

**Ο ΧΛΕΥΑΣΜΟΣ, Η ΕΠΙΚΡΙΣΗ ΚΑΙ Η ΤΑΠΕΙΝΩΣΗ ΤΟΥ
ΠΑΙΔΙΟΥ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ, ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ
ΤΟΥ.**

Μετέχουσα Σπουδάστρια:

ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΧΑΡΙΤΙΝΗ

Υπεύθυνη Καθηγήτρια:

Δρ. Ιωαννίδου-Johnson Αμαλία

Πτυχιακή εργασία για τη λήψη του πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία από
το Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας και
Πρόνοιας, του Ανώτατου Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος
(Α.Τ.Ε.Ι.) Πάτρας.

ΠΑΤΡΑ 2005

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	4107
----------------------	------

Ο ΧΑΛΥΑΣΜΟΣ, Η ΤΑΠΕΙΝΩΣΗ ΚΑΙ Η ΕΠΗΚΡΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ ΤΟΥ

Η επιτροπή για την έγκριση της πτυχιακής εργασίας :

Ηλίας Γιαννικάκης, Ph.D.
Καθηγητής Ψυχολογίας του Τμήματος
Κοινωνικής Εργασίας

Δρ. Αμαλία Ιωαννίδου-Johnson
Καθηγήτρια του Τμήματος
Κοινωνικής Εργασίας

A. Johnson
με τις υπο
γραφές της

Ελένη Γιαννοπούλου
Εργαστηριακή Συνεργάτης του Τμήματος
Κοινωνικής Εργασίας

Άκουσε

Όταν σου ζητώ να με ακούσεις
κι εσύ αρχίζεις να δίνεις συμβουλές,
δεν έχεις κάνει αυτό που σου ζητήσα.

Όταν σου ζητώ να με ακούσεις
κι εσύ αρχίζεις να με ρωτάς γιατί,
ή μου λες ότι δεν θα έπρεπε να αισθάνομαι έτσι,
ποδοπατάς τα συναισθήματά μου.

Όταν σου ζητώ να με ακούσεις
κι εσύ αισθάνεσαι ότι πρέπει να κάνεις κάτι
για να λύσεις το πρόβλημά μου, με απογοητεύεις,
όσο παράλογο κι αν σου φαίνεται.

Άκουσε! Το μόνο που σου ζητήσα ήταν ν' ακούσεις,
όχι να μιλήσεις ή να κάνεις κάτι – απλά να με ακούσεις.

Μπορώ να τα καταφέρω και μόνος μου! Δεν είμαι ανίκανος.
Ίσως αποθαρρημένος και διιστακτικός,
αλλά όχι ανίκανος.

Όταν κάνεις κάτι για μένα
που μπορώ και πρέπει να το κάνω μόνος μου,
συμβάλεις στο φόβο και την αδυναμία μου.

Όμως, όταν αοδέχεσαι ως απλό γεγονός
νιώθω αυτό που νιώθω, όσο παράλογο κι αν είναι,
τότε δε χρειάζεται να σε πείσω
και μπορώ να επικεντρωθώ στην προσπάθεια να κατανοήσω
τι κρύβεται πίσω από αυτό το παράλογο συναίσθημα .
Και όταν αυτό γίνει σαφές, οι απαντήσεις είναι εμφανείς
και δεν χρειάζομαι συμβουλές .
Τα παράλογα συναισθήματα αποκτούν νόημα όταν κατανοούμε
τι κρύβεται πίσω τους .

Γι' αυτό σε παρακαλώ, απλά άκουσε με . Και αν θέλεις να μιλήσεις,
περίμενε τη σειρά σου και θα σ' ακούσω.

Ανώνυμο

(Bonnie Miller, 2003, σελ 25)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	3
Κεφάλαιο	
I. Εισαγωγή.....	5
Σκοπός – Επιμέρους στόχοι της μελέτης.....	7
Ορισμοί όρων.....	8
II. ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	
A Χαρακτηριστικά της Προσχολικής Ηλικίας	16
B Ψυχολογική /Συναισθηματική κακοποίηση	20
β.1 Η προσέγγιση της έννοιας ψυχολογική /συναισθηματική κακοποίησης	20
β.2 Χαρακτηριστικά της ψυχολογικής /συναισθηματικής κακοποίησης	21
β.3 Τρόποι έκφρασης της ψυχολογικής /συναισθηματικής κακοποίησης	23
Γ Το φαινόμενο του κλεουασμού, της ταπείνωσης, και της επίκρισης του παιδιού	24
γ.1 Ο κλεουασμός	24
γ.2 Η ταπείνωση	28
γ.3 Η επίκριση	30
δ.1 Κατηγορίες γονέων με βάση τον τρόπο που διαπαιδαγωγούν τα παιδιά τους	35
δ.2 Χαρακτηριστικά της οικογένειας του κακοποιημένου παιδιού	53
ε.1 Παράγοντες που συμβάλλουν στην επικριτική, κλεουαστική και ταπεινωτική συμπεριφορά των γονέων	56
ε.2 Συνέπειες επικριτικής, κλεουαστικής και ταπεινωτικής συμπεριφοράς των γονέων	60
Στ Ποια πρέπει να είναι η σωστή αντιμετώπιση από τους γονείς και τον κοινωνικό λειτουργό	69

στ.1	Τι ενέργειες μπορούν να κάνουν οι γονείς σε σχέση με τον εαυτό τους	70
στ.2	Τι ενέργειες πρέπει να αποφεύγουν οι γονείς σε σχέση με το παιδί	72
στ.3	Τι ενέργειες μπορούν να κάνουν οι γονείς σε σχέση με το παιδί	72
στ.4	Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού	74
III.	ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	81
IV.	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	82
V.	ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ-ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ	88
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α	92
	(ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΓΙΑ ΕΚΤΟΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΘΥΜΟΥ)	
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	93

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η εργασία αυτή είναι μια βιβλιογραφική μελέτη η οποία σκοπό έχει να εξετάσει αν ο κλευασμός, η ταπείνωση και η επίκριση του παιδιού προσχολικής ηλικίας, από τους γονείς του, αποτελούν μορφές συναισθηματικής κακοποίησης. Επιπλέον να ερευνηθούν οι παράγοντες που συμβάλουν στις πιο πάνω συμπεριφορές και ποιες είναι οι επιπτώσεις στην ψυχοσωματική ανάπτυξη του παιδιού.

Η ύλη της μελέτης αυτή έχει οργανωθεί σε 4 βασικά κεφάλαια όπου το κάθε κεφάλαιο απαρτίζεται από τα δικά του υποκεφάλαια.

Στο κεφάλαιο 1, το **εισαγωγικό**, γίνεται μια γενική αναφορά του φαινομένου του κλευασμού, της επίκρισης και της ταπείνωσης του παιδιού από τους γονείς του, καθορίζονται οι σκοποί και οι επιμέρους στόχοι της μελέτης και αναλύονται οι βασικές έννοιες που θα διαπραγματευθούν μετέπειτα στα επόμενα κεφάλαια.

Το κεφάλαιο 2 χωρίζεται σε έξι υποενότητες της βιβλιογραφικής ανασκόπησης σχετικά με το θέμα της μελέτης.

Στην Α' ενότητα παρουσιάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά της προσχολικής ηλικίας, στον σωματικό, στο κινητικό, στο νοητικό, στον συναισθηματικό και κοινωνικό τομέα ανάπτυξης του παιδιού.

Στην Β' ενότητα γίνεται μια προσπάθεια προσέγγισης της έννοιας της ψυχολογικής/συναισθηματικής κακοποίησης. Παρουσιάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά της και οι μορφές μέσα από τις οποίες μπορεί να εκφραστεί.

Στην Γ' ενότητα το ενδιαφέρον μας επικεντρώνεται στο φαινόμενο του κλευασμού, της επίκρισης και της ταπείνωσης του παιδιού. Αναφέρονται τα βασικά γνωρίσματα της κάθε έννοιας και γίνεται ανασκόπηση σχετικών μελετών και συγγραμμάτων.

Η Δ' ενότητα χωρίζεται σε δύο μέρη. Το α' μέρος περιλαμβάνει τις κατηγορίες γονέων οι οποίες διαχωρίζονται με βάση τον τρόπο που ο κάθε

γονέας διαπαιδαγωγεί το παιδί του. Στο β' μέρος τονίζονται τα κοινωνικά, τα οικονομικά και ψυχολογικά χαρακτηριστικά της οικογένειας του παιδιού που κακοποιείται.

Η Ε' ενότητα επίσης χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο α' μέρος καταγράφονται οι πιθανοί παράγοντες οι οποίοι συμβάλλουν στο να χλευάζουν, να επικρίνουν και να ταπεινώνουν οι γονείς τα παιδιά τους. Στο β' μέρος αναλύονται οι συνέπειες της κάθε αρνητικής συμπεριφοράς (χλευασμός, επίκριση, ταπείνωση) στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού.

Στην Στ' ενότητα επισημαίνονται ενέργειες που μπορούν να προβούν οι γονείς, τόσο σε σχέση με τον εαυτό τους αλλά και με το παιδί τους, για την καλύτερη ψυχοσωματική του ανάπτυξη και τονίζεται ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού.

Κατόπιν της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, το κεφάλαιο 3 αναφέρεται στην μεθοδολογία της μελέτης με έμφαση τη διαδικασία που ακολουθήθηκε για την συγκέντρωση του βιβλιογραφικού υλικού.

Στο κεφάλαιο 4 παρουσιάζονται τα τελικά συμπεράσματα της μελέτης και στο κεφάλαιο 5 θέτονται σκέψεις και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα και επεξεργασία .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

Εισαγωγή

Οι γονείς, δεν είναι «εξ επαγγέλματος» παιδαγωγοί, είναι όμως οι πρώτοι φυσικοί παιδαγωγοί του παιδιού τους. Ο φυσικός δεσμός της πατρότητας και της μητρότητας, τους δίνει το δικαίωμα αλλά και τους επιφορτίζει με το καθήκον να φροντίζουν, μαζί με την σωματική, και την ψυχική και πνευματική ανάπτυξη των παιδιών τους. (J. Ster, 1987)

Μέσα από την αγωγή οφείλουν να βοηθήσουν τον νέο άνθρωπο να αναπτύξει τις ατομικές του ικανότητες, ώστε με τις δικές του δυνάμεις να πετύχει στην ζωή του ως άτομο και να διαμορφώσει το χαρακτήρα του. Έτσι ώστε να αισθάνεται ότι αποτελεί μέλος μιας μεγάλης κοινωνικής ομάδας στην οποία ανήκει.

Η αγωγή πρέπει να βασίζεται στις ικανότητες του παιδιού και να επιδιώκει την ιδιαίτερη προσωπική του δράση και ταυτόχρονα την κοινωνική του εξέλιξη. Δεν πρέπει να γίνεται με καταναγκασμό και πίεση των ενηλίκων, αλλά με την αλληλεπίδραση των ατόμων.

Οικογένεια και σχολείο πρέπει να δημιουργούν τέτοιες ευκαιρίες, ώστε το παιδί να εργάζεται δημιουργικά και να αισθάνεται ότι είναι συνεργάτης όλων, και ότι αποτελεί μέλος μιας ομάδας, όπου μπορεί να εκφράζεται, να δημιουργεί και να κινείται ελεύθερα. (I. Ηλιόπουλος, 1979)

Όπως και οι Π. Νάσκου-Περράκη, Χ. Ανθόπουλος (2002) αναφέρουν ότι, το άρθρο 12 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού κατοχυρώνει το σεβασμό για τις απόψεις του παιδιού. (βλέπε Παράρτημα I). Κατοχυρώνει την δυνατότητα των ανηλίκων να εκφράζουν ελεύθερα την γνώμη τους για οποιοδήποτε ζήτημα τους αφορά, ανάλογα με την ηλικία τους και το βαθμό ωριμότητάς τους. Η διάταξη αυτή απονέμει στα παιδιά ένα τμήμα της εξουσίας, που μέχρι τώρα ανήκε στους ενήλικους οι οποίοι

αποφάσιζαν για λογαριασμό τους. Έτσι αποδεικνύεται ότι οι ανήλικοι μιας ορισμένης ηλικίας διαθέτουν ικανότητα κρίσης και δικαιούνται να αυτοπροσδιορίζονται και να συγκαθορίζουν από κοινού με τους υπόλοιπους ενδιαφερόμενους για το μέλλον τους. (Π. Νάσκου-Περράκη, Χ. Ανθόπουλος, 2002)

Για ορισμένους γονείς όμως η θεμελιακή βάση για την διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους είναι οι απειλές, οι ταπεινώσεις και οι σωματικές τιμωρίες. Μερικές φορές πέφτουν στην παγίδα να κοροϊδέψουν ή να χλευάσουν τα παιδιά τους, πιστεύοντας ότι έτσι θα τα σκληραγωγήσουν. Άλλοτε πάλι, επικρίνουν τα παιδιά τους και τα συναισθήματα τους με σκοπό να τα ενθαρρύνουν να τα καταφέρουν καλύτερα ή να γίνουν τα ίδια καλύτερα. (Nolte και Harris (2001)

Κάποιοι επιτίθενται ευθέως, ανοικτά και άγρια, μειώνοντας τα παιδιά τους. Μπορεί να αποκαλούν τα παιδιά τους βλάκες, ανάξια ή άσχημα. Μπορεί να λένε ότι εύχονται να μην είχαν γεννηθεί τα παιδιά τους ποτέ. Είναι εντελώς αδιάφοροι για τα συναισθήματα των παιδιών τους και για τα μακροχρόνια αποτελέσματα των συνεχών προσβολών τους επάνω στη εικόνα την οποία το παιδί δημιουργεί για τον εαυτό του. Άλλοι γονείς, είναι έμμεσοι εκφραστές αυτής της προφορικής κακοποίησης, προσβάλλοντας το παιδί με συνεχείς επιθέσεις πειραγμάτων, σαρκασμού, προσβλητικών υποκοριστικών και ύπουλων μειώσεων. Οι γονείς αυτοί κρύβουν συχνά την κακομεταχείριση με την μάσκα του χιούμορ. (S. Forward, 1992, σελ 134)

Αυτός ο τρόπος διαπαιδαγώγησης αποτελεί όντως προφορική κακοποίηση όπως η S. Forward (1992) αναφέρει; Ο χλευασμός, η ταπείνωση και η επίκριση αποτελούν μέσα διαπαιδαγώγησης και πειθαρχίας των παιδιών;

Επελέχθει να αναφερθεί η αναφορά στην προσχολική ηλικία του παιδιού, γιατί σε αυτή την ηλικία είναι που το παιδί ανακαλύπτει για πρώτη φορά τον εαυτό του. Ανακαλύπτει και αρχίζει να δημιουργεί την προσωπικότητα και το εγώ του. Αρχίζει να διαφοροποιεί τον εαυτό του από

τους γύρω του και να ξεχωρίζει την προσωπικότητά του. Γι' αυτό στα πρώτα αυτά βήματα της αυτόανακάλυψης και της προσωπικής του ενδοσκόπησης, οι ενέργειες και η συμπεριφορά των γύρω του και κυρίως των γονιών του αποτελούν στέρεα βάση για την ψυχοσωματική του ανάπτυξη. (Μ. Χουρδάκη, 1982)

Ο Freud (S.White, B. Notkin-White, 1982) ήταν ο πρώτος που υποστήριξε πως η πρώιμη παιδική ηλικία δεν είναι ένα αμελητέο, αλλά αντίθετα είναι ένα πολύ σημαντικό μέρος της ανθρώπινης εξέλιξης. Και ότι υπάρχει μια στενή συσχέτιση ανάμεσα στις εμπειρίες του παιδιού και της μελλοντικής του άνεσης ή στενοχώριας. Για αυτό, κυνηγώντας αυτή την ιδέα, ο Freud ανέτρεξε πρώτα στις ιδιαίτερες ιδιοσυγκρασίες της σκέψης του μικρού παιδιού για να εξηγήσει τις διάφορες συμπεριφορές των ενηλίκων. (S.White, B. Notkin-White, 1982)

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η μελέτη αυτή σκοπό έχει να διερευνήσει αν το φαινόμενο της ταπείνωσης, του κλευσμού και της επίκρισης του παιδιού, προσχολικής ηλικίας, από τους γονείς του, αποτελεί μορφή ψυχολογικής κακοποίησης.

Παράλληλα, σκοπό έχει να επισημανθούν οι παράγοντες οι οποίοι συμβάλουν στο να ταπεινώνουν, να κλευάζουν και να επικρίνουν οι γονείς το παιδί τους και πως αυτό μπορεί να επηρεάσει την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού.

Επιμέρους Στόχοι της μελέτης είναι:

- Να αναλυθούν τα βασικά χαρακτηριστικά της κάθε αρνητικής συμπεριφοράς (κλευσμός, ταπείνωση, επίκριση)
- Να επισημανθούν οι κατηγορίες γονέων που παρουσιάζουν αυτές τις αρνητικές συμπεριφορές.
- Να εξερευνηθεί:

- Αν και πως η ταπείνωση, ο χλευασμός και η επίκριση των συναισθημάτων του παιδιού από τους γονείς προκαλεί δυσλειτουργίες στην ψυχολογική ανάπτυξη του παιδιού.
- Αν και πως επηρεάζονται τα πιστεύω, τα όνειρα και οι επιθυμίες του παιδιού.
- Αν οι αρνητικές συμπεριφορές των γονέων επιδρούν αρνητικά στις σχέσεις του παιδιού με τους γύρω και την απόδοση του στο σχολείο.
- Να βοηθήσει τους γονείς να κατανοήσουν καλύτερα τις αρνητικές συμπεριφορές τις οποίες μπορεί να παρουσιάζουν.
- Να προτείνει στους γονείς πιο αποτελεσματικούς τρόπους διαπαιδαγώγησης των παιδιών.
- Να αποτελέσει βοήθημα για τον Κοινωνικό Λειτουργό, κυρίως για τον εαυτό του, ο οποίος και ο ίδιος θα πρέπει να ενεργεί χωρίς να δεικνύει με την συμπεριφορά του το χλευασμό, την ταπείνωση και την επίκριση των παιδιών. Αλλά και βασικό βοήθημα στο πώς να χειρίζεται τις οικογένειες οι οποίες παρουσιάζουν τον τρόπο αυτό διαπαιδαγώγησης.
- Η μελέτη αυτή να αποτελέσει συμπλήρωμα στην ήδη υπάρχουσα βιβλιογραφία, αφού οι βιβλιογραφικές αναφορές σχετικές με το θέμα αυτό και κυρίως στην ελληνική βιβλιογραφία, είναι ελάχιστες έως και ανύπαρκτες.
- Να αποτελέσει βασικό εργαλείο και αφορμή για την διεκπεραίωση σχετικών μελλοντικών ερευνών.

Ορισμοί Όρων

Χλευασμός :

1. Κοροϊδεύω με περιφρόνηση. (Α. Ιορδανίδου, Σ. Μπαταβάνη, 1999).
2. Περιγέλασμα, κοροϊδία.

Χλευάζω (ρ) : κοροϊδεύω υβριστικά ή περιφρονητικά, περιπαίζω, περιγελώ. (ΤΕΓΟΠΟΥΛΟΣ – ΦΥΤΡΑΚΗΣ, 2002)

3. Χλευάζω (ρ) : εκφράζομαι με περιφρονητικό ή υποτιμητικό τρόπο, περιγελώ (κάποιον ή κάτι).
Χλεύη (η) : έντονη κοροϊδία και αποδοκιμασία, ο εμπαιγμός. (Γ. Μπαμπινιώτης, 2002)
4. Περιγέλασμα, περιπαιγμα .
Χλευάζω (ρ) : περιπαιζώ, κοροϊδεύω, έμπαιζώ. (Α. Γεωργοπαπαδάκου, 1992-93).

Επίκριση :

1. Κρίνω αρνητικά, αποδοκιμάζω. (Α. Ιορδανίδου, Σ. Μπαταβάνη, 1999)
2. Αποδοκιμασία, ψόγος, κατηγορώ. (ΤΕΓΟΠΟΥΛΟΣ – ΦΥΤΡΑΚΗΣ, 2002).
3. Η αρνητική κρίση, κατάκριση, αποδοκιμασία .
Επικρίνω (ρ) : σχολιάζω αρνητικά, κατακρίνω, ψέγω, αποδοκιμάζω(Γ. Μπαμπινιώτης, 2002).
4. Κρίση δυσμενής, σχολιασμός επικριτικός, αποδοκιμασία.
Επικρίνω (ρ) : κρίνοντας κάτι το κατηγορώ, κατακρίνω, αποδοκιμάζω. (Α. Γεωργοπαπαδάκου, 1992-93).

Ταπείνωση :

1. Μειώνω ηθικά με προσβλητικό τρόπο, θίγω την υπόληψη, εξευτελίζω. (Α. Ιορδανίδου, Σ. Μπαταβάνη, 1999).
2. α) η έντονη ηθική μείωση, ο εξευτελισμός .
β) το να αισθάνεται κανείς ότι είναι μικρός, ασήμαντος, ότι δεν αποτελεί κάτι σπουδαίο
Ταπεινώνω (ρ) : μειώνω την υπόληψη κάποιου, του πληγώνω την αξιοπρέπεια. (Γ. Μπαμπινιώτης, 2002).
3. α) ηθική μείωση, εξευτελισμός.
β) ταπεινοφροσύνη .
Ταπεινώνω (ρ) :

α) φέρνω κάτι σε χαμηλότερη θέση.

β) εξευτελίζω, ρίχνω την υπερηφάνεια κάποιου. (Α. Γεωργοπαπαδάκου, 1992-93).

Υποτίμηση:

1. Θεωρώ ότι κάποιος ή κάτι διαθέτει μικρότερη από την πραγματική του αξία. (Γ. Μπαμπινιώτη, 2002).
2. Κρίνω κάτι κατώτερα από την πραγματική του αξία, παραγνωρίζω, δεν εκτιμώ όσο πρέπει. (Α. Γεωργοπαπαδάκου, 1992-93)

Περιφρόνηση :

1. Θεωρώ κάτι ανάξιο προσοχής και ενδιαφέροντος / θεωρώ κάποιον ανάξιο σεβασμού και εκτίμησης (και το δείχνω με επιδεικτικό τρόπο). (Α. Ιορδανίδου, Σ. Μπαταβάνη, 1999)
2. Καταφρόνια, έλλειψη σεβασμού ή εκτίμησης, επίδειξη προσβλητικής αδιαφορίας .

Περιφρονώ (ρ) : θεωρώ κάτι ανάξιο προσοχής ή εκτίμησης, αψηφώ, καταφρονώ. (Τεγόπουλος – Φυτράκης, 2002)

3. α) η απόδοση μειωμένης σημασίας και αξίας (σε κάτι ή κάποιον), ή άρνηση αναγνώρισεως και αποδοχής του.
β) η αντιμετώπιση με αδιάφορο και υποτιμητικό τρόπο.

Περιφρονώ (ρ) :

α) αποδίδω μικρή αξία και σημασία (σε κάποιον ή κάτι), θεωρώ ανάξιο λόγου και προσοχής.

β) αψηφώ (κάποιον ή κάτι), δεν τον λογαριάζω. (Γ. Μπαμπινιώτη, 2002)

4. Η έλλειψη σεβασμού , η προσβλητική αδιαφορία προς κάποιον, καταφρόνια.

Περιφρονώ (ρ) : δείχνω έλλειψη σεβασμού ή εκτιμήσεως, θεωρώ

Κάποιον κατώτερο, φέρομαι με αδιαφορία προσβλητική σε κάποιον. (Α. Γεωργοπαπαδάκου, 1992-93)

Προσχολική Ηλικία :

1. Η περίοδος από τα 2 μέχρι τα 5 ή 6 χρόνια είναι γνωστή ως προσχολική ηλικία, παρόλο που πολλά παιδιά στον κόσμο δεν φοιτούν ποτέ στο σχολείο. (Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια / Λεξικό, 1991, Τόμος 7^{ος}, σελ 4160)
2. Η προσχολική ηλικία εκτείνεται από το 3^ο ως το 5^ο ή 6^ο έτος της ηλικίας .
Αρχίζει με το τέλος της βρεφικής ηλικίας _όταν το παιδί παύει να είναι εντελώς εξαρτημένο και ανήμπορο, αλλά επιδιώκει και κατακτά μια αυξανόμενη αυτονομία και αυτάρκεια_ και τελειώνει με την είσοδο του παιδιού στο σχολείο, όταν πλέον το παιδί είναι έτοιμο να επιδοθεί στη συστηματική εργασία και μάθηση. (Ι. Παρασκευόπουλος, 1985, σελ 11, 2^{ος} τόμος)
3. Η προσχολική ηλικία είναι η συνέχεια της νηπιακής (3-6 χρόνων). Λέγεται προσχολική γιατί το νήπιο από αυτή την ηλικία είναι σε θέση να φοιτήσει στο νηπιαγωγείο. (Ι. Ηλιόπουλος, 1979)

Κοινωνική Εργασία:

1. Κοινωνική Εργασία είναι η κατεξοχήν εφαρμοσμένη επιστήμη που βοηθά στην επίλυση κατόπιν συστηματικής μελέτης, των κοινωνικών και ατομικών προβλημάτων που απασχολούν το άτομο, την οικογένεια και την ομάδα, χρησιμοποιώντας επιστημονικές μεθόδους. (Πανουτσοπούλου, 1984, σελ 189)
2. Σύμφωνα με την Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (1950), η κοινωνική εργασία:

- Είναι ενέργειες σχεδιασμένες να προσφέρουν βοήθεια σε προβλήματα που εμποδίζουν άτομα, οικογένειες και ομάδες να επιτύχουν ένα ελάχιστο επιθυμητό κριτήριο – επίπεδο κοινωνικής και οικονομικής ευημερίας .
 - Είναι μια κοινωνική ενέργεια που δεν συντελείτε από ιδιώτες για προσωπικό όφελος, αλλά από κυβερνητικές ή μη οργανώσεις που έχουν συσταθεί προς όφελος των μελών της κοινότητας τα οποία θεωρούνται ότι έχουν ανάγκη.
 - Είναι μια διασυνδεδετική ενέργεια μέσω της οποίας μειονεκτούντα άτομα, οικογένειες και ομάδες βοηθιούνται να εντοπίσουν όλες τις πηγές της κοινότητας που είναι διαθέσιμες για τις ανάγκες τους. (Καλλινικάκη, 1998, σελ 46)
3. Η κοινωνική εργασία είναι μια υπηρεσία η οποία παρέχεται από τον κοινωνικό λειτουργό σε άτομα, ομάδες ή κοινότητες ατόμων στο πλαίσιο κοινωνικών οργανώσεων, με στόχο τη βελτίωση ή την διατήρηση της κοινωνικής λειτουργικότητας τους, με την συνδρομή επιλεγμένων μεθόδων, τεχνικών και δεξιοτήτων οι οποίες αξιοποιούν και άλλα συστήματα αρωγής (υπηρεσίες, προγράμματα, παροχές). (Καλλινικάκη, 1998, σελ 47 – 48)

Διαπαιδαγώγηση :

1. Διαπλάθω, διαμορφώνω χαρακτήρα, αντιλήψεις. (Α. Ιορδανίδου, Σ. Μπαταβάνη, 1999)
2. Ο τρόπος ή η συγκεκριμένη μέθοδος που χρησιμοποιείται για την ηθική και πνευματική καλλιέργεια και την ολοκλήρωση νεαρού ατόμου. Αγωγή. (Ε. Πουρνάρα, 2003)
3. Είναι η σκόπιμη και η συστηματική επίδραση του ώριμου ανθρώπου πάνω στον αναπτυσσόμενο νέο, για μια σωστή ψυχοσωματική ανάπτυξη και προσαρμογή του στα κοινωνικά και τα πολιτιστικά δεδομένα της εποχής του. (Ι. Ηλιόπουλος, 1979)

Συναίσθημα :

1. Η ψυχική κατάσταση μέσα από την οποία εκφράζεται η υποκειμενική σχέση του ατόμου προς άλλα άτομα ή πράγματα /η συγκινησιακή (μη λογική) πλευρά του ανθρώπου. (Α. Ιορδανίδου, Σ. Μπαταβάνη, 1999).
2. α) Ψυχική διέγερση που οφείλεται σε διαφόρους παράγοντες π.χ. σε ένα ευχάριστο ή δυσάρεστο γεγονός και που προκαλεί φυσιολογικές αντιδράσεις και μπορεί να ωθεί σε δράση. Συναίσθημα είναι ο φόβος, η χαρά, η λύπη, η οργή, ο ενθουσιασμός, κ.α.
β) Το να αντιλαμβάνεται κανείς τον κόσμο με βάση τις ψυχολογικές καταστάσεις και όχι στηριζόμενος στην λογική.
γ) Ο ευαίσθητος ψυχικός κόσμος, η ευαισθησία.
δ) Το σύνολο των αυθόρμητων κλίσεων ή τάσεων κάποιου. (Γ. Μπαπινιώτη, 2002)
3. Ευχάριστη ή δυσάρεστη ψυχική κατάσταση, ψυχική εμπειρία, εντύπωση που παραμένει στη συνείδηση. (Τεγόπουλος – Φυτράκης, 2002).
4. Αποτελεί σύνθετη κατάσταση που εμπεριέχει υψηλή αντίληψη ενός αντικειμένου ή μιας κατάστασης, ποικίλες σωματικές αλλαγές και γενική βασική αίσθηση του δυσάρεστου ή του ευχάριστου, δηλαδή τάση προς προσέγγιση ή αποφυγή. Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά είναι η ώθηση προς κάποια συγκεκριμένη αντίδραση. (Ν. Παπαδόπουλος, 1994)
5. α) Είναι η ευχάριστη ή δυσάρεστη ψυχική κατάσταση που προκαλείται από τις επιδράσεις του περιβάλλοντος .
β) Συναίσθημα είναι η ψυχική κατάσταση που δημιουργείται από το κάθε φορά καθολικό περιεχόμενο του ψυχικού βίου.
γ) Είναι η εντύπωση που παραμένει στην συνείδηση για κάποιο χρονικό διάστημα.

- δ) Είναι η ευχάριστη ή δυσάρεστη ψυχική κατάσταση (ευχαρίστηση, χαρά, λύπη, θυμός, ενθουσιασμός, φόβος, αγωνία) που δοκιμάζει ο άνθρωπος από τις επιδράσεις του περιβάλλοντος και παρουσιάζεται σ' αυτόν με τη μορφή αισθημάτων, παραστάσεων και διανοημάτων.
- ε) Συναισθημα είναι η κατάσταση ευαρέσκειας ή δυσαρέσκειας που συνδέεται με άλλο ψυχικό γεγονός (ψυχολογία). (Π. ΧΑΤΖΗΘΩΜΑ, Π. ΑΛΕΦΑΝΤΟΥ, 1995)
6. Κατάσταση με την οποία δηλώνεται η διάθεση της συνείδησης απέναντι σε ότι πληροφορείται και σε ότι πράττει. (Α. Γεωργοπαπαδάκου, 1992-93).

Ψυχολογική / Συναισθηματική Κακοποίηση:

1. Ψυχολογική/συναισθηματική κακοποίηση είναι ένα πρότυπο συμπεριφοράς η οποία προσβάλλει την συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού και την αίσθηση της αυτοεκτίμησης του. (Kraizer, 2004).
2. Η ψυχολογική/συναισθηματική κακοποίηση είναι κοινός διαδεδομένη ως η συστηματική επίθεση στην συναισθηματική ανάπτυξη και την αυτοεκτίμηση του παιδιού. Βασίζεται στην δύναμη και στον έλεγχο και συχνά συνοδεύει άλλες μορφές κακοποίησης. (L. Davies, 2004)

Αυτογνωσία :

1. Αυτογνωσία σημαίνει η γνώση του εαυτού, των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της προσωπικότητας και της μοναδικής αξίας της. Σημαίνει γνώση των δυνάμεων, των αδυναμιών και των ορίων του ατόμου στο νοητικό και το συναισθηματικό επίπεδο, αναγνώριση των κινήτρων της συμπεριφοράς του και των μηχανισμών άμυνας που διαθέτει. Σημαίνει επίσης την αναγνώριση των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας που έχουν επηρεαστεί από προσωπικά βιώματα,

γνώσεις και επαγγελματικές εμπειρίες.» (Καλλινικάκη, 1998, σελ 87-88)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Α) ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Σύμφωνα με τον Ι. Παρασκευόπουλο (1985) η προσχολική ηλικία εκτείνεται από το 3^ο ως το 5^ο ή 6^ο έτος της ηλικίας .

Αρχίζει με το τέλος της βρεφικής ηλικίας _όταν το παιδί παύει να είναι εντελώς εξαρτημένο και ανήμπορο, αλλά επιδιώκει και κατακτά μια αυξανόμενη αυτονομία και αυτάρκεια_ και τελειώνει με την είσοδο του παιδιού στο σχολείο, όταν πλέον το παιδί είναι έτοιμο να επιδοθεί στη συστηματική εργασία και μάθηση.

Στο Σωματικό Τομέα η ανάπτυξη συνεχίζεται, δεν έχει όμως το γοργό ρυθμό, ούτε παρουσιάζει τις δραματικές αλλαγές της βρεφικής ηλικίας.

Η πρόοδος γίνεται με επιβραδυνόμενο ρυθμό, αλλά πιο ποικίλη και επηρεάζεται περισσότερο από την άσκηση και την εμπειρία και λιγότερο από την ωρίμανση, ενώ κατά την βρεφική ηλικία η πρόοδος είναι στερεότυπη και περισσότερο αυτογενής . Οι αναλογίες του σώματος μεταβάλλονται δραστικά και έτσι το νήπιο βαθμιαία παύει να έχει την εμφάνιση του *κουτιπόδαρου νάνου* και αποκτά την τελική ατομική φυσιογνωμία.

Στο Κινητικό Τομέα το νήπιο έχει ήδη ασκήσει έλεγχο στο σώμα του και αρχίζει να ασκεί έλεγχο στο περιβάλλον. Η νηπιακή ηλικία είναι η περίοδος της έντονης κινητικότητας .Η απόκτηση της όρθιας στάσης και βάδισης είναι η αρχή για νέες μαθήσεις και παραλλαγές, όπως : ελεγχόμενη επιτάχυνση ή επιβράδυνση της ταχύτητας, τρέξιμο, αλλαγή κατεύθυνσης,

ανέβασμα _κατέβασμα σε σκάλες, σκαρφάλωμα σε δέντρα και έπιπλα, ισορροπία, αθλοπαιδιές, κ .α.

Στο Νοητικό Τομέα οι αλλαγές είναι εντυπωσιακές .Εμφανίζεται η συμβολική λειτουργία και η χρήση της γλώσσας .Το νήπιο αρχίζει να παράγει εσωτερικά σύμβολα τα οποία αντιπροσωπεύουν τα εξωτερικά αντικείμενα και τις μεταξύ τους σχέσεις . Αρχίζει να μεταπλάθει τον εξωτερικό κόσμο σε εσωτερικό, πνευματικό κόσμο. Γι' αυτό και το νήπιο μέσα στη μέθη του να γνωρίσει τη ζωή και τη φύση, κατακλύζει τους γύρω του με ερωτήσεις για το Πώς και το Γιατί των προσώπων και των πραγμάτων. Έτσι διευρύνει και εμπλουτίζει τον παραστατικό του κύκλο. Η σκέψη του όμως παραμένει δέσμια ενός ανεξέλεχτου αντιληπτικού ρεαλισμού και ενός άκρατου εγωκεντρισμού και μαγικού ανιμισμού.

Στο Τομέα της Συναισθηματικής Ανάπτυξης παρατηρείται μεγαλύτερη ενίσχυση του Εγώ με τάσεις αυτονομίας, την οποία συχνά το παιδί χειρίζεται με αδεξιότητα. Το παθητικό και αδύναμο βρέφος έχει γίνει τώρα μια ξεχωριστή ατομικότητα με πείσμα, επιμονή, ανυπακοή, αρνητισμό, ανταγωνιστική διάθεση, άρνηση για κάθε περιποίηση και βοήθεια ,ζηλοτυπίες, εκρήξεις θυμού, αδικαιολόγητους φόβους, νυκτερινούς εφιάλτες κ.τ.ο. Οι «αυτονομιστικές » αυτές τάσεις του νηπίου θυμίζουν την κρίση της *εφηβικής ηλικίας*, γι' αυτό και η νηπιακή ηλικία αποκαλείται και «*πρώτη εφηβεία*».

Στο Τομέα της Κοινωνικής Ανάπτυξης το νήπιο αρχίζει να διευρύνει τον κύκλο των δραστηριοτήτων και επαφών του, να εγκαταλείπει το άμεσο οικογενειακό περιβάλλον και να εντάσσεται σε ομάδες συνομηλίκων του, είτε στη γειτονιά είτε στο νηπιαγωγείο. Η νηπιακή ηλικία είναι η ηλικία του παιγνιδιού, χωρίς τη συνειδητοποίηση καθηκόντων και υποχρεώσεων .Με το παιγνίδι του δίνεται η ευκαιρία να μάθει τα βασικά στοιχεία της κοινωνικής ζωής και να αποκτήσει την ετοιμότητα να ανταποκριθεί εισερχόμενο στο σχολείο, στις απαιτήσεις της οργανωμένης εργασίας και μάθησης . (Ι. Παρασκευόπουλος, 1985, σελ 11-12, 2^{ος} τόμος)

Επίσης ο Ι. Ηλιόπουλος (1979) αναφέρει ότι η προσχολική ηλικία είναι η συνέχεια της νηπιακής (3-6 χρόνων). Λέγεται προσχολική γιατί το νήπιο από αυτή την ηλικία είναι σε θέση να φοιτήσει στο νηπιαγωγείο.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνώρισμα της ηλικίας αυτής έχουν την ίδια απόκρωση με εκείνα της προηγούμενης περιόδου, αλλά σε προχωρημένη μορφή. Παράλληλα όμως παρατηρούνται στην ηλικία αυτή και μερικές καινούργιες εκδηλώσεις. Είναι η ηλικία που εμφανίζονται όλες οι ψυχοπνευματικές λειτουργίες του παιδιού. Γνώρισμα της εισόδου του παιδιού στο νέο αυτό στάδιο της ηλικίας του είναι ότι αρχίζει να χρησιμοποιεί τις προσωπικές και τις κτητικές ανωνυμίες «εγώ», «εμένα», «δικό μου», κτλ. Αυτό γίνεται γιατί το νήπιο γύρω στα τρία του χρόνια αρχίζει να αποκτά το συναίσθημα της προσωπικής του ύπαρξης, να συνειδητοποιεί το εγώ του. Έτσι κάθε ενέργεια δική του και των άλλων να πρέπει να εξυπηρετεί το εγώ του. Ο εγωκεντρισμός όπως λέγεται η τάση αυτή του παιδιού, είναι το σπουδαιότερο γνώρισμα της ηλικίας αυτής. Είναι τόσο ισχυρός, ώστε είναι αδύνατο να βγει το νήπιο από τον εαυτό του. Δεν μπορεί να μεταφερθεί στην θέση των άλλων και να καταλάβει ότι και αυτοί έχουν το εγώ τους και τις δικές τους ανάγκες. Αποτέλεσμα του εγωκεντρισμού είναι δύο δυσάρεστες αντιδράσεις του νηπίου, το πείσμα και επιθετικότητα, που στα περισσότερα παιδιά αρχίζουν να εμφανίζονται προς το τέλος της νηπιακής ηλικίας.

Στο Νοητικό Τομέα, ο συλλογισμός του νηπίου είναι ακόμα ατελής, οδηγείται από το μερικό στο μερικό και από το γενικό στο γενικό. Οι κρίσεις του δεν είναι τέλειες αλλά μπορεί να σχηματίσει έννοιες που δεν απαιτούν μεγάλο βαθμό κριτικής ικανότητας. Δεν υποβάλλεται τώρα, όσο πριν, και ζητά περισσότερες εξηγήσεις. Η μιμητική του ικανότητα είναι πολύ ανεπτυγμένη. Του αρέσει να μιμείται τους γονείς του, τη νηπιαγωγό και άλλα πρόσωπα που του προξενούν εντύπωση. Στην ηλικία των τεσσάρων ετών μπορεί να δέσει τα παπούτσια του και να κουμπώνεται. Στα πέντε του χρόνια έχει πλήρη έλεγχο των κινήσεων του.

Η ανάπτυξη του λόγου το διευκολύνει να ζητά περισσότερες εξηγήσεις από τους μεγάλους για ότι το απασχολεί. Είναι η περίοδος των πολλών ερωτήσεων όπου φανερώνεται ότι μέσα από τις ερωτήσεις, με το λόγο, αφυπνίζεται η σκέψη του. Η γλωσσική του εξέλιξη είναι μεγάλη. Χρησιμοποιεί λέξεις του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος.

Στον συναισθηματικό τομέα, από την ηλικία των τεσσάρων χρόνων αποκτά συμπαθητικά συναισθήματα. Του είναι δύσκολο να συνεργαστεί με άλλα παιδιά στο παιχνίδι. Εμφανίζει αισθήματα ντροπής, όταν κάνει πράγματα που δεν τα επιτρέπουν οι γονείς, όπου και το γεγονός αυτό φανερώνει ότι αρχίζει να σχηματίζεται η συνείδηση του. Αποκτά σιγά – σιγά το αίσθημα της δικαιοσύνης και της αδικίας, όπου και αν ανακαλύψει πράξη αδικίας από μέρους των γονέων του ή της νηπιαγωγού πληγώνεται αφάνταστα. Η οργή, ο θυμός, η ζήλια, το πείσμα και η επιθετικότητα είναι πολύ έντονα. Επίσης πιστεύει στην παντοδυναμία και το αλάνθαστο του πατέρα του.

Στην ηλικία αυτή αποκτά αίσθηση του φύλου του και συνδέεται περισσότερο συναισθηματικά με το γονέα του αντίθετου φύλου, δηλαδή το κορίτσι με τον πατέρα και το αγόρι με την μητέρα. Αγαπούν και το γονέα του ίδιου φύλου, αλλά τον βλέπουν ταυτόχρονα και σαν ανταγωνιστή. Η συναισθηματική αυτή κρίση παρέρχεται συνήθως μετά τον πέμπτο χρόνο της ηλικίας. (Ι. Ηλιόπουλος, 1979).

B) ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ/ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ

β.1) Η προσέγγιση της έννοιας Ψυχολογικής/Συναισθηματικής Κακοποίησης

Ο όρος «ψυχολογική κακοποίηση» έχει πλέον προστεθεί στην έννοια της «σωματικής κακοποίησης» και ορίζεται βάση της παραμέλησης όλων ή κάποιων βασικών αναγκών των παιδιών. (Ε. Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, 1991).

Με τον όρο «ψυχολογική κακοποίηση» εννοείται η συστηματική συναισθηματική κακομεταχείριση του παιδιού που επηρεάζει ή και αναστέλλει τη φυσιολογική του ανάπτυξη. Είναι η κατάσταση εκείνη στην οποία οι γονείς στερούν από το παιδί τους την ευκαιρία να βιώσει τις βασικές του ανάγκες, την ανάγκη για αγάπη και ασφάλεια, για νέες εμπειρίες, για έπαινο και αναγνώριση. Όπως επίσης και την ανάγκη για υπευθυνότητα και ελευθερία που θα το οδηγήσουν στην φυσική, νοητική και ψυχική ανάπτυξη και ωριμότητα. (Ε. Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, Χαρ Τζόγκουρο-Στ. Γεωργίου, 2003)

Όπως και ο Kraizer (2004) υποστηρίζει, η ψυχολογική κακοποίηση είναι ένα πρότυπο συμπεριφοράς η οποία προσβάλλει την συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού και την αίσθηση της αυτοεκτίμησης του. (Kraizer, 2004).

Ο L. Davies (2004), υποστηρίζει ότι η συναισθηματική κακοποίηση είναι κοινός διαδεδομένη ως η συστηματική επίθεση στην συναισθηματική ανάπτυξη και την αυτοεκτίμηση του παιδιού. Βασίζεται στην δύναμη και στον έλεγχο και συχνά συνοδεύει άλλες μορφές κακοποίησης. (L. Davies, 2004).

Οι περισσότεροι γονείς θα πουν κατά καιρούς και κάτι μειωτικό στα παιδιά τους. Αυτό δεν σημαίνει απαραίτητα γλωσσική κακοποίηση. Αλλά είναι κακοποίηση σίγουρα, το να εκτοξεύει κανείς συχνά προφορικούς χαρακτηρισμούς- επιθέσεις για την εμφάνιση του παιδιού, για την εξυπνάδα

του, τις ικανότητες του ή για την αξία του ως ανθρώπινου όντος. (Forward, 1992, σελ 134).

Επίσης όταν οι γονείς είναι θυμωμένοι, μπορούν αθέλητα, ακούσια να μεταφέρουν στα παιδιά τους το μήνυμα ότι δεν αξίζουν, έχουν ελαττώματα και δεν είναι αγαπητά. Οι περισσότεροι από τους γονείς δεν αντιλαμβάνονται ότι τέτοια συμπεριφορά θεωρείται ψυχολογική κακοποίηση. (Andrew James, 2004)

β.2) Χαρακτηριστικά ψυχολογικής/συναισθηματικής κακοποίησης

Η ψυχολογική κακοποίηση είναι λιγότερο χειροπιαστή και δύσκολα μπορεί να διαγνωστεί και να αποδειχθεί. Και ενώ η σωματική κακοποίηση τιμωρείται, αυτό δεν συμβαίνει συνήθως με την ψυχολογική βία που ασκείται στα παιδιά. Οι αρμόδιοι δεν μπορούν να κατανοήσουν πλήρως την έννοια και της συνέπειες αυτού του είδους κακοποίησης. Γιατί η ψυχολογική κακοποίηση δεν αφήνει εξωτερικά τραύματα ή σημάδια με αποτέλεσμα να μην είναι ορατή, δεν μπορεί να μετρηθεί ή να υπολογιστεί ο βαθμός επίδρασης πάνω στο παιδί. Οι επιπτώσεις της όμως μπορεί να είναι καταστροφικές για την μετέπειτα ζωή του παιδιού. (Ε. Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, Χαρ Τζόγκουρο-Στ. Γεωργίου, 2003).

Σηματοδοτείται από την αδιαφορία και την παραμέληση των γονέων. Αγνοούν το παιδί και δεν του προσφέρουν αρκετή φροντίδα. Το παιδί δεν έχει ερεθίσματα, σωματική επαφή, ασφάλεια και στερείται την συναισθηματική θαλπωρή, την αγάπη την προστασία, την υποστήριξη και την πειθαρχία. Γενικά, οι αρνητικές τάσεις καταλήγουν σε απειλές για κακοποίηση, συνεχείς επικρίσεις και αντιμετώπιση του παιδιού ως αποδομοπμιαίου τράγου. Πολλές φορές αυτά συνοδεύονται από γελοιοποίηση και εξευτελισμό κάθε προσπάθειας του παιδιού να γίνει αρεστό.

Πιο συγκεκριμένα υπάρχουν τέσσερις τύποι επιβλαβούς συμπεριφοράς των γονέων:

1. Συνεπάγεται την τιμωρία θετικής «δραστικής συμπεριφοράς», όπως είναι το χαμόγελο, η κινητικότητα, το άγγιγμα.
2. Συμπεριφορά που οδηγεί σε αποθάρρυνση δημιουργίας δεσμού ανάμεσα στους γονείς και το παιδί (για παράδειγμα, οι γονείς σπρώχνουν το παιδί κάθε φορά που εκείνο τους πλησιάζει αναζητώντας παρηγοριά και στοργή).
3. Συμπεριλαμβάνει την προσβολή της αυτοεκτίμησης (για παράδειγμα οι γονείς επικρίνουν συνεχώς το παιδί).
4. Η συμπεριφορά των γονέων που οδηγεί στην τιμωρία των διαπροσωπικών δεξιοτήτων (π.χ. της φιλικότητας), οι οποίες έχουν θεμελιώδη σημασία για να αποκτήσει το παιδί κοινωνική παρουσία και επίδοση σε περιβάλλοντα εκτός της οικογένειας, όπως στο σχολείο, στις επαφές με τις ομάδες των συνομηλίκων κ.λ.π. (Ε. Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, 1991)

Σύμφωνα με τον A. James (2004), μερικές μορφές συναισθηματικής κακοποίησης είναι: όταν οι γονείς κατονομάζουν τα παιδιά τους ως «βλάκες» ή τους κολλάνε ετικέτες ότι αυτά είναι κακά αντί η συμπεριφορά τους, όταν περιφρονούν τα συναισθήματα των παιδιών τους, (π.χ. να κοροϊδεύουν το παιδί όταν αυτό κλαίει από πόνο ή λύπη, όταν αφήνουν να νοηθεί στο παιδί ότι είναι φόρτωμα για αυτούς. (A. James, 2004).

Όπως και ο L. Davies (2004) αναφέρει ότι, η συναισθηματική κακοποίηση παρουσιάζεται όταν, ο ενήλικας συστηματικά προσβάλλει, κοροϊδεύει και εξευτελίζει το παιδί. Μπορεί να περιλαμβάνει σαρκαστικά σχόλια, να ντροπιάζει και να βρίζει το παιδί ατομικά και δημοσίως. (L. Davies, 2004).

Η ψυχολογική κακοποίηση ενός παιδιού μπορεί επίσης να περιλαμβάνει πράξεις και συμπεριφορές οι οποίες εμπεριέχουν απόρριψη, εκφοβισμό, απομόνωση, εκμετάλλευση, υποτίμηση, συναισθηματική

απροσφορότητα όπως και κοινωνικά αποκλίνουσες πράξεις. (Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, 2004).

Όπως παράλληλα και ο J. Konfmacher (1999) υποστηρίζει ότι, οι κακομεταχειριστές συστηματικά: απορρίπτουν, αγνοούν, υποτιμούν, κυριαρχούν και κριτικάρουν τα θύματα τους. Αυτό το είδος της κακοποίησης αποτελεί ψυχολογική κακοποίηση και μπορεί να εμφανίζεται με ή χωρίς σωματική κακοποίηση. (J. Konfmacher, 1999).

Η Ν. Ψημενάτου (2003) αναφέρει ότι η συναισθηματική κακοποίηση αποτελεί η στέρηση της αγκαλιάς, η άρνηση του διαλόγου, η περιφρόνηση και ο κλευσμός του παιδιού, η αγάπη που δίνεται με όρους, τα διπλά μηνύματα στα οποία για το ίδιο θέμα οι γονείς δίνουν δύο απαντήσεις που είναι αντιφατικές μεταξύ τους (π.χ. στην ερώτηση του παιδιού «Να πάω να παίξω» οι γονείς θα απαντήσουν « Ναι πήγαινε να παίξεις, μην σε νοιάζει που θα μείνω μόνη ή μόνος), η μείωση της προσωπικότητας του παιδιού, ο καυγάδες των γονιών μπροστά στο παιδί, η τιμωρία, οι ακατάλληλες προσδοκίες και το να μην επιτρέπουν οι γονείς στο παιδί να κλαίει ή να θυμώνει. (Ν. Ψημενάτου, 2003)

β.3) Τρόποι έκφρασης της ψυχολογικής/συναισθηματικής κακοποίησης

Σύμφωνα με την S. Forward (1992), οι γονείς που κακοποιούν με τα λόγια τα παιδιά τους, έχουν δύο διαφορετικές μορφές:

A) Κάποιοι να επιτίθενται άμεσα και ευθέως στα παιδιά τους. Για παράδειγμα μπορεί να τα ταπεινώνουν αποκαλώντας τα βλάκες ή ανάξια ή να τα κριτικάρουν αρνητικά.

B) Άλλοι γονείς, είναι έμμεσοι εκφραστές της προφορικής κακοποίησης. Προσβάλλουν το παιδί με επιθέσεις κλευσμού, προσβλητικών υποκοριστικών, ύπουλων μειώσεων, τα οποία εκφράζονται με την μάσκα του χιούμορ. Για παράδειγμα μπορεί να ειπωθεί « Όμορφο σακάκι αυτό, _ για παλιάτσους»

Σε τέτοιες στιγμές, αν το παιδί ή κάποιο άλλο μέλος της οικογένειας παραπονεθεί, τότε ο γονέας ο οποίος επιτίθεται τον κατηγορεί για έλλειψη χιούμορ. «Ξέρει ότι αστειεύομαι». (S. Forward, 1992)

Για την επίτευξη του σκοπού της μελέτης αυτής, παρακάτω θα αναπτυχθούν μόνο τρεις από τις παραπάνω μορφές ψυχολογικής κακοποίησης. Ο συνεχής κλευσμός, η επίκριση και η ταπείνωση του παιδιού από τους γονείς του.

Γ) ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΧΛΕΥΑΣΜΟΥ, ΤΗΣ ΤΑΠΕΙΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

γ. 1) Ο Χλευσμός

Σύμφωνα με τους Nolte και Harris (2003) ο κλευσμός είναι απάνθρωπος και οδυνηρός. Τα άτομα τα οποία κλευάζουν δικαιολογούν την συμπεριφορά τους αυτή, υποστηρίζοντας ότι γίνεται για αστείο. «Έλα τώρα, αστειεύομαι, δεν σηκώνεις ένα αστείο;». Εκλογικεύοντας έτσι, με αυτό τον τρόπο το κλευσμό, κατηγορούνε ουσιαστικά το θύμα για οποιοδήποτε αντίδραση προβάλλει. Έτσι το άτομο που γελοιοποιείται βρίσκεται σε αδιέξοδο. Αν εναντιωθεί στο κλευσμό, μπορεί να γελοιοποιηθεί ακόμα περισσότερο. Αν δεχτεί το κλευσμό κλονίζεται η αυτοεκτίμηση του.

Για παράδειγμα ένα παιδί που περιπαίζεται συνεχώς δεν ξέρει αν είναι καλύτερα να προσπαθήσει να κατευνάσει τα πράγματα, ή να αποφύγει το άτομο που το έχει βάλει στο μάτι. Αυτή η σύγχυση οδηγεί πολλές φορές σε αναποφασιστικότητα και σε αδιέξοδο. (Nolte και Harris, 2003).

Για τον Hirigoyen (2001), ο κλευσμός σημαίνει κοροϊδεύω τους πάντες και τα πάντα. Η συμπεριφορά αυτή εξουδετερώνει την δυσπιστία. Είναι ένα είδος συμπεριφοράς και αυτό, αλλά δημιουργεί δυσάρεστη

ατμόσφαιρα και καθιστά την επικοινωνία ανεπιλεκτική”. (Hirigoyen, 2001, σελ 119 – 120).

Επίσης ο Hirigoyen (2001) αναφέρεται στο άτομο που χρησιμοποιεί το κλευασμό ως «διστραμμένο άτομο». Το «διστραμμένο άτομο» εμφανίζεται ως γνώστης των πραγμάτων. Του δίνεται επομένως το δικαίωμα να κοροϊδεύει κάποιον ή κάτι . Η επίθεση γίνεται σε χαμηλούς τόνους, με υπαινιγμούς και υπονοούμενα. Η μέθοδος μπορεί να είναι άμεση, «Καλά, δεν ξέρεις ότι...!», ή έμμεση, «Δεν είδες πως ήταν...; ».

Μια συνήθης μέθοδος είναι να «κολλάει» κανείς στον άλλο ένα γελοίο παρατσούκλι, που συνδέεται με ένα ελάττωμα, κάποια δυσκολία (π.χ. η χονιρή). Το «διστραμμένο άτομο» μοιάζει να πειράζει τον άλλο, στην πραγματικότητα όμως τον κλευάζει για τις ατέλειες του, για τη «μεγάλη μύτη», ή το «ανύπαρκτο στήθος ». Σημασία για αυτόν έχει να καταποντίσει τον άλλο.

Μερικές φορές, το θύμα παίρνει τους μετρητοίς τα σχόλια του «διστραμμένου ατόμου» και καταλήγει να πιστεύει ότι είναι απόλυτα σωστά. Έτσι τα σαρκαστικά και πικρόχολα σχόλια γίνονται δεκτά από το θύμα, ως το αντίτιμο που πρέπει να καταβάλει για να διατηρήσει την σχέση του μαζί με το «διστραμμένο άτομο». (Hirigoyen, 2001)

Χλευασμός μέσα στην οικογένεια:

Ο Bowen (1978) περιγράφει την «προβολή μέσα στην οικογένεια». Κατά την διαδικασία αυτή, κάποιο παιδί ή μέλος της οικογένειας γίνεται ο αποδιοπομπαίος τράγος και δέχεται από τους δικούς του δυσανάλογο ποσό μορφής, θυμού ή ντροπής σε σχέση με άλλα μέλη της οικογένειας. Σε αυτές τις καταστάσεις το συγκεκριμένο πρόσωπο είναι δυνατόν να αναπτύξει έναν «ψευδοεαυτό», που μετατοπίζεται και αλλάζει ανάλογα με τις απαιτήσεις και τις προσδοκίες της οικογένειας του. Με αυτό τον τρόπο το άτομο επιχειρεί να διευκολύνει την οικογένεια, έτσι ώστε να γίνει αποδεκτό

από αυτήν, και ταυτόχρονα συμβιβάζεται. (Ιωαννίδου-Johnson, 1998, σελ 35).

Οι Nolte και Harris (2003) αναφέρουν ότι οι γονείς πέφτουμε πολλές φορές στην παγίδα να κοροϊδέψουν ή να χλευάσουν τα παιδιά τους, νομίζοντας έτσι ότι θα τα σκληραγωγήσουν. Με το χλευασμό όμως δεν βοηθούν το παιδί τους να αναπτύξει δύναμη χαρακτήρα και αυτοπεποίθηση. Στην καλύτερη περίπτωση το παιδί θα καταφύγει σε ψευτοπαλληκαρισμούς προσπαθώντας να προστατευθεί.

Για παράδειγμα ο πατέρας του δωδεκάχρονου Πήτ ήταν στο καιρό του διάσημος ποδοσφαιριστής, και τώρα ο Πήτ συμμετείχε σε μια τοπική ομάδα που ετοιμαζόταν για το πρωτάθλημα. Ο μπαμπάς θεωρούσε ότι ο Πήτ δεν έπαιζε αρκετά μαχητικά και έτσι προσπάθησε να του δώσει κίνητρο. Δυστυχώς για τον Πήτ, το κίνητρο πήρε τη μορφή χλευασμών, κατά την διάρκεια των προπονήσεων, μπροστά στους συμπαίκτες του.

«Τι κάνεις εκεί ; Περιμένεις να σου σερβίρουν το τσαγάκι σου; Εμπρός τρέχα γρήγορα, κυνήγα την μπάλα», φώναζε ο μπαμπάς από τις κερκίδες.

Ο Πήτ έγνεφε και έτρεχε, βράζοντας μέσα του, με σφιγμένα τα δόντια, υπερβολικά θυμωμένος και πληγωμένος για να συγκεντρωθεί στο παιχνίδι .

Ο πατέρας του Πήτ μπορεί να είχε καλό σκοπό. Μπορεί να μην είχε συνειδητοποιήσει ότι οι παρατηρήσεις του ήταν σκληρές και ταπεινωτικές. Μπορεί απλά να επαναλάμβανε αυτά που του έλεγαν εκείνου όταν έπαιζε ποδόσφαιρο. Δυστυχώς, όχι μόνο δεν βοήθησε τον Πήτ να παίξει καλύτερα, αλλά έκανε κακό και στη σχέση μεταξύ τους. (Nolte, Harris, 2003, σελ 66).

Παράλληλα, και ο Ster (1987) υποστηρίζει ότι, καθημερινά οι γονείς υιοθετούν μια ετικέτα την οποία με την πρώτη ευκαιρία την μεταφέρουν στο παιδί τους. Τέτοιου είδους χαρακτηρισμοί μπορεί να είναι μονόπλευροι, απερίσκεπτοι αλλά και επικίνδυνοι.

Αν για παράδειγμα ένα παιδί προσπαθεί να κερδίσει την προσοχή των γονιών του μέσα από την αμέλεια και την αυθάδεια, τότε η τακτική του αυτή

θα επιτύχει μόνο μέχρι κάποιο βαθμό. Στο τέλος θα καταλήξει σε αποτυχία αφού οι ενήλικες θεωρούν την αμέλεια και την αυθάδεια μεγάλα ελαττώματα. Έτσι το παιδί ύστερα από αυτή την αποτυχία θα μπορούσε να σκεφθεί: «Αφού με βλέπετε έτσι, έτσι θα συμπεριφερόμαι και εγώ». Στην νέα αυτή του στάση ενθαρρύνεται όλο και περισσότερο αφού κερδίζει μέχρι κάποιο βαθμό την προσοχή των γονιών του.

Παράλληλα, και το παιδί του οποίου του μεταφέρεται η ταμπέλα «φρόνιμο», με την συμπεριφορά του αυτή κερδίζει την αναγνώριση και την επιδοκιμασία των γονιών του. Έτσι ενθαρρύνεται και ριζώνει σε αυτή την συμπεριφορά θέλοντας να έχει την επιδοκιμασία των μεγάλων, έστω και αν αυτό είναι σε βάρος της ανάπτυξης, των δυνάμεων, του αυθορμητισμού και των ζωτικών του αναγκών. (Ster, 1987).

Η Μιράντα Σιδερά (2000) αναφέρει ότι καθημερινά τοποθετούνται στον κάθε άτομο, θετικές ή αρνητικές ταμπέλες. Τοποθετούνται είτε από το ίδιο το άτομο ή από τα άτομα του περιβάλλοντος του.

Οι ταμπέλες αυτές είναι εκείνες που καθορίζουν την συμπεριφορά και τις ενέργειες κάθε ατόμου. Αν δηλαδή οι ταμπέλες αυτές έχουν τοποθετηθεί πολλές και συνεχόμενες φορές τότε το άτομο ασυνείδητα συμπεριφέρεται με βάση το περιεχόμενο της ταμπέλας, επιβεβαιώνοντας το κάθε φορά με την συμπεριφορά του.

Επίσης και ο Dreikurs (1979) υποστηρίζει ότι όταν βάλουμε μια ετικέτα σε ένα παιδί, το αντιμετωπίζουμε με τον προσδιορισμό που του έχουμε δώσει. Και το ίδιο το παιδί ταυτίζει τον εαυτό του με την ετικέτα του. Αυτό ενισχύει την λανθασμένη εικόνα του εαυτού του και το εμποδίζει να οδεύει προς μια εποικοδομητική κατεύθυνση. (Dreikurs, 1979, σελ 129).

Για παράδειγμα, μια μητέρα αν αναφέρει συχνά στο παιδί της ότι είναι πάρα πολύ έξυπνο, τότε η ταμπέλα αυτή λειτουργώντας στο υποσυνείδητο του παιδιού, θα αναγκάσει το παιδί όταν είναι με την μητέρα του να συμπεριφέρεται πολύ έξυπνα. Αντίθετα, αν μητέρα λέει συχνά στο παιδί

της ότι την εκνευρίζει και είναι πολύ πιεστικό, το παιδί θα συμπεριφέρεται με τρόπο που θα εκνευρίζει και να πιέζει την μητέρα. (Σιδερά, 2000).

γ.2) Η ταπείνωση

Σύμφωνα με την M. Hirigoyen (2001) χαρακτηριστικά του ατόμου που μειώνει ηθικά του άλλους είναι ότι: αφαιρεί κάθε προσόν από τους άλλους, και τους επαναλαμβάνει διαρκώς ότι δεν αξίζουν μέχρι να υιοθετήσουν και οι ίδιοι αυτή την άποψη.

Αυτό γίνεται αρχικά κατά τρόπο υπολανθάνοντα, με τη μορφή εξωλεκτικής επικοινωνίας. Δηλαδή με περιφρονητικές ματιές, υπερβολικούς αναστεναγμούς, υπονοούμενα, προσβλητικές παρατηρήσεις, έμμεσες επικρίσεις καλυμμένες πίσω από αστεία, σαρκαστικά σχόλια.

Η μείωση με την χρήση του παραλόγου, του ψεύδους και άλλων μεθόδων, απευθύνεται στο άτομο-στόχο, στο περιβάλλον, στην οικογένεια, στους φίλους και τους γνωστούς του: «Μόνο με ηλίθιους συναναστρέφεται!».

Ο θύτης χρησιμοποιεί όλα τα μέσα προκειμένου να καταποντίσει τον άλλο και να εξυψώσει τον εαυτό του. Όσο οι επιθέσεις αυτές είναι έμμεσες, δύσκολα γίνονται αντιληπτές και, συνεπώς, το άτομο δεν μπορεί να προστατευθεί.

Σε περιπτώσεις παιδιών, τα λόγια του θύτη ακούγονται ως αντικειμενικές αλήθειες. «Είσαι άχρηστος», «Είσαι τόσο άθλιος, ώστε δεν υπάρχει άνθρωπος που να σε θέλει». Από την φράση «Είσαι άχρηστος», που εκφράζεται άμεσα ή έμμεσα, το παιδί εισπράττει το «Είμαι άχρηστος». Και γίνεται πραγματικά άχρηστο, γιατί έτσι αποφάσισε ο άλλος. (M. Hirigoyen, 2001).

Ο Αρ. Ασπιώτης (1959) υποστηρίζει την ύπαρξη της κατωτεροποίησης του παιδιού από την οικογένεια μέσα από:

1. Την ταπείνωση του παιδιού από τους γονείς του. Όπου οι γονείς θα εκφράσουν τον πόνο τους για τα ελαττώματα του παιδιού τους μέσα

από τον πληγωμένο εγωισμό τους ο οποίος τους κάνει να συμπεριφέρονται σαν να θέλουν να μεταφέρουν στο παιδί τους το φορτίο της ταπεινώσης, το οποίο οι ίδιοι δεν μπορούν να σηκώσουν. Το ταπεινώνουν παντού και πάντοτε και με όλους τους δυνατούς τρόπους χωρίς να σκέφτονται ποιες αντιδράσεις μπορεί να προκαλέσει η αδέξια αυτή συμπεριφορά τους

Ο Αρ. Ασπιώτης (1959, σελ 115-116) αναφέρεται επίσης και στον Carnois ο οποίος υποστηρίζει ότι πολύ συχνά οι μεγάλοι επιβεβαιώνουν και ενισχύουν μία ήδη υπάρχουσα μειονεξία του παιδιού τους ή δημιουργούν την εντύπωση στο παιδί την ύπαρξη κάποιας άλλης μειονεξίας η οποία στην πραγματικότητα δεν υπάρχει. Και στις δύο περιπτώσεις, οι γονείς, αντί να ενισχύουν την προσωπικότητα του παιδιού τους, την καταρρακώνουν και προκαλούν καταστρεπτικά αποτελέσματα στην εξέλιξη του παιδιού. (Αρ. Ασπιώτης, 1959)

2. Την ταπεινωτική σύγκριση που ασκούν οι γονείς ανάμεσα στα αδέρφια. Οι γονείς συνηθίζουν να κάνουν συγκρίσεις ανάμεσα στα παιδιά τους και να εκφράζουν πολλές φορές ταπεινωτικά σχόλια για το ένα από αυτά.

Για παράδειγμα: « **Γιατί δεν μπορείς να είσαι τόσο έξυπνος όσο η αδελφή σου;**» ή « **Γιατί δεν είσαι ευγενική σαν τον αδελφό σου;**»

Η σύγκριση αυτή όχι μόνο ενισχύει την ήδη υφισταμένη αδυναμία, γιατί υπάρχει ο κίνδυνος το παιδί να αποδεχτεί παθητικά την μειονεκτικότητα του, αλλά και προκαλεί επικίνδυνες συναισθηματικές αντιδράσεις έναντι του αδελφού, ο οποίος αποτελεί το δεύτερο μέρος της συγκρίσεως.

3. Την ύπαρξη αδελφού ή αδελφής στο οικογενειακό περιβάλλον, οι οποίοι επιβεβαιώνουν την «ανωτερότητα» τους, σωματική ή διανοητική, επί του «κατώτερου» αδελφού ή αδελφής, με ειρωνείες και βασανισμούς.

4. Την στάση η οποία εξυψώνει τον ενήλικα στα μάτια του παιδιού. Όπου ο ενήλικας στην προσπάθεια να παιδαγωγήσει το παιδί του εμφανίζει την δικιά του ανωτερότητα. Αναφέρει συνεχώς τα επιτεύγματα της παιδικής του ηλικίας και τα συγκρίνει με τα επιτεύγματα που έχει καταφέρει το δικό του παιδί.

Για παράδειγμα: « Στην ηλικία σου, εγώ είχα αντιληφθεί την αναγκαιότητα της εργασίας....Είχα συμμετάσχει σε διαγωνισμό και κέρδισα την πρώτη θέση». Η ακόμη : «.... Η δικιά μου η ζωή δεν ήταν τόσο εύκολη όπως την δικιά σου...δεν είχα κάποιον όπως εσύ να πληρώνει τα έξοδα μου».

Αυτός ο τρόπος, ο οποίος φαίνεται να ενθαρρύνει, στην πραγματικότητα δημιουργεί ρήγμα μεταξύ του ενηλικού, ο οποίος πέτυχε, και του παιδιού που θα ήθελε να επιτύχει, αυξάνοντας έτσι το συναίσθημα αδυναμίας του παιδιού. (Αρ. Ασπιώτης, 1959).

γ.3) Η επίκριση

Σύμφωνα με τους Nolte και Harris, (2003) η επίκριση μπορεί να εκφραστεί με πολλούς τρόπους. Με λόγια, με τον τόνο της φωνής, την συμπεριφορά των ενηλικών ή ακόμα και με μια ματιά τους.

Τα μικρά παιδιά είναι ιδιαίτερα ευαίσθητα στον τρόπο που λέγονται τα πράγματα και τα παίρνουν κατάκαρδα.

Για παράδειγμα, ένας γονιός μπορεί να πει: « Όρα να πηγαίνουμε » και να μην εννοεί τίποτα με αυτό. Ένας άλλος γονιός που είναι βιαστικός και ανυπόμονος, μπορεί να πει τα ίδια λόγια αλλά να υπονοεί:«Είσαι κακό παιδί που αργείς τόσο».

Παρ' όλο που κανένας από τους δύο τρόπους δεν είναι αποτελεσματικός, το παιδί θα εκλάβει αυτά τα δύο μηνύματα πολύ

διαφορετικά, και το δεύτερο μήνυμα μπορεί να το κάνει να νιώσει άσχημα για τον εαυτό του.

Η συχνή επίκριση ανεξάρτητα που απευθύνεται, συσσωρεύεται και δίνει στην οικογενειακή ζωή αρνητικό και αποδοκιμαστικό τόνο. Τις περισσότερες φορές που οι γονείς επικρίνουν τα παιδιά τους, σκοπός τους είναι να τα ενθαρρύνουν να τα καταφέρουν καλύτερα - να γίνουν τα ίδια καλύτερα. Μπορεί με αυτό τον τρόπο να επικοινωνούσαν οι δικοί τους γονείς όταν ήταν παιδιά. Ή να καταλήγουν να τα επικρίνουν όταν είναι αγχωμένοι ή κουρασμένοι.

Τα παιδιά, όμως, δεν βιώνουν την κριτική σαν ενθάρρυνση. Η επίκριση, για ένα παιδί, μοιάζει περισσότερο με προσωπική επίθεση, και είναι πιθανότερο να το κάνει αμυντικό παρά συνεργάσιμο. Και τα μικρά παιδιά πολλές φορές δυσκολεύονται να καταλάβουν ότι, όταν τα επικρίνουν οι γονείς τους, δεν θεωρούν αυτά τα ίδια απαράδεκτα, αλλά την συμπεριφορά τους.

Επίσης η συνεχής γκρίνια και τα παράπονα που εκφράζουν συχνά οι γονείς στα παιδιά τους, αποτελούν ανεπαίσθητες μορφές επίκρισης.

Το μήνυμα πίσω από την γκρίνια είναι, «Δεν σε εμπιστεύομαι ότι θα θυμηθείς να κάνεις κάτι ή ότι θα φερθείς όπως πρέπει».

Οι γονείς περιμένοντας το χειρότερο από τα παιδιά, δεν βοηθάνε ούτε τα ίδια ούτε και τον εαυτό τους. Ακόμη και τα πολύ μικρά παιδιά μαθαίνουν γρήγορα να αγνοούν φράσεις που οι γονείς επαναλαμβάνουν συνεχώς

Όπως η γκρίνια έτσι και τα παράπονα είναι ένας μη αποτελεσματικός τρόπος επιδίωξης αλλαγών, και καθόλου ωφέλιμο πρότυπο για να διδάξουν οι γονείς τα παιδιά τους. Τα παράπονα εστιάζουν στις δυσκολίες, στα μειονεκτήματα και στις απογοητεύσεις, όχι στις λύσεις. (D.Nolte, R. Harris, 2003).

Η B. Miller (2003, σελ 81) αναφέρει, όταν κριτικάρουμε κάποιον είναι σαν να του λέμε ότι αυτό που έκανε ή παρέλειψε να κάνει, ήταν λάθος.

Αλλά και ότι είναι ανεπαρκής ή κακός ως άτομο.

Η κριτική δημιουργεί και πολλά προβλήματα όπως :

α) η κριτική πληγώνει.

Αυτός είναι ο σκοπός της. Είναι σαν να χαστουκίζεις κάποιον με τα λόγια σου.

β) η κριτική καταστρέφει.

Κανείς δεν νιώθει καλά όταν τον κριτικάρουν, διότι η κριτική καταρρακώνει του πάντες.

γ) η κριτική κατηγορεί.

Σε κανέναν δεν αρέσει να τον κατηγορούν για κάτι που έκανε ή που δεν έκανε. Οι κατηγορίες δεν υποδεικνύουν την σωστή ενέργεια. Απλώς επικεντρώνονται στο λάθος.

δ) η κριτική κλείνει τους ανθρώπους στον εαυτό τους.

Ορισμένοι υιοθετούν αμυντική στάση. Άλλοι δεν λένε τίποτα, δεν κάνουν τίποτε και τελικά δεν ακούν τίποτα. Ειδικά οι έφηβοι αγνοούν τους γονείς όταν τους ασκούν κριτική.

ε) η κριτική δημιουργεί θυμό.

Ορισμένοι αντιδρούν στην κριτική θυμώνοντας και αρχίζουν να ανταποδίδουν τα σχόλια.

Παράλληλα οι προσβλητικές λέξεις είναι μια μορφή τεμπέλικης κριτικής. Αντί οι γονείς να αφιερώνουν χρόνο για να περιγράψουν ακριβώς τι τους ενόχλησε, προσκολλούνε στο παιδί τους μια προσβλητική ταμπέλα. («Είσαι και φαίνεσαι»).

Και από την στιγμή που ξεκινάει αυτή η διαδικασία, η συζήτηση απομακρύνεται από τα γεγονότα και τα προβλήματα και στρέφεται προς την άμυνα με αποτέλεσμα ο θυμός να κλιμακώνεται.

Οι γονείς πρέπει να απομακρύνουν τον εαυτό τους και το παιδί τους από προσβλητικές λέξεις και να κατευθύνονται προς την περιγραφή του προβλήματος. Αν μάθουν στα παιδιά τους να περιγράφουν τι συνέβη και

πως ένιωσαν χωρίς υπερβολές και προσβλητικές εκφράσεις, θα καταφέρουν να αποφύγουν την πιθανή κλιμάκωση του θυμού. (B. Miller, 2003).

Ο Dreikurs (1979) υποστηρίζει ότι, το κυριότερο σύστημα ανατροφής που χρησιμοποιούν οι γονείς, βασίζεται στην ιδέα πως τα παιδιά πρέπει να «διδασθούν» να αποβάλουν τα λάθη τους και να αποκτήσουν αρετές.

Στον φόβο τους όμως, ότι τα παιδιά τους θα μεγαλώσουν άσχημα, θα πάρουν κακές συνήθειες, θα αναπτύξουν λανθασμένη νοοτροπία και θα τα κάνουν όλα στραβά, οι γονείς επιτηρούν τα παιδιά τους και προσπαθούν συνεχώς να προλάβουν κάποιο σφάλμα. Συνεχώς διορθώνουνε, συνεχώς επιπλήττουν με αποτέλεσμα να δίνουν έμφαση μόνο στα λάθη των παιδιών τους.

Μια τέτοια αντιμετώπιση όμως δείχνει έλλειψη εμπιστοσύνης στα παιδιά. Είναι ταπεινωτική και αποθαρρυντική. Όταν οι γονείς συνεχώς διορθώνουνε το παιδί τους, το παιδί δεν έχει μόνο την εντύπωση πως πάντα κάνει κάποιο σφάλμα αλλά μπορεί να αποκτήσει το φόβο μήπως κάνει κανένα . Ένας τέτοιος φόβος μπορεί να οδηγήσει το παιδί σε μια απέχθεια να κάνει οτιδήποτε και να έχει την εντύπωση πως αν δεν είναι τέλειο δεν έχει αξία.

Παράδειγμα : Ο Γιαννάκης, 8 ετών, έχει μόλις τελειώσει το ευχαριστήριο γράμμα του προς την γιαγιά. Η μητέρα του ζητά να ρίξει μια ματιά. Απρόθυμα το παιδί σπρώχνει το γράμμα προς το μέρος της. « Ω, Γιαννάκη, τι απαίσια που γράφει πένα σου. Και γιατί δεν μπορείς να τραβήξεις ούτε μια ίσια γραμμή; Έχεις και τρία ορθογραφικά λάθη. Έλα. Ξανάγραψε το. Δεν μπορείς να το στείλεις στην γιαγιά σε αυτά τα χάλια». Η μητέρα διόρθωσε τα λάθη και ο Γιαννάκης άρχισε από την αρχή, έκανε όμως τώρα περισσότερα λάθη. Έσκιζε την μια σελίδα μετά την άλλη, ώσπου στο τέλος ξέσπασε σε κλάματα θυμού και πέταξε τον κουτυλοφόρο του. «Δεν μπορώ να τα γράψω καθόλου σωστά», φώναξε. «Αρκετά ως εδώ»,

είπε η μητέρα. «Μπορείς να κάνεις κάτι άλλο γι μισή ώρα και ύστερα να το ξαναπιάσεις».

Ο Γιαννάκης διασκέδασε γράφοντας το γράμμα, και η γιαγιά του θα ήταν ασφαλώς ενθουσιασμένη να το λάβει έτσι όπως ήταν, με τα λάθη του. Τώρα όμως το παιδί απεχθάνεται το γράμμα και όλη την αγωνία που του έχει προκαλέσει. Όταν η μητέρα συγκέντρωσε την προσοχή της στα λάθη, κατεύθυνε την προσοχή του παιδιού από κάτι θετικό σε κάτι αρνητικό. Ο μικρός άρχισε να φοβάται μήπως κάνει λάθη. Ο φόβος τον επηρέασε τόσο, ώστε έκανε περισσότερα λάθη και τώρα έχει χάσει το κουράγιο του. (Dreikurs, 1979)

Δ.

1. **ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΓΟΝΕΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΠΟΥ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥΝ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥΣ.**
2. **ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΤΟΥ ΚΑΚΟΠΟΙΗΜΕΝΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ**

δ.1) Κατηγορίες γονέων με βάση τον τρόπο που διαπαιδαγωγούν τα παιδιά τους.

Το οικογενειακό περιβάλλον επηρεάζει όσο κανείς άλλος παράγοντας, την ψυχική ανάπτυξη του παιδιού. Κι' αυτό γιατί ο χρόνος που το παιδί, ο αναπτυσσόμενος άνθρωπος, δέχεται την οικογενειακή επίδραση είναι πολύ μεγάλος. Καλύπτει το ένα τέταρτο περίπου της ζωής του.

Παράλληλα, η οικογένεια ασκεί το μορφωτικό της έργο τότε που το παιδί βρίσκεται σε μια ηλικία εύπλαστη και επιδεκτική συναλλαγών. Μπορεί έτσι να επηρεάσει την σωματική, την ψυχική και την κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού, συμβάλλοντας στην ολοκλήρωση της προσωπικότητας του.

Το κλίμα που επικρατεί μέσα στο σπίτι ασκεί αποφασιστική επίδραση στο παιδί, στην ψυχική και κοινωνική του ανάπτυξη. Το κλίμα αυτό επηρεάζεται ουσιαστικά από το ρόλο των γονέων. Η ποικιλία των ρόλων που παρατηρείται εξαρτάται από τις ψυχολογικές, κοινωνικές, οικονομικές και επαγγελματικές διαφοροποιήσεις των ατόμων. (Γ. Κρασανάκης, 1987)

Η S. Forward (1992, σελ 222) αναφέρει: Αν θέλεις να αρχίσεις να βρίσκεις μιαν άκρη, μέσα στην σύγχυση και το άγχος που επικρατεί στο σύστημα της τοξικής οικογένειας, θα πρέπει πρώτα να εξετάσει τα οικογενειακά πιστεύω. Ιδιαίτερα εκείνα τα πιστεύω που καθορίζουν τον τρόπο αλληλεπίδρασης των παιδιών με τους γονείς και τις προϋποθέσεις συμπεριφοράς των παιδιών

Για παράδειγμα, μια οικογένεια μπορεί να θεωρεί ότι τα συναισθήματα ενός παιδιού είναι σημαντικό θέμα, ενώ μια άλλη να πιστεύει ότι το παιδί είναι πολίτης δεύτερης κατηγορίας.

Τέτοιου είδους πιστεύω καθορίζουν τις θέσεις μας, τις κρίσεις και τις αντιλήψεις μας. Είναι απέραντα ισχυρά. Διαχωρίζουν το καλό από το κακό και το σωστό από το λάθος. Ορίζουν τις σχέσεις, τις ηθικές αξίες, την μόρφωση, τη σεξουαλικότητα, την επαγγελματική επιλογή, τα ήθη και τις οικονομικές επιλογές. Διαμορφώνουν την οικογενειακή συμπεριφορά. (S. Forward, 1992).

Συνοπτικά, θα μπορούσε να λεχθεί ότι, η οικογένεια είναι αυτή που έχει πρωτεύον ρόλο στην σωστή ψυχική ανάπτυξη και διαπαιδαγώγηση του παιδιού.

Η ψυχολογική κατάσταση των γονέων, τα πιστεύω και οι αρχές τους, καθορίζουν και επηρεάζουν τον τρόπο που θα επιτυγχανθεί η διαπαιδαγώγηση αυτή.

Το γεγονός ότι ο κάθε γονέας κουβαλά τα δικά του βιώματα, αρνητικά ή θετικά, διαφορετικές αντιλήψεις και διαφορετικό τρόπο ανατροφής από τους δικούς του γονείς, έχει ως αποτέλεσμα να υπάρχουν διάφορες κατηγορίες γονέων με βάση τον τρόπο που διαπαιδαγωγούν τα παιδιά τους .

Παρακάτω, θα αναπτυχθούν οι κατηγορίες γονέων με βάση τον τρόπο που διαπαιδαγωγούν τα παιδιά τους, σύμφωνα με τους :

- J. Gottman (2000).
- B. Miller (2003).
- S. Forward (1992).
- D. Goleman (1998).
- Ν. Ντίνκμεγιερ και Γ. Μακκαίη (1981).
- Ι. Παρασκευόπουλο (1985).
- Ο J. Gottman (2000, σελ 62) διαχωρίζει τους γονείς σε τέσσερις κατηγορίες με βάση τον τρόπο που διαπαιδαγωγούν τα παιδιά τους :

- α) Οι αποστασιοποιημένοι γονείς
- β) Οι επικριτικοί_ αποδοκιμαστικοί γονείς
- γ) Οι επιτρεπτικοί _ παραχωρητικοί γονείς
- δ) Οι συναισθηματικοί μέντορες

α) Οι «Αποστασιοποιημένοι» Γονείς.

Οι γονείς που αποστασιοποιούνται, αποφεύγουν, και παραβλέπουν τα συναισθήματα των παιδιών τους έχουν συνήθως τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

1. Αντιμετωπίζουν τα συναισθήματα του παιδιού τους ως ασήμαντα .
2. Αποστασιοποιούνται ή αγνοούν τα συναισθήματα του.
3. Επιθυμούν την γρήγορη εξαφάνιση όλων των αρνητικών συναισθημάτων του παιδιού τους.
4. Χρησιμοποιούν με χαρακτηριστικό τρόπο διάφορους περισπασμούς προκειμένου να αναστείλουν τα συναισθήματα του παιδιού τους.
5. Μπορεί να γελοιοποιούν ή να μην παίρνουν σοβαρά υπόψη τα συναισθήματα.
6. Πιστεύουν ότι τα συναισθήματα του παιδιού είναι παράλογα και γι' αυτό δεν έχουν σημασία.
7. Δείχνουν ελάχιστο ενδιαφέρον γι' αυτά που το παιδί προσπαθεί να εκφράσει.
8. Ενδέχεται να μην έχουν επίγνωση των συναισθημάτων, ούτε των δικών τους ούτε των άλλων.
9. Αισθάνονται άβολα, φοβούνται, πιέζονται, ενοχλούνται, πληγώνονται ή πνίγονται από τα συναισθήματα του παιδιού τους .
10. Φοβούνται μήπως χάσουν τον συναισθηματικό έλεγχο.
11. Δίνουν μεγαλύτερο βάρος στο «ξεπέραςμα» των συναισθημάτων παρά στο νόημα που μπορεί να έχουν.
12. Πιστεύουν ότι τα αρνητικά συναισθήματα είναι επιβλαβή ή δηλητηριώδη.

13. Έχουν την πεποίθηση ότι η επικέντρωση σε αρνητικά συναισθήματα «θα κάνει απλώς χειρότερα τα πράγματα».
14. Νιώθουν αβεβαιότητα όταν αντιμετωπίζουν τα συναισθήματα του παιδιού τους.
15. Αντιλαμβάνονται τα συναισθήματα του παιδιού τους ως απαίτηση για διευθέτηση πραγμάτων.
16. Πιστεύουν ότι τα αρνητικά συναισθήματα του παιδιού τους φανερώνουν έλλειψη προσαρμοστικότητας .
17. Θεωρούν ότι τα αρνητικά συναισθήματα ενός παιδιού αντανakλούν άσχημα στους γονείς .
18. Ελαχιστοποιούν τα συναισθήματα ενός παιδιού, υποβαθμίζοντας τα γεγονότα που οδήγησαν στην έκφραση αυτών των συναισθημάτων.
19. Δεν επιδιώκουν να επιλύσουν το πρόβλημα του παιδιού τους, μια και πιστεύουν ότι η λύση θα έρθει με το χρόνο. (Gottman, 2000, σελ 62)

β) Οι «επικριτικοί-αποδοκιμαστικοί» γονείς

Είναι οι γονείς που επικρίνουν και αποδοκιμάζουν την συναισθηματική έκφραση των παιδιών τους και παρουσιάζουν τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

1. Έχουν πολλά από τα χαρακτηριστικά των «αποστασιοποιημένων» γονέων, αλλά με περισσότερο αρνητικό τρόπο.
2. Κρίνουν και επικρίνουν τις συναισθηματικές εκφράσεις του παιδιού τους.
3. Έχουν μια υπερβολική επίγνωση της ανάγκης να τεθούν όρια στο παιδί.
4. Δίνουν έμφαση στη συμμόρφωση του παιδιού με καλά πρότυπα ή συμπεριφορές.
5. Επιπλήττουν, πειθαρχούν ή τιμωρούν το παιδί τους για την έκφραση των συναισθημάτων του. Αυτό το κάνουν είτε το παιδί συμπεριφέρεται άσχημα είτε όχι.

6. Πιστεύουν ότι η έκφραση αρνητικών συναισθημάτων πρέπει να έχει περιορισμένη χρονική διάρκεια.
7. Θεωρούν ότι είναι απαραίτητος ο έλεγχος των αρνητικών συναισθημάτων.
8. Πιστεύουν ότι τα αρνητικά συναισθήματα είναι δείγμα κακού χαρακτήρα.
9. Έχουν την πεποίθηση ότι το παιδί εκφράζει αρνητικά συναισθήματα για να πετύχει κάποιο σκοπό. Αυτή τους η ιδέα έχει συχνά ως αποτέλεσμα συγκρούσεις επίδειξης ισχύος.
10. Θεωρούν ότι τα συναισθήματα αποδυναμώνουν τους ανθρώπους . Άποψή τους είναι ότι, για να επιβιώσουν τα παιδιά, θα πρέπει να είναι σκληρά.
11. Θεωρούν ότι τα αρνητικά συναισθήματα είναι αντιπαραγωγικά, χάσιμο χρόνου.
12. Αντιλαμβάνονται τα αρνητικά συναισθήματα (ιδιαίτερα τη λύπη) ως πολυτέλεια και ενδιαφέρονται κυρίως για την υπακοή του παιδιού στην εξουσία. (Gottman, 2000, σελ 64)

γ) Οι «επιτρεπτικοί-παραχωρητικοί» γονείς

Οι γονείς που επιτρέπουν χωρίς να προσφέρουν καθοδήγηση :

1. Αποδέχονται ελεύθερα την οποιαδήποτε συναισθηματική έκφραση του παιδιού τους.
2. Παρηγορούν το παιδί που βιώνει αρνητικά συναισθήματα.
3. Προσφέρουν ελάχιστη καθοδήγηση σε θέματα συμπεριφοράς.
4. Δεν μαθαίνουν στο παιδί τίποτα σχετικό με τα συναισθήματα .
5. Είναι παραχωρητικοί και δεν θέτουν όρια .
6. Δεν βοηθούν το παιδί τους να λύσει τα προβλήματα του.
7. Δεν του διδάσκουν μεθόδους επίλυσης των προβλημάτων .
8. Πιστεύουν ότι δεν μπορεί κανείς να κάνει κάτι για τα αρνητικά συναισθήματα παρά μόνο να προσπαθήσει να τα ξεπεράσει.

9. Βλέπουν τη διαχείριση των αρνητικών συναισθημάτων σαν ένα φαινόμενο απελευθέρωσης υδρατιμών : ανοίγουμε το σκέπασμα για να φύγει η πίεση και τα πάντα διορθώνονται. (Gottman, 2000, σελ 65)

δ) Οι «συναισθηματικοί μέντορες»

Είναι οι γονείς που εφαρμόζουν την συναισθηματική αγωγή και βασικά χαρακτηριστικά τους είναι :

1. Βλέπουν τα αρνητικά συναισθήματα του παιδιού τους ως μια ευκαιρία για στενή επικοινωνία και οικειότητα .
2. Μπορούν να αφιερώσουν χρόνο σε ένα λυπημένο, θυμωμένο ή φοβισμένο παιδί, χωρίς να ανυπομονούν όταν αυτό εκφράζει τα συναισθήματα του.
3. Έχουν επίγνωση και εκτιμούν τα δικά τους συναισθήματα.
4. Θεωρούν ότι η έκφραση των αρνητικών συναισθημάτων αποτελεί ένα σημαντικό τομέα διαπαιδαγώγησης .
5. Είναι ευαίσθητοι στην εκάστοτε, έστω και ανεπαίσθητη, συναισθηματική κατάσταση του παιδιού τους .
6. Δεν αισθάνονται σύγχυση ή άγχος όταν αντιμετωπίζουν την έκφραση των συναισθημάτων του παιδιού τους . Γνωρίζουν τι πρέπει να κάνουν .
7. Σέβονται τα συναισθήματα του παιδιού τους .
8. Δεν περιγελούν, αντίθετα παίρνουν σοβαρά υπόψη τα αρνητικά συναισθήματα του παιδιού τους .
9. Δεν λένε στο παιδί τους πως πρέπει να αισθάνεται.
10. Δεν θεωρούν ότι αυτοί πρέπει να διευθετούν το κάθε πρόβλημα για λογαριασμό του παιδιού τους .
11. Αξιοποιούν τις στιγμές έκφρασης των συναισθημάτων :
 - ❖ για να ακούσουν το παιδί τους.
 - ❖ για να δείξουν ενσυναίσθηση μιλώντας καθησυχαστικά και εκδηλώνοντας τη στοργή τους.

- ❖ για να βοηθήσουν το παιδί να κατονομάσει το συναίσθημα που νιώθει.
- ❖ για να προσφέρουν καθοδήγηση στο χειρισμό των συναισθημάτων.
- ❖ για να θέσουν όρια και να διδάξουν αποδεκτές εκφράσεις των συναισθημάτων και να διδάξουν στο παιδί δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων. (Gottman, 2000, σελ 65)
- ❖ Η Β. Miller (2003, σελ 42) αναφέρει τρεις τύπους γονέων:
 - α) Ο «σύμβουλος»
 - β) Το «Ελικόπτερο»
 - γ) Ο «Λοχίας»

α) Ο «σύμβουλος»:

Ο σύμβουλος είναι ο γονέας της Αγάπης και της Λογικής ο οποίος προσφέρει καθοδήγηση και συμβουλευτικές υπηρεσίες στα παιδιά του, παρουσιάζοντας τα πιο κάτω χαρακτηριστικά :

1. Ο γονέας της Αγάπης και της Λογικής δίνει μηνύματα προσωπικής αξίας στα παιδιά .
2. Ο γονέας της Αγάπης και της Λογικής πολύ σπάνια αναφέρεται σε ευθύνες .
3. Ο γονέας της Αγάπης και της Λογικής δείχνει πως πρέπει να φροντίζει κανείς τον εαυτό του και να είναι υπεύθυνο άτομο.
4. Ο γονέας της Αγάπης και της Λογικής μοιράζεται τα προσωπικά του αισθήματα για τη δικιά του στάση και τις ευθύνες του .
5. Ο γονέας της Αγάπης και της Λογικής δίνει στο παιδί εναλλακτικές επιλογές, το βοηθά να τις εξερευνήσει και κατόπιν του επιτρέπει να πάρει τις δικές του αποφάσεις .
6. Ο γονέας της Αγάπης και της Λογικής αποτελεί πρότυπο για το πώς κάνει κανείς τη δουλειά του σωστά, να την τελειώνει, να την τακτοποιεί και να νιώθει καλά για το αποτέλεσμα .

7. Ο γονέας της Αγάπης και της Λογικής συχνά αναρωτιέται « Ποιανού είναι το πρόβλημα;» και βοηθά το παιδί να εξερευνήσει πιθανές λύσεις.
8. Ο γονέας της Αγάπης και της Λογικής είναι άνθρωπος των έργων και όχι των λόγων.
9. Ο γονέας της Αγάπης και της Λογικής επιτρέπει στο παιδί να βιώσει τις φυσικές επιπτώσεις της ζωής και τις αφήνει να λειτουργήσουν ως διδάγματα.

β) Το «ελικόπτερο»:

Αυτός ο γονέας είναι ο γονέας που περιφέρεται γύρω από τα παιδιά του και τα σώζει από τον εχθρικό κόσμο στον οποίο ζουν . Παρουσιάζει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά :

1. Ο γονέας «ελικόπτερο» δίνει μηνύματα αδυναμίας και χαμηλής προσωπικής αξίας.
2. Ο γονέας «ελικόπτερο» βρίσκει δικαιολογίες για το παιδί, αλλά διαμαρτύρεται για τον αδέξιο χειρισμό των ευθυνών.
3. Ο γονέας «ελικόπτερο» «αναλαμβάνει» την ευθύνη του παιδιού του.
4. Ο γονέας «ελικόπτερο» προστατεύει το παιδί από οποιαδήποτε πιθανά αρνητικά συναισθήματα.
5. Ο γονέας «ελικόπτερο» παίρνει ο ίδιος τις αποφάσεις για το παιδί .
6. Ο γονέας «ελικόπτερο» δεν παρέχει καμιά δομή, αλλά παραπονιέται, «Μετά απ' όσα έχω κάνει εγώ για σένα.....»
7. Ο γονέας «ελικόπτερο» γκρινιάζει και χρησιμοποιεί την ενοχή, «Πότε επιτέλους θα μάθεις. Πρέπει πάντα να τακτοποιώ αφού τελειώσεις ; ».
8. Ο γονέας «ελικόπτερο» γκρινιάζει και διαμαρτύρεται γιατί έχει ένα ανεύθυνο παιδί που «του» προκαλεί μεγάλο φόρτο δουλειάς και ευθύνης.
9. Ο γονέας «ελικόπτερο» χρησιμοποιεί πολλά λόγια και προβαίνει σε πράξεις που σώζουν και δείχνουν ότι το παιδί δεν είναι ικανό ή υπεύθυνο

10. Ο γονέας «ελικόπτερο» προστατεύει το παιδί από τις φυσικές συνέπειες, χρησιμοποιεί την ενοχή ως διδακτικό μέσο. (Bonnie Miller, 2003, σελ 42).

γ) Ο «λοχίας»:

Είναι ο γονέας που διατάζει και κατευθύνει τις ζωές των παιδιών και παρουσιάζει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά :

1. Ο γονέας «λοχίας» δίνει μηνύματα χαμηλής προσωπικής αξίας και αντίστασης.
2. Ο γονέας «λοχίας» έχει πολλές απαιτήσεις και προσδοκίες για τις ευθύνες του παιδιού.
3. Ο γονέας «λοχίας» λέει στο παιδί πως θα έπρεπε να χειριστεί την ευθύνη.
4. Ο γονέας «λοχίας» λέει στο παιδί πώς θα έπρεπε να νιώθει.
5. Ο γονέας «λοχίας» δίνει απόλυτες λύσεις, «Αυτή είναι η απόφαση που πρέπει να πάρεις!».
6. Ο γονέας «λοχίας» απαιτεί τα καθήκοντα ή οι ευθύνες να αντιμετωπισθούν εδώ και τώρα.
7. Ο γονέας «λοχίας» δίνει διαταγές και εκτοξεύει απειλές «Τακτοποίησε το δωμάτιο σου, γιατί διαφορετικά...» .
8. Ο γονέας «λοχίας» αναλαμβάνει την ευθύνη του προβλήματος χρησιμοποιώντας απειλές και διαταγές για να επιλύσει το πρόβλημα.
9. Ο γονέας «λοχίας» χρησιμοποιεί πολλά σκληρά λόγια και πολύ λίγες πράξεις. Χρησιμοποιεί την τιμωρία, γιατί για αυτόν ο πόνος και η ταπείνωση μπορούν να αποτελέσουν μάθημα για το παιδί. (Bonnie Miller, 2003, σελ 42).

Σύμφωνα με την S. Forward (1992, σελ 223) υπάρχουν:

- α) Οι σχετικά ώριμοι και υπεύθυνοι γονείς.
- β) Οι τοξικοί γονείς.

α) Οι σχετικά ώριμοι και υπεύθυνοι γονείς :

Οι σχετικά ώριμοι και υπεύθυνοι γονείς έχουν αντιλήψεις που λαμβάνουν υπόψη τα συναισθήματα και τις ανάγκες όλων των μελών μιας οικογένειας.

Οι γονείς αυτοί παρέχουν συνήθως μια στέρεα βάση για την ανάπτυξη του παιδιού και συνεπώς, δημιουργούν τις προϋποθέσεις διαμόρφωσης ενός ανεξάρτητου ατόμου.

Τέτοια πιστεύω μπορεί να είναι: « τα παιδιά έχουν το δικαίωμα να διαφωνούν», ή «είναι λάθος να πληγώνεις εκ προθέσεως το παιδί σου» ή «τα παιδιά πρέπει να αισθάνονται ότι πρέπει να κάνουν λάθη». (S. Forward, 1992, σελ 223).

β) Οι τοξικοί γονείς :

Ο τοξικός γονέας είναι, σχεδόν πάντοτε, εγωκεντρικός και ενδιαφέρεται μόνο για τον εαυτό του. Οι γονείς αυτής της κατηγορίας πιστεύουν πράγματα όπως: «τα παιδιά πρέπει να σέβονται τους γονείς οτιδήποτε και αν συμβαίνει», «υπάρχουν μόνο δύο τρόποι να ενεργείς, ο δικός μου τρόπος και ο λανθασμένος τρόπος», ή «τα παιδιά πρέπει να υπάρχουν αλλά να μην ακούγονται». Αυτά τα είδους πιστεύω, διαμορφώνουν το έδαφος στο οποίο αναπτύσσεται η τοξική συμπεριφορά των γονέων.

Οι τοξικοί γονείς αντιστέκονται σε κάθε εξωτερική πραγματικότητα που αμφισβητεί τα πιστεύω τους. Προτιμούν να έχουν μια παραμορφωμένη αντίληψη της πραγματικότητας, που να ταιριάζει στα πιστεύω τους, παρά να τα αλλάξουν. (S. Forward, 1992, σελ 223).

Η S. Forward (1992), διαχωρίζει τους τοξικούς γονείς στις εξής κατηγορίες:

- α) Θεϊκοί Γονείς.
- β) Ανεπαρκείς Γονείς.
- γ) Εξουσιαστικοί Γονείς.

- δ) Αλκοολικοί Γονείς.
- ε) Γονείς που κακοποιούν με τα λόγια τα παιδιά τους.
- στ) Γονείς που κακομεταχειρίζονται σωματικά τα παιδιά τους.
- ζ) Γονείς που κακοποιούν σεξουαλικά τα παιδιά τους.

Για την επίτευξη του σκοπού της συγκεκριμένης μελέτης, θα αναλυθεί παρακάτω μόνο η κατηγορία των γονέων οι οποίοι κακοποιούν με τα λόγια τα παιδιά τους.

Γονείς που κακοποιούν με τα λόγια τα παιδιά τους :

Οι γονείς που με το λόγο κακοποιούν τα παιδιά τα παιδιά τους, έχουν δύο διαφορετικά στυλ :

(α) Κάποιοι επιτίθενται ευθέως, ανοικτά και άγρια, μειώνοντας τα παιδιά τους. Μπορεί να αποκαλούν τα παιδιά τους βλάκες, ανάξια ή άσχημα. Μπορεί να λένε ότι εύχονται να μην είχαν γεννηθεί τα παιδιά τους ποτέ. Είναι εντελώς αδιάφοροι για τα συναισθήματα των παιδιών τους και για τα μακροχρόνια αποτελέσματα των συνεχών προσβολών τους επάνω στην εικόνα την οποία το παιδί δημιουργεί για τον εαυτό του.

(β) Άλλοι γονείς, είναι έμμεσοι εκφραστές αυτής της προφορικής κακοποίησης, προσβάλλοντας το παιδί με συνεχείς επιθέσεις πειραγμάτων, σαρκασμού, προσβλητικών υποκοριστικών και ύπουλων μειώσεων. Οι γονείς αυτοί κρύβουν συχνά την κακομεταχείριση με την μάσκα του χιούμορ. Λένε αστειόκια, όπως: «Θα πρέπει να ήσουν άρρωστος και ξάπλα στο κρεβάτι, την ημέρα που μοίραζαν μυαλό» ή «Όμορφο σακάκι αυτό, _ για παλιάτσους».

Τότε αν το παιδί ή κάποιος άλλος στην οικογένεια παραπονεθεί, ο δράστης αδιακρίτως τον κατηγορεί για έλλειψη χιούμορ. «Ξέρει ότι αστειεύομαι », θα πει, λες και το θύμα είναι συνωμότης του.

Πολλοί γονείς εμφανίζουν την προφορική κακοποίηση μασκαρεμένη σε καθοδήγηση. Για να δικαιολογήσουν τα δυσφημιστικά τους σχόλια,

χρησιμοποιούν εκλογικεύσεις όπως: «Προσπαθώ να σε βοηθήσω, να γίνεις καλύτερος άνθρωπος» ή «Ο κόσμος είναι σκληρός, και σε διδάσκω για να τον αντέξεις». Επειδή αυτή η κακοποίηση φοράει την προστατευτική μάσκα της εκπαίδευσης είναι δύσκολο για το ενήλικο παιδί να αποδεχθεί το πόσο καταστροφική είναι. (Susan Forward, 1992, σελ 138).

- Ο D. Goleman (1998, σελ 269) υποστηρίζει ότι οι τρεις πιο κοινοί τύποι ακατάλληλων γονιών αποδείχθηκαν ότι είναι η εξής:

α) Αυτοί που αγνοούν εντελώς τα συναισθήματα, «οι αδιάφοροι».

Τέτοιοι γονείς αντιμετωπίζουν μια συναισθηματική αναστάτωση του παιδιού τους ως ασήμαντη, σαν ένα μπελά που πρέπει να περιμένουν να ξεθυμάνει. Αποτυγχάνουν να εκμεταλλευθούν τις κατάλληλες στιγμές για να πλησιάσουν το παιδί ή να το βοηθήσουν να πάρει μαθήματα συναισθηματικής δεξιότητας.

β) Οι υπερβολικά παραχωρητικοί, οι «δε βαριέσαι».

Οι γονείς αυτοί αναγνωρίζουν πως νιώθει ένα παιδί, αλλά υποστηρίζουν ότι όπως και αν χειρίζεται το παιδί αυτή την συναισθηματική θύελλα δεν υπάρχει πρόβλημα, ίσα-ίσα όλα είναι μια χαρά.

Όπως κι εκείνοι που αγνοούν τα συναισθήματα ενός παιδιού, και αυτοί οι γονείς σπάνια καταβάλλουν οποιαδήποτε προσπάθεια για να δείξουν στο παιδί τους μια συναισθηματική αντίδραση.

Προσπαθούν να απαλύνουν όλες τις στεναχώριες και, μάλιστα θα χρησιμοποιήσουν παζάρια και δωροδοκίες για να κατευνάσουν τη θλίψη ή το θυμό του παιδιού.

γ) Οι προσβλητικοί, που δεν δείχνουν ίκνυος σεβασμού για το πώς νιώθει το παιδί.

Αυτοί οι γονείς είναι χαρακτηριστικά αρνητική στην κριτική τους, απότομοι και σκληροί στην τιμωρία τους. Για παράδειγμα μπορεί να

απαγορεύσουν στο παιδί οποιαδήποτε εκδήλωση θυμού και με το πρώτο σημάδι εκνευρισμού να το τιμωρήσουν. Αυτοί είναι οι γονείς που φωνάζουν οργισμένοι στο παιδί τους που προσπαθεί να τους πει την άποψη του: « Μη μου αντιμιλάς, εμένα!».

δ) Τέλος, υπάρχουν οι γονείς που δρᾶνται της ευκαιρίας, εξαιτίας μιας στενοχωρίας του παιδιού, για να λειτουργήσουν ως συναισθηματικοί προπονητές ή μέντορες.

Παίρνουν τα συναισθήματα των παιδιών τους στα σοβαρά, προσπαθούν να καταλάβουν τι ακριβώς τα στεναχωρεί («Είσαι θυμωμένος γιατί ο Τομ σε πρόσβαλε;») και επιδιώκουν να βοηθήσουν το παιδί να βρει θετικούς τρόπους να ηρεμήσει. («Αντί να το χτυπήσεις, γιατί δεν βρίσκεις ένα παιχνιδάκι να παίζεις μόνος σου, ώσπου να σου ξανάρθει η όρεξη να παίξετε μαζί;»)

- Ο Ν. Ντίνκμεγιερ και Γ. Μακκαίη (1981, σελ 55) υποστηρίζουν ότι, πολλοί από τους γονείς έχουν μάθει ότι τα συναισθήματα του θυμού, της απογοήτευσης και του φόβου είναι λανθασμένα και ότι δεν θα έπρεπε να τα εκφράζουν. Για αυτό πολλοί από τους γονείς δεν ξέρουν πώς να χειριστούν αυτά τα συναισθήματα, όταν τα εκφράζουν τα παιδιά τους. Στην αδεξιότητα τους αντιδρούν και παίρνουν έναν από τους ακόλουθους ρόλους :

(α) Του Αρχιστράτηγου

Ο γονιός που παίρνει αυτό το ρόλο, ενδιαφέρεται να ελέγχει την κατάσταση. Απαιτεί από το παιδί να απαλλαγεί αμέσως από τα αρνητικά του συναισθήματα και να «ξαναβρεί την φόρμα του». Ο αρχιστράτηγος χρησιμοποιεί για όπλα διαταγές, εντολές και απειλές, ώστε να έχει το πάνω χέρι.

(β) Του Ηθικολόγου

Ο ηθικολόγος είναι αυτός που λέει πάντα «πρέπει». «Πρέπει να κάνεις αυτό», «Δεν πρέπει να κάνεις εκείνο». Είναι το συνηθισμένο κήρυγμα του γονιού. Ο ηθικολόγος ενδιαφέρεται πάρα πολύ για να έχει τα «σωστά» συναισθήματα.

(γ) Του Παντογνώστη

Οι γονείς που παίρνουν αυτό το ρόλο, προσπαθούν να δείξουν στο παιδί ότι οι ενήλικοι έχουν ζήσει πολλά χρόνια και, κατά συνέπεια, γνωρίζουν τις περισσότερες απαντήσεις για τα προβλήματα που παρουσιάζει η ζωή. Κάνουν κήρυγμα, συμβουλεύουν, κάνουν έκκληση στη λογική του παιδιού και προσπαθούν να δείξουν πόσο ανώτεροι είναι οι ίδιοι.

(δ) Του Δικαστή

Αυτοί οι γονείς έχουν ήδη καταδικάσει το παιδί, πριν προλάβει να γίνει η δίκη. Ενδιαφέρονται να αποδείξουν ότι αυτοί έχουν πάντα δίκιο και ότι το παιδί έχει πάντα άδικο.

(ε) Του κριτικού

Σαν τον δικαστή, τον ηθικολόγο και τον παντογνώστη, ο γονιός που παίρνει αυτό το ρόλο ενδιαφέρεται να έχει δίκιο. Για να υποβιβάσει όμως το παιδί, ο κριτής βασίζεται στην γελοιοποίηση, στις ετικέτες που του κολλάει, στο σαρκασμό ή στην ειρωνεία («είσαι φοβισιάρικα», «καζός», «τεμπέλα», «ανίκανος» κλπ.)

(ζ) Του Ψυχολόγου

Ο ψυχολόγος προσπαθεί να αναλύσει το πρόβλημα. Έχοντας τις καλύτερες προθέσεις, ο γονιός αυτός θέλει να ακούσει όλες τις λεπτομέρειες, έτσι ώστε να μπορέσει ανετότερα να διορθώσει το παιδί. Ο ψυχολόγος κάνει διάγνωση, αναλύει και υποβάλλει ερωτήσεις.

(η) Του παρηγορητή

Οι γονείς που παίρνουν αυτό το ρόλο, προσπαθούν να αποφύγουν τη συμμετοχή στο πρόβλημα, παίρνοντας πολύ «στα ελαφρά» τα συναισθήματα του παιδιού. Ένα απλό καθησυχασμα, ένα χάδι στην πλάτη και η προσποίηση ότι όλα θα πάνε καλά (ακόμα και όταν δεν πάνε καθόλου καλά) είναι η απάντησή τους στις ανησυχίες του παιδιού. (Ν. Ντίνκμεγιερ και Γ. Μακκαίη, 1981, σελ 56)

- Ο **Ιωάννης Ν. Παρασκευόπουλος** (1985, 4^{ος} τόμος, σελ 163), αναφέρει ότι όλες οι έρευνες στο τομέα της ψυχοδυναμικής της οικογενείας έχουν εντοπίσει δύο τουλάχιστον βασικές διαστάσεις:

- α) Το συναισθηματικό τόνο της οικογενειακής ζωής
- β) τον τρόπο χειραγώγησης του παιδιού.

Ο συναισθηματικός τόνος έχει στο ένα άκρο του τη ΣΤΟΡΓΗ και στο άλλο την ΕΧΘΡΟΤΗΤΑ. Ο τρόπος χειραγώγησης του παιδιού έχει στο ένα άκρο την ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ και στο άλλο τον ΕΛΕΓΧΟ. (βλέπε σχήμα Α)

ΣΧΗΜΑ (Α) (Παρασκευόπουλος, 1985)

Σύμφωνα με τον Ι. Παρασκευόπουλο (1985, 4^{ος} τόμος, σελ 163) στο Αριστερό ημισφαίριο του κύκλου (βλέπε Σχήμα Α) ανήκουν οι εχθρικοί - απορριπτικοί γονείς οι οποίοι:

- Δείχνουν στο παιδί τους συχνή αποδοκιμασία.
- Του κάνουν συχνή κριτική και μεγιστοποιούν τα σφάλματά του.
- Δείχνουν επιλεκτική προσοχή στις ατέλειες και στα ελαττώματά του, όπου και δείχνουν ανταγωνισμό στις ιδιοτροπίες του.
- Του παρέχουν ελάχιστες φροντίδες και δύσκολα συμφιλιώνονται μαζί του μετά από μια διαφωνία.

- Παράλληλα η συμπεριφορά των απορριπτικών γονέων χαρακτηρίζεται από μεγάλη θυμική ένταση, με αποτέλεσμα στην καθημερινή τους συμπεριφορά είναι βίαιοι, οξύθυμοι, τραχείς, ενώ οι στοργικοί γονείς είναι ήρεμοι, και πράοι.

Αντίθετα στο Δεξί ημισφαίριο (βλέπε Σχήμα Α) του κύκλου ανήκουν οι στοργικοί – φιλικόι γονείς οι οποίοι :

- Δείχνουν την αγάπη τους περισσότερο έκδηλα και ελευθερότερα στο παιδί τους.
- Το επιδοκιμάζουν και το ενισχύουν ψυχολογικά πολύ συχνότερα.
- Αποκομίζουν ευχαρίστηση από την συντροφιά του.
- Συμμετέχουν στα παιχνίδια και τις ασχολίες του, παρέχοντας ηθική συμπαράσταση στα σφάλματα και στις δυσκολίες του.

Στο Άνω ημισφαίριο (βλέπε Σχήμα Α) ανήκουν οι δημοκρατικοί – διαλεκτικοί γονείς, οι οποίοι:

- Χρησιμοποιούν διαλεκτικό – εξατομικευμένο τρόπο χειραγωγίας του παιδιού.
- Δείχνουν σεβασμό προς την ατομικότητα του παιδιού. Του αναγνωρίζουν δικαιώματα και σέβονται τις ιδιαίτερες προτιμήσεις του και τα ενδιαφέροντα του.
- Έχουν εμπιστοσύνη στην λογική ερμηνεία και παρέχουν εναλλακτικές λύσεις και το δικαίωμα επιλογής.
- Επιδιώκουν την συνεργασία και την πειθώ, μια εσωτερικευμένη πειθαρχία και τον αυτοέλεγχο.
- Αποβλέπουν στην ενίσχυση ενός εσωτερικευμένου ηθικού προσανατολισμού χρησιμοποιώντας την προτροπή, την λογική εξέταση των καταστάσεων, την παροχή εξηγήσεων για τους κανόνες συμπεριφοράς και τις υποχρεώσεις και την χρήση των φυσικών και λογικών συνεπειών των πράξεων .

- Βασίζονται στο χειρισμό των ψυχολογικών αναγκών του παιδιού, αποβλέπουν στην αυτοκριτική και στην αυτοβελτίωση και απευθύνονται στο συναίσθημα της ενοχής.
- Παρέχουν περισσότερες ευκαιρίες και χρόνο στο παιδί για συμμετοχή σε ποικίλες δραστηριότητες.
- Έχουν εμπιστοσύνη στις ικανότητες του παιδιού και θέτουν ανάλογους σκοπούς για πραγμάτωση.
- Εξασφαλίζουν ένα περιβάλλον όπου κυριαρχεί η ενθάρρυνση, η ανάληψη πρωτοβουλιών, η ελευθερία του λόγου και η αυτενέργεια.

Στο Κάτω ημισφαίριο (βλέπε Σχήμα Α) ανήκουν οι περιοριστικοί – αυταρχικοί γονείς, οι οποίοι:

- ❖ Χρησιμοποιούν αυταρχικό – στερεοτυπικό τρόπο χειραγωγίας του παιδιού.
- ❖ Παίρνουν τις αποφάσεις του μονομερώς, χωρίς να αναγνωρίζουν τα δικαιώματα στο παιδί και απαιτούν άμεση και υπακοή και συμμόρφωση.
- ❖ Έχουν ακαμψία στην σκέψη και δείχνουν αδιαλλαξία και άτεγκτη εμμονή στην εκτέλεση των εντολών.
- ❖ Έχουν ανυπομονησία, έλλειψη ανεκτικότητας και την τάση να εφαρμόζουν ακραίες λύσεις και να μην λαμβάνουν υπόψη τους τις ιδιαίτερες επιθυμίες, τα ενδιαφέροντα, και την ιδιοσυγκρασία του παιδιού.
- ❖ Επιδιώκουν να εξουσιάζουν με την δύναμη και την επιβολή, με εξωτερικώς ελεγχόμενη συμμόρφωση.
- ❖ Χρησιμοποιούν την προβολή της δύναμης, της αυθεντίας και της τιμωρίας.

Οι γονείς στο Άνω αριστερό τεταρτημόριο (βλέπε Σχήμα Α) χαρακτηρίζονται από εκθρότητα και ενθάρρυνση για ανεξαρτησία και αυτάρκεια. Οι γονείς αυτοί είναι αδιάφοροι.

Στο Κάτω αριστερό τεταρτημόριο (βλέπε Σχήμα Α) χαρακτηρίζονται από απορριπτική στάση και αυστηρό έλεγχο. Οι γονείς αυτοί είναι σκληροί, βίαιοι, οξείς.

Οι γονείς στο Άνω δεξιό τεταρτημόριο (βλέπε Σχήμα Α) συνδυάζουν την στοργή με την ενθάρρυνση για αυτάρκεια.

Στο Κάτω δεξιό τεταρτημόριο (βλέπε Σχήμα Α) συνδυάζουν στοργή και έλεγχο. Οι γονείς αυτοί γίνονται συνήθως τύποι υπερπροστατευτικοί. Υποτάσσουν το παιδί τους στην δική τους απόλυτη φροντίδα ή υποτάσσονται οι ίδιοι στις επιθυμίες του παιδιού τους. (Ι. Παρασκευόπουλο, 1985, 2^{ος} τόμος, σελ 169)

δ.2) Χαρακτηριστικά της οικογένειας κακοποιημένου παιδιού

Κοινωνικά Χαρακτηριστικά

Οι γονείς που κακοποιούν τα παιδιά τους μπορεί να προέρχονται από οποιαδήποτε κοινωνική τάξη. Είτε αυτή είναι ανώτερη, μεσαία ή χαμηλή, με μόρφωση που κυμαίνεται από ελάχιστη ή ανύπαρκτη μέχρι και ανώτατη, από πόλεις και χωριά. Στατιστικά όμως, το μεγαλύτερο ποσοστό κακοποιημένων παιδιών φαίνεται να ανήκει στις χαμηλές κοινωνικές – οικονομικές τάξεις. Συχνά οι οικογένειες αυτές είναι κοινωνικά απομονωμένες και περιθωριοποιημένες. Έχουν ελάχιστες επαφές έξω από την οικογένεια τους, απορρίπτουν συνήθως τις προσπάθειες προσέγγισης από τους άλλους, δεν εμπιστεύονται κανένα και δεν υπάρχει κανείς στον οποίο να μπορούν να απευθυνθούν σε ώρα ανάγκης.

Οικονομικά Χαρακτηριστικά

Η άσχημη οικονομική κατάσταση μιας οικογένειας, η φτώχεια, τα χρέη, η ανεργία, οι κακές συνθήκες κατοικίας είναι συνθήκες που προκαλούν άγχος και ένταση. Ένας γονέας ο οποίος αντιμετωπίζει πολλά οικονομικά προβλήματα και βρίσκεται συνεχώς κάτω από ένταση και πίεση πιθανόν να μην είναι σε θέση να ανταποκριθεί επαρκώς στις ανάγκες των παιδιών του και να συμπεριφερθεί σωστά. Οι οικονομικές δυσκολίες τον κάνουν πιο ευάλωτο στην κατάθλιψη και συμβάλλουν στην εκδήλωση τύπων συμπεριφοράς οι οποίοι σε άλλη περίπτωση να παρέμεναν αδρανής.

Ψυχολογικά Χαρακτηριστικά

Πολλοί από τους γονείς που κακοποιούν τα παιδιά τους έχει βρεθεί από έρευνες που έχουν γίνει, (Ε. Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, Χαρ Τζόγκουρο-Στ. Γεωργίου, 2003) ότι υπήρξαν και οι ίδιοι θύματα κακοποίησης ή συναισθηματικής στέρησης στην παιδική τους ηλικία. Προέρχονται από οικογένειες με βία, είτε μεταξύ των γονιών ή από τους γονείς προς τα παιδιά και συχνά συνεχίζουν να έχουν τις εμπειρίες και στις νέες τους σχέσεις. Αν ένα παιδί μεγαλώσει σε βίαιο σπίτι, τότε η πιθανότητα είναι να ανήκει και σε ένα βίαιο σπίτι στο μέλλον. Οι γονείς που σε παιδική ηλικία είχαν κακοποιηθεί, επαναλαμβάνουν στη σχέση με τα παιδιά τους το ίδιο. Κακοποιώντας το παιδί της μια μητέρα, αναβιώνει παθητικά την απόρριψη και την ταπείνωση που η ίδια βίωσε από την μητέρα της. Ταυτίζεται με την «κακή» μητέρα της και επιτίθεται στο παιδί της, που αναπαριστά τον αδύναμο και «κακό» εαυτό της. Αυτή η ταύτιση με την επιθετική μητέρα της επιτρέπει να ελέγξει την τραυματική απόρριψη που η ίδια έχει βιώσει με παθητικό τρόπο στη σχέση με την δική της μητέρα.

Οι περισσότεροι από τους γονείς που έχουν μελετηθεί παρουσιάζουν ένα ευρύ φάσμα ψυχοπαθολογίας. Εκτός από τις έντονα διαταραγμένες διαπροσωπικές σχέσεις, έχουν αρκετά σοβαρά συγκινησιακά προβλήματα

από τα οποία πιστεύουν ότι δεν αξίζει τον κόπο ή ότι δεν είναι δυνατόν να ζητήσουν βοήθεια από κανένα. Έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση και χαρακτηρίζονται συνήθως από παρορμητικότητα, ανωριμότητα, απειθαρχία, περιορισμένο αυτοέλεγχο, ενοχές, εγωκεντρισμό, ναρκισσισμό και εξάρτηση. (Ε. Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, Χαρ Τζόγκουρο-Στ. Γεωργίου, 2003)

Ε.

- 1. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΜΒΑΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΠΙΚΡΙΤΙΚΗ, ΧΛΕΥΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΑΠΕΙΝΩΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ.**
- 2. ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΙΤΙΚΗΣ, ΧΛΕΥΑΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΑΠΕΙΝΩΤΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ.**

ε.1) Παράγοντες που συμβάλλουν στην επικριτική, χλευαστική και ταπεινωτική συμπεριφορά των γονέων.

Για να μπορέσει να καταλάβει κανείς, γιατί οι γονείς περιφρονούν και χλευάζουν τα παιδιά τους, θα πρέπει να αντιμετωπίσει τους ίδιους τους γονείς σαν ανασφαλή παιδιά. Παιδιά τα οποία τώρα βρήκαν ένα πιο αδύναμο πλάσμα, που κοντά του μπορούν να νιώσουν πιο δυνατοί. (A. Miller, 2003)

Όπως και ο Χ. Φίσλε-Καρλ (1984) αναφέρει ότι, στην διαπαιδαγώγηση του παιδιού, υπάρχουν συγκρούσεις και προσβολές μόνο όταν ο ίδιος ο παιδαγωγός είναι από κάποια άποψη ακόμα παιδί και δεν έχει φτάσει ακόμα το επίπεδο του ενήλικα.

Για παράδειγμα, αν το παιδί πάνω στο θυμό του χτυπήσει ή πει την μητέρα του «κακιά μητέρα», η μητέρα του σαν ενήλικας, δεν θα πρέπει να προσβληθεί και να επιπλήξει το παιδί. Θεωρεί κανείς ότι προσβάλλεται μόνο από ένα ισάξιο της. Τα παιδιά έχουν από ανέκαθεν το προνόμιο να αντιδρούν αυθόρμητα και αυτό το είδος της συμπεριφοράς δεν πρέπει να αξιολογείται ηθικά και να μετριέται με τα κριτήρια των μεγάλων. (Χ. Φίσλε-Καρλ, 1984).

Πολλοί όμως είναι οι ενήλικες οι οποίοι συνειδητοποιούν για πρώτη φορά μέσω των παιδιών τους, τα δικά τους συναισθήματα ανικανότητας, ζήλιας και μοναξιάς, αφού στην παιδική τους ηλικία δεν είχαν ποτέ την ευκαιρία να τα αποδεχτούν και να τα βιώσουν συνειδητά. Έτσι τον πόνο που ίδιοι δεν έχουνε νιώσει συνειδητά μπορούν να τον αποφύγουν αν τον

μεταφέρουν στα παιδιά τους, μέσα από τον χλευασμό και την έλλειψη σεβασμού προς αυτά. Το να αγνοεί και να μην σέβεται κανείς αυτούς που είναι μικρότεροι και πιο αδύναμοι, είναι η καλύτερη άμυνα στο ξέσπασμα των δικών του αισθημάτων αδυναμίας. Των συναισθημάτων που ο ίδιος περιφρονεί, που είναι ανεπιθύμητα και μπορούν να πυροδοτήσουν αναμνήσεις γεγονότων του παρελθόντος οι οποίες έχουν απωθηθεί. (A. Miller, 2003)

Η απίθανη προσδοκία των γονιών, ότι τα παιδιά είναι τέλεια, είναι μια συχνή αιτία λεκτικών επιθέσεων. Πολλοί γονείς που κακοποιούν με τα λόγια τα παιδιά τους, είναι άτομα τα οποία θέτουν ψηλούς στόχους για τον εαυτό τους, αλλά και που το σπίτι τους γίνεται ο σκουπιδότοπος για το άγχος της καριέρας τους. Η S. Forward (1992), αναφέρεται σε αυτούς ως «τελειομανείς γονείς». Οι τελειομανείς γονείς, λειτουργούν μέσα στην φαντασίωση ότι, αν μπορέσουν να κάνουν τα παιδιά τους τέλεια, τότε θα έχουν μια τέλεια οικογένεια. Επιβάλλουν άπιαστους στόχους, απίθανες προσδοκίες και κανόνες που αλλάζουν συνεχώς. Περιμένουν από το παιδί τους να αντιδράσει με ένα βαθμό ωριμότητας ο οποίος αποκτάται μόνο με εμπειρίες της ζωής, ωριμότητας που δεν έχει γεντεί. Το παιδί αποτυγχάνει και γίνεται ο αποδοχομπιαίος τράγος των προβλημάτων της οικογένειας και φορτώνεται για μια ακόμη φορά την ενοχή. (S. Forward, 1992)

Όπως και οι Ε. Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, Χαρ Τζόγκουρο-Στ. Γεωργίου (2003) αναφέρουν ότι πολλοί γονείς περιμένουν από το παιδί να τρώει χωρίς να πασαλείβεται και να σκορπά το φαγητό γύρω του για να μην δημιουργεί βρωμιά, να μην λερώνει τα καθαρά του ρούχα, να μην σκορπά τα παιχνίδια του και προκαλεί ακαταστασία. Η φυσιολογική του ανικανότητα του παιδιού να συμμορφωθεί στους κανόνες αυτούς, θα εξάψει την όργη των γονιών. Είναι συνήθως γονείς που στην παιδική τους ηλικία δεν γνώρισαν αγάπη και που σαν παιδιά τους πρόσφεραν πολύ λίγα ενώ συγχρόνως απαιτούσαν πολλά από τους γονείς τους.

Αν πάλι μια νεαρή γυναίκα νοιώθει απόρριψη ή εγκατάλειψη ή ότι οι ανάγκες της παραμελούνται ή αποκρούονται, είναι πολύ εύκολο να στραφεί στο παιδί της αναζητώντας την ικανοποίηση που δεν μπορεί να της δώσει ο άντρας της. Η απογοήτευση, η συναισθηματική στέρηση, αντιστροφή ρόλων, οι εξωπραγματικές προσδοκίες, οδηγούν στην χρήση σωματικής ή ψυχολογικής βίας προς το παιδί. (Ε. Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, Χαρ Τζόγκουρο-Στ. Γεωργίου, 2003)

Επίσης, πολλοί ενήλικοι έχουν την γνώμη, ότι αυτοί σαν παιδαγωγοί θα πρέπει να διατηρήσουν απέναντι στο παιδί την εντύπωση, ότι είναι τέλειοι. Πιστεύουν, επειδή είναι πατέρας ή μητέρα ότι είναι κάποια αυθεντία. Απαιτούν σεβασμό για την δική τους προσωπικότητα, χωρίς να σέβονται οι ίδιοι, την προσωπικότητα των παιδιών τους. Καταφεύγουν στην αυταρχικότητα και παλεύουν με τα παιδιά τους, για την επικράτηση της δικιάς τους αυτοπεποίθησης. (Χ. Φισλε-Καρλ, 1984)

Χρησιμοποιούν την «αγάπη» και το «ενδιαφέρον» τους προς το παιδί σαν κίνητρο για να συμπεριφέρονται αυταρχικά και παράλογα. Το παιδί όμως που πιστεύει στην αγάπη των γονιών του, δυσκολεύεται να συνειδητοποιήσει και να αντικρούσει αυτή την ψυχολογική βία, από την οποία υποφέρει. Φτάνει στο σημείο να θεωρεί αυτή την ψυχολογική βία απαραίτητη και αναγκαία αφού προέρχεται από την αγάπη των γονιών του. Η εσωτερική αυτή σύγκρουση του δημιουργεί τύψεις και ενοχές. (Ε. Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, Χαρ Τζόγκουρο-Στ. Γεωργίου, 2003)

Η ανάγκη να κάνει κανείς κάποιον άλλον να αισθανθεί ανεπαρκής, για να αισθανθεί ο ίδιος επαρκής, εξελίσσεται πολύ γρήγορα σε ανταγωνισμό. Οι ανταγωνιστικοί γονείς καθημερινά κλευάζουν και ταπεινώνουν τα παιδιά τους, έτσι ώστε να νοιώσουν οι ίδιοι επαρκείς. Οι ανταγωνιστικοί γονείς είναι συχνά οι ίδιοι θύματα της στερημένης παιδικής τους ηλικίας, είτε είναι στερημένοι φαγητού είτε ενδυμάτων είτε αγάπης. Ανεξάρτητα από το πόσο πολλά έχουν, ζουν πάντοτε με το φόβο και την ανησυχία ότι δεν έχουν αρκετά. Πολλοί από τους γονείς αυτούς ξαναζούν μέσα από τα παιδιά

τους, τον ανταγωνισμό που γνώρισαν οι ίδιοι μέσα από τους γονείς τους ή τα αδέρφια τους. Αυτός ο άδικος ανταγωνισμός εξασκεί τεράστια πίεση στο παιδί.

Αντίθετα με αυτό που υποστηρίζουν ότι επιζητούν οι ανταγωνιστικοί γονείς, ο κρυφός τους στόχος είναι η φροντίδα, να μην ξεπεραστούν από τα παιδιά τους. Τα υποσυνείδητα μηνύματα τους είναι πανίσχυρα: «Δεν μπορείς να είσαι πιο επιτυχημένος από μένα» ή «Δεν μπορείς να είσαι πιο ελκυστική από μένα». Με άλλα λόγια «Έχουμε όλοι τα όρια μας και εγώ είμαι το δικό σου».

Για παράδειγμα: Στην διάρκεια της εφηβείας, τα μικρά κορίτσια αρχίζουν να γίνονται γυναίκες και τα μικρά αγόρια να γίνονται άνδρες. Η εφηβεία ενός παιδιού είναι μια ιδιαίτερα απειλητική περίοδος για τον ανασφαλή ανταγωνιστικό γονέα.

Οι γυναίκες τρομοκρατούνται διότι αισθάνονται ότι μεγαλώνουν και χάνουν την ομορφιά τους. Με αποτέλεσμα να βλέπουν τις κόρες τους ανταγωνιστικά και να έχουν την ανάγκη να τις μειώσουν και ιδιαίτερα μπροστά στους συζύγους τους.

Οι άνδρες παράλληλα, μπορεί να αισθάνονται την απειλή στην ζωτικότητα και την δύναμη τους, σκεφτόμενοι ότι υπάρχει χώρος μόνο για έναν άνδρα στο σπίτι. Με αποτέλεσμα να χρησιμοποιούν την ειρωνεία και εξευτελισμό, για να συνεχίζουν οι υιοί τους να αισθάνονται μικροί και αδύναμοι. (S. Forward, 1992)

Πολλές φορές, οι γονείς όταν επικρίνουν τα παιδιά τους, ο σκοπός τους είναι να τα ενθαρρύνουν να τα καταφέρουν καλύτερα ή να γίνουν τα ίδια καλύτερα. Με αυτό τον τρόπο, μπορεί να επικοινωνούσαν οι δικοί τους γονείς, μαζί τους. (D. Nolte και Harris, 1999).

Κατ' αντιστοιχία, κάποιοι γονείς επιπλήτουν ή τιμωρούν τα παιδιά που εκφράζουν τα συναισθήματα τους επειδή θέλουν να τα «σκληραγωγήσουν». Η μεταχείριση αυτή επιφυλάσσεται ιδιαίτερα σε αγόρια που εκφράζουν συναισθήματα φόβου ή λύπης, αφού ο «επικριτικός»

πατέρας πιστεύει ότι ζούμε σε ένα σκληρό κόσμο και το αγόρι του πρέπει να μάθει να μην είναι ιδιότροπο και κλαψιάρικο.

Άλλοι γονείς, αποδοκιμάζουν τα αρνητικά συναισθήματα των παιδιών τους, ειδικά την λύπη, γιατί τα θεωρούν «σπατάλη» ενέργειας. Ένας πατέρας ο οποίος περιγράφει τον εαυτό του ως «ψυχρό ρεαλιστή» υποστηρίζει ότι αντιτίθεται στην έκφραση της στενοχώριας του παιδιού του γιατί είναι «χάσιμο χρόνο», αφού στενοχωρημένος «δεν κάνει τίποτα εποικοδομητικό». (J. Gottman, 2000).

Οι D. Nolte και Harris (1999) υποστηρίζουν ότι, πολλές φορές, οι γονείς είναι δύσκολο να συγκρατήσουν τα νεύρα τους, ακόμα και αν πρόκειται για το καλό των παιδιών τους. Αντιδράνε και λένε πράγματα χωρίς να σκέφτονται (Τι αδέξια που είσαι!). Ίσως επειδή είναι κουρασμένοι ή τους απασχολεί κάτι άλλο. Έτσι καταλήγουν να επικρίνουν τα παιδιά τους όταν είναι αγχωμένοι. (D. Nolte και Harris, 1999)

ε.2) Συνέπειες της επικριτικής, χλευαστικής και ταπεινωτικής συμπεριφοράς των γονέων.

Συνέπειες Επικριτικής Συμπεριφοράς

Οι γονείς εγκληματούν όταν υπογραμμίζουν και μεγαλοποιούν με τις εκφράσεις τους, τις αρνητικές πλευρές και τα ελαττώματα του παιδιού.

Έτσι το αποθαρρύνουν και του δημιουργούν την εντύπωση ότι ζει μέσα σε ένα κόσμο όπου δεν είναι δυνατόν να είναι ευτυχισμένο.

Προσπαθούν να το διαπαιδαγωγήσουν τονίζοντας του: «Μην κάνεις αυτό..., μην κάνεις εκείνο!». Με αυτές τις δήθεν παιδαγωγικές επεμβάσεις, το μόνο που καταφέρνουν είναι να φέρνουν στην επιφάνεια της συνειδήσεως του παιδιού το μη επιθυμητό, το κακό, το απαγορευμένο. Του δείχνουν διαρκώς «αυτό που δεν πρέπει να κάνει», ελπίζοντας ότι έτσι θα επιτύχουν κάτι θετικό. Πως μπορούν όμως οι γονείς να περιμένουν μέσα από κάτι αρνητικό να πετύχουν κάτι θετικό;. (J. Ster, 1987).

Όπως και ο R. Dreikurs (1979, σελ 122) αναφέρει: «Με τόση έμφαση στα αρνητικά στοιχεία πως οι γονείς περιμένουν το παιδί να βρει την ενεργητικότητα για μια δημιουργία; Είναι ταπεινωτικό κα αποθαρρυντικό».

Όταν οι γονείς συνεχώς διορθώνουν το παιδί, το παιδί δεν έχει μόνο την εντύπωση πως πάντα κάνει κάποιο σφάλμα, αλλά μπορεί να αποκτήσει το φόβο μήπως κάνει κανένα. Ένας τέτοιος φόβος μπορεί να το οδηγήσει στην απέχθεια να κάνει οτιδήποτε και να νεκρώσει κάθε ικανότητα για δράση. Του δίνεται η εντύπωση πως αν δεν είναι τέλειο δεν έχει αξία . Ωστόσο η τελειότητα είναι άφραση και ο αγώνας για την τελειότητα πολύ συχνά οδηγεί το παιδί στην εγκατάλειψη της προσπάθειας και στην απογοήτευση. (R. Dreikurs, 1979)

Γι' αυτό αν οι γονείς υιοθετήσουν ένα επαναλαμβανόμενο μοντέλο επίκρισης, παραπονούμενοι για τα παιδιά, για άλλους ή για τον κόσμο γύρω, τα μαθαίνουν να αποδοκιμάζουν τους ανθρώπους ή ακόμα χειρότερα να αποδοκιμάζουν τον εαυτό τους. Η συχνή επίκριση ανεξάρτητα που απευθύνεται, συσσωρεύεται και δίνει στην οικογενειακή ζωή αρνητικό και αποδοκιμαστικό τόνο.

Η επίκριση για ένα παιδί, μοιάζει περισσότερο με προσωπική επίθεση, και είναι πιθανότερο να το κάνει αμυντικό παρά συνεργάσιμο. Τα παράπονα εστιάζουν στις δυσκολίες, στα μειονεκτήματα και στις απογοητεύσεις, όχι στις λύσεις. Τα παιδιά με αυτό τον τρόπο, μαθαίνουν ότι ο καλύτερος τρόπος να αντιδρούν στα προβλήματα είναι να παραπονιούνται γι' αυτά. (D. Nolte, R. Harris, 1999).

Τα παιδιά που έχουν «επικριτικούς – αποδοκιμαστικούς» γονείς, δυσκολεύονται να εμπιστευθούν την κρίση τους. Ακούγοντας συνεχώς ότι τα αισθήματα τους δεν είναι πρέποντα ή ότι δεν έχουν αξία, μεγαλώνουν με την πεποίθηση ότι έχουν από την φύση τους κάτι στραβό εξαιτίας του τρόπου που αισθάνονται. Η αυτοεκτίμησή τους τραυματίζεται. Δυσκολεύονται να μάθουν να ελέγχουν τα συναισθήματα τους και να λύνουν τα προβλήματα τους. Αντιμετωπίζουν περισσότερες δυσκολίες, απ' ότι τα άλλα παιδιά, στη

συγκέντρωση, τη μάθηση και την συναναστροφή με συνομηλίκους. (J. Gottman, 2000)

Παράδειγμα: Μια μικρή μαθήτριά είχε να γράψει έκθεση και οι γονείς της, της υποσχέθηκαν ότι, αν την τελειώνει μέσα σε ορισμένη ώρα, θα την έπαιρναν να πάνε στην θάλασσα για μπάνιο. Η μικρή τελείωσε πραγματικά την έκθεση της στον καθορισμένο χρόνο και την έδωσε χαρούμενη στους γονείς της να την διαβάσουν. Ο πατέρας, τύπος από αυτούς που σπάνια επαινούν, πήρε το τετράδιο με σοβαρό ύφος και είπε με δυσπιστία: « Πρώτη φορά είναι που τελειώνεις μια δουλειά στην ώρα σου». Και αφού διάβασε την έκθεση σιωπηλός ξέσπασε θυμωμένα: « Είναι έκθεση αυτή που έγραψες; Εκτός που είναι γεμάτη λάθη, δεν βγάζει νόημα κανείς σε πολλά σημεία. Εδώ, παραδειγματος χάριν, κανένας δεν θα καταλάβει τι θέλεις να πεις...». Και διάβασε δυνατά μια -δυο σειρές. Η μικρή ξέσπασε σε κλάματα. Ο πατέρας απτόητος, την έστειλε πάλι στο δωμάτιο της να γράψει την έκθεση από την αρχή! Όσο για το μπάνιο ματαιώθηκε, αλλά και η νέα έκθεση δεν έλεγε και τίποτα. (J. Ster, 1979)

Ο J. Ster (1979, σελ 128) αναφέρει: Πώς να γράψει έκθεση ένα αποθαρρυσμένο παιδί σαν αυτό; Η μικρή έβαλε τα δυνατά, αλλά «δεν δούλευε το μυαλό της». Οι αρνητικές κρίσεις του πατέρα της είχαν ριζώσει μέσα της, την βεβαιότητα ότι ήταν ανίκανη να γράψει έκθεση. (J. Ster, 1979, σελ 128)

Συνέπειες της χλευαστικής συμπεριφοράς

Το χιούμορ που μειώνει είναι καταστροφικό μέσα στην οικογένεια. Τα παιδιά αντιλαμβάνονται στην κυριολεξία, το σαρκασμό και την υπερβολή του χιούμορ. Δεν έχουν ακόμη την εμπειρία να κατανοήσουν ότι οι γονέας αστειεύεται όταν λέει κάτι όπως: « Θα πρέπει να σε στείλουμε στον παιδικό σταθμό στην Κίνα ». Αντίθετα, το παιδί μπορεί να έχει εφιάλτες ότι το εγκαταλείπουν σε κάποιο μακρινό και τρομακτικό μέρος. (S. Forward, 1992).

Οι γονείς είναι αναμφίβολα το κέντρο του σύμπαντος του παιδιού. Αν οι παντογνώστες γονείς σκέπτονται άσχημα για το παιδί, δεν μπορεί παρά να είναι αλήθεια αυτά που σκέπτονται. Αν η μητέρα λέει πάντοτε στο παιδί: «Είσαι ανάξιος», τότε το παιδί νιώθει ανάξιο. Το παιδί δεν είναι σε θέση να αμφισβητήσει αυτές τις εκτιμήσεις. Όταν παίρνει αυτές τις αρνητικές απόψεις απευθείας από το στόμα των άλλων ανθρώπων και τις αποθηκεύει στο υποσυνείδητο του, τις «εσωτερικεύει». Η διαδικασία της εσωτερικεύσης των αρνητικών απόψεων, με την αλλαγή του «εσύ» σε «εγώ» διαμορφώνει τα θεμέλια της μειωμένης αυτοεκτίμησης. Η λεκτική κακοποίηση δεν κλονίζει μόνο την συναισθηση του παιδιού ως αξιόλογο πρόσωπο, ικανό και αξιαγάπητο, αλλά μπορεί να προκαλέσει και τις αρνητικές προσδοκίες, γύρω από το πώς το παιδί θα τα καταφέρει στον κόσμο. (Dr. Susan Forward, 1992, σελ 158).

Ένα παιδί που περιπαίζεται συνεχώς, δεν ξέρει αν είναι καλύτερα να προσπαθήσει να κατευθάσει τα πράγματα ή να αποφύγει το άτομο που το κλευάζει. Παγιδευμένο σε αυτή την κατάσταση, το παιδί μπορεί να γίνει συνεσταλμένο, διστακτικό και ντροπαλό. (D. Nolte, R. Harris, 1999)

Μέσα από την κοροϊδία, του προκαλούνται αισθήματα πικρίας, όπως είναι ο θυμός και η δυσφορία. Για αυτό πολλές φορές, τα αισθήματα θυμού και εκδικήσεως, που δείχνει το παιδί εναντίων των μεγάλων, είναι καρποί του κλευασμού, που επέσυραν οι γονείς εις βάρος του με τις πράξεις ή με τα λόγια τους. (Π. Αμπλιανίτη, 1958).

Στην περίπτωση που η γελοιοποίηση του παιδιού γίνεται μπροστά στους άλλους, είτε λόγω της κακής του συμπεριφοράς, είτε λόγω τυχόν περιέργων ιδιοτήτων του, τραυματίζει την ψυχή του. Τραυματίζεται το αίσθημα της τιμής του, προκαλείται αίσθημα κατωτερότητας ή δειλία ή αιδώς, συνοδευόμενα από αποστροφή και άμεση ή έμμεση άρνηση των γύρων του. (αντικοινωνικός άνθρωπος). Σε μερικές περιπτώσεις, το παιδί που γελοιοποιείτε, δείχνει κομπορρημοσύνη στο σχολείο ή σε άλλους

ξένους κύκλους για να εξουδετερώσει τον ψυχικό τραυματισμό του και να δείξει ότι και αυτό κάτι αξίζει. (Π. Αμπλιανίτη, 1958).

Όπως και οι D. Nolte και R.Harris (1999) αναφέρουν ότι, ο χλευασμός μέσα στην οικογένεια, δεν είναι καλή μέθοδος για να αναπτύξει κανείς δύναμη χαρακτήρα. Στην καλύτερη περίπτωση το παιδί θα καταφύγει σε ψευτοπαλληκαρισμούς προσπαθώντας να προστατευθεί. (D. Nolte και R.Harris, 1999).

Ειδικότερα, στο χώρο του σχολείου, μένει στο περιθώριο, προσπαθώντας να μην τραβήξει την προσοχή πάνω του. Κι όταν ένα παιδί, γίνεται υπερβολικά διστακτικό στο χώρο του σχολείου, μπορεί να τεθεί σε λειτουργία ένας καταστροφικός φαύλος κύκλος. Τα άλλα παιδιά αισθάνονται ότι είναι ευάλωτο, και μπορεί να «το βάλουν στο μάτι» κάνοντας το στόχο της κοροϊδία τους. Αυτός ο ρόλος είναι οδυνηρός για ένα παιδί και πρέπει να πληρώσει μεγάλο τίμημα για να συμπεριληφθεί στην ομάδα. Έτσι μερικές φορές μπορεί να πιστεύει ότι μοναδική λύση είναι η απομόνωση και η μοναξιά. (D. Nolte, R. Harris, 1999)

Συνέπειες της συμπεριφοράς των γονιών που ταπεινώνει το παιδί

Η S. Forward (1992, σελ 133) υποστηρίζει: "οι προσβλητικοί χαρακτηρισμοί, τα μειωτικά σχόλια και οι αρνητικές κριτικές μπορούν να περάσουν στα παιδιά αρνητικά μηνύματα για τον εαυτό τους. Μηνύματα που ίσως έχουν σημαντική επίδραση στην καλή πορεία του μέλλοντος τους".

Ορισμένοι γονείς βομβαρδίζουν τα παιδιά με βάνουσες προσβολές, στομφώδη κηρύγματα, κατηγορίες και μειωτικά επίθετα. Οι γονείς αυτοί είναι υπερβολικά αναισθητοι, και στον πόνο που προκαλούν στα παιδιά τους, και στην μόνιμη βλάβη η οποία συντελείται. Τέτοια προφορική κακοποίηση μπορεί να σημαδέψει την αυτοεκτίμηση του παιδιού σαν το βέλος που σημαδεύει τα ζώα, αφήνοντας βαθιά ψυχολογικά σημάδια. (S. Forward, 1992, σελ 144).

Όπως και J. Ster (1987) αναφέρει ότι, οι εκφράσεις ταπείνωσης μειώνουν κατά κάποιο τρόπο το άτομο το οποίο απευθύνονται. Το πληγώνουν ή τον αποθαρρύνουν. Γίνονται αφορμές να γεννηθούν στην ψυχή του παιδιού συναισθήματα αρνητικής μορφής.

Για παράδειγμα, ένας πατέρας που λέει στο παιδί του «Τίποτε δεν θα καταφέρεις στην ζωή σου εσύ!», το ωθεί να παραιτηθεί από κάθε προσπάθεια. Οι παρήγορες φράσεις που λέγονται μετά όπως: « Δεν ήθελα να το πω αυτό » δεν είναι ικανές να εξαλείψουν την ολέθρια εντύπωση που του προκάλεσε η άστοχη προσβολή. Η συναισθηματική αντίδραση της παιδικής ψυχής που παίρνει συγκεκριμένη μορφή στην οδυνηρή σκέψη «ο πατέρας μου δεν με έχει άξιο για τίποτε» υπερνικά τη λογική εξήγηση ότι «δεν ήθελε να πει αυτό». (J. Ster, 1987).

Σύμφωνα με τον E. Erikson (I. Παρασκευόπουλος, 1985), στην περίοδο που εκτείνεται από το 3^ο ως το 6^ο έτος της ηλικίας του παιδιού, αν το παιδί νοιώθει ότι τα πρόσωπα του περιβάλλοντος ενθαρρύνουν και ενισχύουν την αυτόβουλη εξερεύνηση του περιβάλλοντος του, αναπτύσσει το συναίσθημα της πρωτοβουλίας. Αντίθετα, αν το παιδί νιώθει ότι οι γονείς θεωρούν τις πρωτοβουλίες του ενοχλητικές, γελοίες ή ανάρμοστες, αναπτύσσει το συναίσθημα της ενοχής. (I. Παρασκευόπουλος, 1985).

Το παιδί το οποίο υφίσταται ταπείνωση είναι φυσιολογικό να αντιδράσει. Θα ζητήσει με κάποιον τρόπο να δημιουργήσει μια ανωτερότητα για τον εαυτό του η οποία θα του επιτρέψει να αποκαταστήσει την ισορροπία στο παιγνίδι των συγκρίσεων. Είτε για να ικανοποιήσει την δική του συνείδηση, είτε να μεταβάλει την γνώμη των άλλων.

Ενώπιον μιας ψυχικής μειονεξίας, διανοητικής, ηθικής ή κοινωνικής, το παιδί μόνο αρνητική αντίδραση μπορεί να έχει. Θα καταλήξει σε μια ψευδοαναπλήρωση. (A. Ασπιώτης, 1959)

Ο Claparede (A. Ασπιώτης, 1959) κατάταξε σε τέσσερις τύπους τις διάφορες μορφές τις οποίες είναι δυνατόν να λάβει η αναπλήρωση στο παιδί:

α) Υποκριτική αναπλήρωση. Το άτομο ζητά να αποκρύψει την αδυναμία του. Το πείσμα, οι κομπασμοί, η υπερηφάνεια γίνονται επιδέξια καμουφλαρίσματα για να προσδώσουν εξωτερική όψιν ανωτερότητας.

β) Παρηγορητική αναπλήρωση. Εκδηλώνεται με την αναζήτηση καταφυγίου εναντίον της κατωτεροποίησης. Το παιδί ανατρέχει στο όνειρο και τον κόσμο της φαντασίας και ζητά εκεί να απαλλαγεί από τις ενοχλήσεις και τις ταπεινώσεις που του προκαλεί η επίγνωση της αδυναμίας του. Βρίσκει εκεί, όλα όσα η πραγματικότητα του αρνείται, την αναγνώριση και την δύναμη. Η φυγή είναι μια άλλη μορφή παρηγορητικής αναπλήρωσεως. Το παιδί φεύγει από το οικογενειακό ή σχολικό περιβάλλον όπου υποφέρει. Και μια τρίτη μορφή παρηγορητικής αναπλήρωσης είναι η ηθική παρεκτροπή, σεξουαλικής κυρίως φύσεως.

γ) Παράγωγος αναπλήρωση. Είναι η περίπτωση του παιδιού που προσπαθεί να αναπληρώσει την έλλειψη ευφυΐας του, προσπαθώντας να επισύρει την προσοχή του δασκάλου του μέσα από την συμπεριφορά και την υπακοή του. Πολύ συχνά, αυτού του είδους η αναπλήρωσης λαμβάνει αρνητική μορφή, διότι το παιδί εκμεταλλεύεται την μειονεκτικότητα του για να προκαλεί την συμπάθεια και να αφοπλίζει την κριτική. Την χρησιμοποιεί σαν δικαιολογία για την οκνηρία και την αποτυχία του.

δ) Επιθετική αναπλήρωση. Εκδηλώνεται κυρίως έναντι των πειραγμάτων που δέχεται το παιδί από τους ενήλικες. Το παιδί προσπαθεί να μειώσει την εντύπωση της δικής του μειονεξίας μέσα από την ταπείνωση των άλλων. Είναι μια επίθεση, συνέπεια του δικού του κενού, το οποίο καθώς παραμένει ακάλυπτο, ζητά μέσα από αυτό τον τρόπο να καλυφθεί. Αυτή η μορφή αναπλήρωσης παρουσιάζεται συχνότερα στους μεγάλους και σπανίως στα παιδιά. (Α. Ασπιώτης, 1959).

Παράλληλα ο Carnois (Α. Ασπιώτης, 1959) αναφέρεται στις μορφές που μπορεί να πάρει η αναπλήρωση στα παιδιά, σύμφωνα με την ηλικία, τον χαρακτήρα και τις φυσικές διαφορές οι οποίες διακρίνονται μεταξύ των ατόμων. Ως βάση λαμβάνονται τρεις μορφές αναπλήρωσης οι οποίες

χαρακτηρίζονται ως συναισθηματική, κοινωνική και κατά μόνάς αναπλήρωση.

α) Συναισθηματική αναπλήρωσης. Σχεδόν πάντοτε η αρχική μορφή της συναισθηματικής αντιδράσεως είναι η οργή. Από την στάση του παιδαγωγού εξαρτάται αν θα μείνει η οργή σε αυτό το αρχικό στάδιο ή αν θα εξελιχθεί σε σοβαρότερες αντιδράσεις. Εάν ο παιδαγωγός στις πρώτες εκρήξεις οργής αντιτάσσει σταθερότητα τότε ευνοεί την εξαφάνιση της. Εάν αντιθέτως δεν θελήσει να δεχθεί ψύχραιμα την συγκινησιακή κίνηση του παιδιού, η οποία εκφράζεται μέσα από την οργή, υπάρχει φόβος να εξελιχθεί σε χειρότερες αντιδράσεις.

Ιδιαίτερη μορφή συναισθηματικής αντιδράσεως αποτελεί και η μελαγχολία. Το βάρος το οποίο προκαλεί η αίσθηση την μειονεξίας δεν βρίσκει διέξοδο προς τα έξω, το παιδί αδύνατον να μεταβάλει την κατάσταση του, κλείνεται στον εαυτό του και είναι ευάλωτο να κυριαρχηθεί από την μελαγχολία. Κλείνεται στην σιωπή, κρατά ημερολόγιο, μέσα από το οποίο αφήνει να ξεχυθεί όλος ο πόνος και η απελπισία.

Η σκνηρία είναι ένας ακόμη τρόπος συναισθηματικής αναπλήρωσης. Πρόκειται περί της στάσεως η οποία σημαίνει αντίσταση του παιδιού ενάντια στις υπερβολικές απαιτήσεις του περιβάλλοντος. Η συνεχής προβολή απαιτήσεων, η οποία θέτει σε αμφιβολία την ειλικρίνεια της προσπάθειας του παιδιού, μειώνει και προσβάλλει το παιδί.

β) Κοινωνική αναπλήρωση. Όταν η συναισθηματική αναπλήρωση δεν είναι ικανοποιητική και ο θυμός, η μελαγχολία ή σκνηρία δεν φθάνουν να υπερασπίσουν το παιδί ενάντια στην κατωτεροποίηση, τότε το παιδί κατευθύνεται ενάντια στην οικογένεια, το σχολείο και στο περιβάλλον του. Χρησιμοποιεί το ψεύδος και την κλοπή σαν μέσα αναπληρώσεως. Μέσα από το ψέμα κρύβει την μειονεκτικότητα του και μέσα από την κλοπή του δίνεται μια ψευδαίσθηση ανωτερότητας. Εκείνο που επιθυμεί το παιδί είναι να προστατεύσει την προσωπικότητα του η οποία προσβάλλεται.

γ) Η κατά μόνος αναπλήρωση. Όταν η συναισθηματική και η κοινωνική αναπλήρωση δε προσφέρουν την ικανοποίηση ή όταν γίνονται αφορμή αδέξιών αντιδράσεων εκ μέρους του παιδαγωγού, το παιδί θα ζητήσει ανακούφιση στην φυγή από το κοινωνικό περιβάλλον που το κατωτεροποιεί.

Η φυγή είναι δυνατόν να εκδηλωθεί ως εξωτερική φυγή, ως φυγή από την οικογένεια, ή ως εσωτερική φυγή, ως ικανοποίηση μέσω του αυτοερωτισμού. Το παιδί καταφεύγει στον αυτοερωτισμό για να αναζητήσει εκεί ανακούφιση και παρηγοριά, την οποία δεν μπορούσε να βρει σε άλλες μορφές αναπληρώσεως. (Α. Ασπιώτης, 1959)

Στ . ΠΟΙΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ Η ΣΩΣΤΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟ.

Ο Αριστείδης Α. Ασπιώτης (1959) υποστηρίζει ότι η αγωγή του παιδιού αρχίζει από την στιγμή που οι γονείς γίνονται δεκτικοί αγωγής. «Κάνω λάθη, αλλά διδάσκομαι από τα λάθη μου». Γονείς οι οποίοι θεωρούν ότι η δική τους διαπαιδαγώγηση έληξε και λαμβάνουν στάση maître είναι εκ των προτέρων βέβαιο ότι θα αποτύχουν στην αγωγή των παιδιών τους.

Δεκτικοί αγωγής, σημαίνει άτομα τα οποία συνεχώς ανανεώνονται, είναι ικανά να ενδιαφέρονται για άλλα πρόσωπα και τις ιδέες τους και, ήρην απ' όλα να συμπαθούν και να κατανοούν. Δεν περιορίζονται σε ένα κλειστό σύστημα ιδεών ή σε ένα περιορισμένο κύκλο φίλων, αγαπούν την επαφή με νέα πρόσωπα, παραμένουν ανοικτοί σε νέες ιδέες, ευπροσήγορα ανακαλύπτουν τον κόσμο. Ο μη «αγώγιμος» άνθρωπος θα σταματήσει μόλις συναντήσει το πρώτο εμπόδιο. Αντιθέτως ο «αγώγιμος» είναι έτοιμος για τον αγώνα και είναι θέση να μετασχηματίζει τα αρνητικά σε θετικά στοιχεία της ζωής. Γι' αυτόν κάθε εμπόδιο που βρίσκεται ενώπιον της περαιτέρω εξέλιξης του είναι προς υπερνίκηση και εξέλιξη. Είναι εκείνος που γνωρίζει να οδηγεί το άρμα της ζωής. (Α. Ασπιώτης, 1959).

Ο Αριστείδης Α. Ασπιώτης (1959) αναφέρεται επίσης στον Berge ο οποίος υποστηρίζει ότι δεκτικότητα αγωγής είναι :

α) Το άτομο να μαθαίνει να αντιμετωπίζει τα δικά του προβλήματα έτσι ώστε να είναι σε θέση να βοηθήσει το παιδί του αργότερα. Γονείς οι οποίοι διατηρούν άλυτα τα δικά τους προβλήματα παραμένουν αγχώδης και δημιουργούν μεγάλες δυσκολίες στα παιδιά τους αφού τα αναμιγνύουν με τα προβλήματα τους, από άγνοια ή αδεξιότητα.

β) Το άτομο προετοιμάζεται για τον ρόλο του τον ανδρικό ή τον γυναικείο μέσα από την παραδοχή του ιδίου του φύλου. Πολλές δυσκολίες περικυκλώνουν την ζωή του παιδιού του οποίου οι γονείς δεν θέλησαν ή δεν πέτυχαν να δεχθούν το φύλο τους. Η προετοιμασία για τον ρόλο του άνδρα

ή της γυναίκας, του πατέρα ή της μητέρας, είναι στενά συνδεδεμένη με το πρόβλημα του φύλου. Το μικρό παιδί, δύσκολα εγκαταλείπει τα προνόμια του αντίθετου φύλου για να λάβει την στάση η οποία αρμόζει στο δικό του. Είναι απαραίτητο να έχουν τακτοποιηθεί προηγουμένως οι γονείς, να έχουν δεχθεί ελευθέρως και πλήρως τον ρόλο τους, του άνδρα ή της γυναίκας, στην πληρότητα του προορισμού τους.

γ) Το άτομο συνεχίζει την διαμόρφωση του χαρακτήρα του, τον σχηματισμό της ηθικής προσωπικότητας του, εργασία η οποία συντελεί στην αγωγή των μελλοντικών παιδιών. Ένας πατέρας δηλαδή που δεν ήταν ποτέ ικανός να λύσει το πρόβλημα των σχέσεων με το περιβάλλον του, που δεν πέτυχε ποτέ να φίλους, είναι φυσικό να κλείσει και το παιδί μέσα σ' αυτό τον κλοιό, μέσα στον οποίο και ο ίδιος μένει χωρίς να μπορεί να ξεφύγει. Αν το παιδί αποκτήσει φίλους, θα υποπτεύεται αυτό το αίσθημα της φιλίας, γιατί δεν θα είναι ικανός να το κατανοήσει. Το αίσθημα της δικής του ενοχής, που τον βαραίνει πάντοτε, απέναντι των παιδιών του θα μεταβληθεί σε άδικη και επικίνδυνη δυσπιστία. (Α. Ασπιώτης, 1959)

στ. 1) Τι ενέργειες μπορούν να κάνουν οι γονείς σε σχέση με τον εαυτό τους.

- ✦ Οι περισσότεροι γονείς χρειάζεται να δουλέψουν σκληρά για να κατανοήσουν τις συναισθηματικές τους αντιδράσεις και να αναλάβουν την ευθύνη τους. Βοηθάει να έχουν μια έτοιμη εναλλακτική αντίδραση, όπως, για παράδειγμα να ρωτήσουν "Πως έγινε;". Μ' αυτό τον τρόπο δίνεται έμφαση στο γεγονός, και όχι στο παιδί. Έτσι, όχι μόνο απαλλάσσεται από αισθήματα ανεπάρκειας και αποτυχίας, αλλά αφήνονται περιθώρια για εποικοδομητική μάθηση. (D. Nolte, R. Harris, 1999, σελ 23)
- ✦ Οι γονείς να έχουν επίγνωση των προσωπικών τους προβλημάτων και συναισθημάτων και να μην τα προβάλλουν στο παιδί τους. Να

αποτελέσουν καλό πρότυπο για την τρυφερότητα, την επικοινωνία, την ηθική και τις σχέσεις.

- ✚ Όταν αντιμετωπίζουν ένα πρόβλημα με το παιδί τους, να λειτουργούν ως σύμβουλοι και όχι ως αφεντικά. Να μην αντιδράνε υπερβολικά διατηρώντας μια αντικειμενική στάση.
- ✚ Να αποφύγουν το «ποτέ» και το «πάντα». Οι λέξεις «ποτέ» και «πάντα» ενισχύουν την ένταση και τη διαμάχη. Η χρήση τους κλιμακώνει τις δυσκολίες, διότι συνήθως οι λέξεις αυτές διογκώνουν το πρόβλημα και σπάνια είναι ακριβείς. Καλύτερα είναι οι γονείς να μάθουν στα παιδιά να λένε ακριβώς τι και πότε έγινε. Τότε αποφεύγονται οι υπερβολές και μπορούν να ασχοληθούν με τα πραγματικά περιστατικά.
- ✚ Για να επιτύχουν καλύτερη επικοινωνία οι γονείς με τα παιδιά τους, βοηθητικό θα ήταν:
 1. να ακούνε περισσότερο απ' όσο μιλάνε.
 2. να ακούνε με σεβασμό χωρίς να εκφέρουν κρίσεις . Να αποφύγουν τις συμβουλές, το κήρυγμα και την απόδοση ευθυνών
 3. να ακούνε το βαθύτερο νόημα που κρύβεται πίσω από τα λόγια των παιδιών
 4. να αφήνουν τα παιδιά να ολοκληρώνουν αυτό που θέλουν να πούνε. Έτσι ενθαρρύνουν τα παιδιά να αναπτύξουν την σκέψη τους.
 5. να ενθαρρύνουν τα παιδιά να βρουν τις δικές τους λύσεις στα προβλήματα τους, αλλά να παραμένουν ακροατές που θα στηρίζουν την προσπάθεια τους αυτή.
- ✚ Να λαμβάνουν υπόψιν το στάδιο ανάπτυξης του παιδιού και να προσαρμόζουν τις προσδοκίες τους ανάλογα. (Bonnie Miller, 2003).

στ. 2) Τι ενέργειες πρέπει να αποφεύγουν οι γονείς σε σχέση με το παιδί τους.

- Ποτέ να μην συζητάνε για την συμπεριφορά του παιδιού ή την εμφάνιση του, με άλλο πρόσωπο, στην παρουσία του παιδιού.
- Ποτέ να μην πειράζουν, αστειεύοντας το παιδί.
- Ποτέ να μην περιγελούν ή να μειώνουν το παιδί. Να γελούν με το παιδί τους αλλά ποτέ να μην γελούν για το παιδί τους.
- Ποτέ να μην υψώνουν τον τόνο της φωνής τους με θυμό.
- Ποτέ να μην φοβερίζουν, να προσβάλλουν, να ειρωνεύονται ή να υποτιμούν το παιδί τους.
- Ποτέ να μην δείχνουν προτίμηση για ένα παιδί και να συγκρίνουν τα παιδιά μεταξύ τους.
- Ποτέ να μην προσφέρουν στο παιδί την επιλογή όταν δεν μπορούν να δεχτούν την δική του. (Ε. Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, Χαρ Τζόγκουρο-Στ. Γεωργίου, 2003)

στ. 3) Τι ενέργειες μπορούν να κάνουν οι γονείς σε σχέση με το παιδί τους.

- Να αποδεχτούν την ατομικότητα των παιδιών τους. Να σεβαστούν τα ταλέντα, τις αρετές τους, τα συναισθήματα τους, τα όνειρα, τους στόχους τους, τον ιδιωτικό τους χώρο, τα προβλήματα και τους αγώνες τους, χωρίς να τα κλευάζουν και να τα υποτιμούν.
- Να αναγνωρίσουν τα αμφίθυμα συναισθήματα των παιδιών τους και να τα βοηθήσουν να τα εκφράσουν εποικοδομητικά.
- Τα μικρά παιδιά είναι παρορμητικά και κατανοούν μόνο τα κυριολεκτικά νοήματα. Οι γονείς να βεβαιώνονται ότι το παιδί τους κατανοεί αυτό που του λένε ή του ζητάνε, χρησιμοποιώντας λέξεις που εξηγούν τι περιμένουν από αυτά.
- Να ασκούνε πειθαρχία με αίσθηση δικαίου. Οι κανόνες να είναι λογικοί, πραγματοποιήσιμοι και σαφείς. Να χρησιμοποιούν την

τακτική του «Διαλείμματος» και των λογικών και φυσικών συνεπειών αντί για τις φωνές και την σωματική τιμωρία.

- Οι γονείς πρέπει να είναι σύμμαχοι των παιδιών και όχι κριτές. Εφόσον κανείς δεν είναι τέλειος, δεν μπορούν να περιμένουν τελειότητα από αυτά.
- Να αποδεχτούν τα λάθη, τόσο τα δικά τους όσο και των παιδιών τους, και να τα δουν ως ευκαιρίες που θα τους βοηθήσουν να μάθουν και να ωριμάσουν.
- Να προωθήσουν την κατανόηση και να δείξουν στα παιδιά ότι δεν χρειάζεται να κερδίσουν την αγάπη τους. (B. Miller, 2003)
- Τα παιδιά θα διατηρήσουν το θάρρος τους και θα μάθουν ευκολότερα αν οι γονείς τους δεν μεγαλοποιούν τα λάθη και αν στρέφουν την προσοχή τους προς κάτι θετικό. (R. Dreikurs, 1979)
- Όποιος γνωρίζει τον κίνδυνο της μαζικοποίησης και θέλει να διαπαιδαγωγήσει τα παιδιά σε αυθύπαρκτες, σκεπτόμενες και ικανές για ευθύνες προσωπικότητες, δεν επιδιώκει να αποβλακώσει και να κοροϊδέψει το παιδί του. Πρέπει οπωσδήποτε να αποφεύγει να σπάσει την θέληση του παιδιού του. Και δεν επιτρέπεται να απαιτεί από αυτό τυφλή και απόλυτη υπακοή. Αυτό δεν οδηγεί στην διαμόρφωση του ανθρώπου, αλλά ούτε συμβάλει στην σκέψη, στην υπευθυνότητα και την αυθυπαρξία του. Ο γονέας παιδαγωγός οφείλει να αποφεύγει την προσωπική τυραννία του παιδιού του γιατί αυτό έχει σαν συνέπεια μόνο τον φόβο, την στενοχώρια και το πόνο του καταπιεζόμενου παιδιού. (X. Φισλε-Καρλ, 1984)

στ.4) Ο Ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού

Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού στο πλαίσιο της κακοποίησης των παιδιών είναι ρόλος «θεραπευτή». Αν και ο πιο επιθυμητός στόχος της θεραπευτικής αντιμετώπισης είναι η παραμονή του παιδιού στην οικογένεια με ασφάλεια, συχνά η αρχή της θεραπείας και πολλές φορές η μόνη θεραπεία, μπορεί να είναι η άμεση απομάκρυνση του παιδιού από το επικίνδυνο περιβάλλον. Έτσι ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού διαμορφώνεται ανάμεσα στους δύο αυτούς άξονες, γεγονός όμως που προϋποθέτει μια πολύ σωστή αρχική διαγνωστική εκτίμηση της οικογενειακής ατμόσφαιρας. Ο ρόλος αυτός επηρεάζεται σημαντικά και από το πλαίσιο εργασίας του κοινωνικού λειτουργού. Ο κοινωνικός λειτουργός που εργάζεται σε κοινοτικό κέντρο παιδικής προστασίας πιθανόν να γνωρίζει ήδη την οικογένεια και έτσι είναι σε θέση να εκτιμήσει την δυνατότητα υποστήριξης της οικογένειας μέσα στην κοινότητα. Αντίθετα, ο κοινωνικός λειτουργός που εργάζεται σε νοσοκομειακό πλαίσιο και εφόσον ένα νοσοκομείο καλύπτει μια μεγάλη γεωγραφική περιοχή, θα βασιστεί στην διαγνωστική εκτίμηση της οικογένειας μέσα στο νοσοκομείο και θα περιοριστεί σε μία ή δύο επισκέψεις στο σπίτι, μέχρι να παραπέμψει την περίπτωση στο τοπικό κέντρο παιδικής προστασίας .

Οι επαγγελματίες που αναλαμβάνουν περιστατικά κακοποίησης πρέπει να είναι έμπειροι, σίγουροι για τον εαυτό τους, χωρίς αμφιθυμία για αυτό που κάνουν και να έχουν πλήρη αυτογνωσία. Τα άτομα που κακοποιούν τα παιδιά τους νοιώθουν τόσο ανασφάλεια για τον εαυτό τους που δεν αντέχουν να συναλλάσσονται, ιδιαίτερα επαγγελματικά, με άτομα με ανάλογα προβλήματα. (Ε. Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, 1991).

Όπως και η ©. Καλλινικάκη (1998) αναφέρει ότι οι προσωπικές αντιλήψεις και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του κοινωνικού λειτουργού είναι δυνατόν να επηρεάσουν την ισορροπία και την ποιότητα της επαγγελματικής του σχέσης με τον εξυπηρετούμενο. Για αυτό

ο βαθμός αυτογνωσίας του κοινωνικού λειτουργού καθορίζει την τελική ποιότητα της επαγγελματικής προσφοράς του. Η αυτογνωσία προστατεύει τον κοινωνικό λειτουργό από την συναισθηματική εμπλοκή του στην κατάσταση που χειρίζεται και του επιτρέπει την αντικειμενική εξέταση και αξιολόγησης. (Θ. Καλλινικάκη, 1998)

Επίσης η Καλούτση (1983) χαρακτηριστικά διατυπώνει ότι για να είναι ο κοινωνικός λειτουργός αποδοτικός, οφείλει να κατανοήσει την συμβολή του εαυτού στις σχέσεις που δημιουργεί με τους εξυπηρετούμενους. Για αυτό θα πρέπει να αναπτύξει αυτογνωσία για το άτομο του και για τον επαγγελματικό του ρόλο, καθώς και αυτογνωσία σε σχέση με τους εξυπηρετούμενους και με την κοινωνική υπηρεσία την οποία εργάζεται. (Θ. Καλλινικάκη, 1998)

Η κατάκτηση της αυτογνωσίας προϋποθέτει επιθυμία ή κίνητρο για εμπλοκή σε διεργασίες αυτοεπίγνωσης. Οι διεργασίες αυτές αρχίζουν στην διάρκεια των σπουδών, επισημαίνονται από τις θεωρητικές γνώσεις, επιβεβαιώνονται κα τη διάρκεια της άσκησης του επαγγέλματος και εξελίσσονται καθ' όλη την διάρκεια της επαγγελματικής σταδιοδρομίας. Βασικό μέσο απόκτησης και ενίσχυσης της αυτογνωσίας ενός κοινωνικού λειτουργού είναι η εποπτεία του έργου του από κάποιον περισσότερο έμπειρο και ειδικευμένο συνάδελφο. Η η συμμετοχή του σε βιωματικές ομάδες με δραστηριότητες αυτοεπίγνωσης, η ψυχοθεραπεία και η ψυχανάλυση. (Θ. Καλλινικάκη, 1998).

Σύμφωνα με την Ε. Αγάθωνος- Γεωργοπούλου (1991) κύρια χαρακτηριστικά της προσωπικότητας που διευκολύνουν κοινωνικούς λειτουργούς που επιθυμούν να δουλέψουν στο χώρο της κακοποίησης των παιδιών είναι :

α) Να είναι πρόθυμοι να ξεπεράσουν τα επαγγελματικά όρια για να βοηθήσουν την οικογένεια, αλλά να μην έχουν την τάση να «θυσιάζονται» για τους άλλους , που συνήθως δυσανασχετούν.

β) Να έχουν οι ίδιοι αρκετές ικανοποιήσεις στην ζωή τους εκτός από την δουλειά τους, ώστε να μην αναζητούν στους «πελάτες» τους να αναπληρώσουν αυτές της ανάγκες.

γ) Να έχουν επαρκείς γνώσεις γύρω από την ανάπτυξη και την συμπεριφορά των παιδιών ώστε να μπορούν να τις μοιράζονται με τους γονείς αυτούς όταν χρειάζεται.

Οι γονείς που κακοποιούν και παραμελούν τα παιδιά τους είναι συνήθως άτομα ανώριμα, μεγαλωμένα σε απορριπτικές και καστικές οικογένειες. Οι προσωπικές τους ανάγκες που είναι ανάλογες με εκείνες των εφήβων σε σύγκρουση, παρά με νέων γονιών, πάντα έχουν προτεραιότητα για αυτούς από αυτές των παιδιών τους. Έτσι ο κοινωνικός λειτουργός πρέπει να μπορεί να υποκαταστήσει στα άτομα αυτά το γονικό πρότυπο όπως και άλλα πρόσωπα εξουσίας. Για αυτό πρέπει να έχει την ικανότητα να παίρνει αποφάσεις για τους άλλους με στόχο πάντα το απόλυτο συμφέρον του παιδιού, να είναι αντικειμενικός, να μπορεί να θέτει όρια. Η κατάλληλη χρήση εξουσίας σε συνδυασμό με την σταθερότητα της στάσης προς τους γονείς καλύπτει βαθιές συναισθηματικές ανάγκες των γονιών αυτών, ενώ συγχρόνως εξασφαλίζει την συνεργασία.

Πολλές φορές, η ανάγκη για άμεσες λύσεις για το συμφέρον του παιδιού που κινδυνεύει, φέρνει σε σύγκρουση τον κοινωνικό λειτουργό γιατί βιώνει δύο αντίθετους ρόλους που πρέπει να παίξει, του θεραπευτή και αυτού που ασκεί εξουσία. Η συνεχής εκπαίδευση και η εμπειρία βοηθούν τον κοινωνικό λειτουργό να συμφιλιωθεί με την σύγκρουση αυτή.

Διάγνωση

Η διαγνωστική εκτίμηση μιας περίπτωσης κακοποίησης παιδιού γίνεται πάντα σε περίοδο κρίσης. Έτσι ο κοινωνικός λειτουργός σαν κύριο μέλος της διεπιστημονικής ομάδας ή μόνος, πρέπει να έχει την ετοιμότητα να δουλέψει μέσα στην κρίση, με αντικειμενικότητα. Πολλές είναι οι παρατηρήσεις «κλειδιά» που διευκολύνουν την αρχική εκτίμηση, που

πρέπει σε σύντομο διάστημα να συμπληρωθεί με επίσκεψη στο σπίτι της οικογένειας. Η άμεση συλλογή πληροφοριών πρέπει να καλύπτει τα πιο κάτω θέματα:

1. Όνομα, διεύθυνση και ημερομηνία γέννησης του παιδιού.
2. Λεπτομέρειες για το νοικοκυριό-ονόματα, ηλικίες, επαγγέλματα και βαθμός συγγένειας ή σχέσης με το παιδί.
3. Γενική κατάσταση του παιδιού.
4. Αν υπάρχουν κακώσεις, λεπτομερή περιγραφή των κακώσεων.
5. Η εξήγηση των γονιών για τις κακώσεις.
6. Επισκέφθηκαν πρόσφατα νοσοκομείο, ή ιδιώτη γιατρό ή άλλο υγειονομικό ή προνοιακό φορέα εκφράζοντας ανησυχία για φαινομενικά προβλήματα; (Αν ναι, να αναφερθούν με λεπτομέρεια).
7. Καταγραφή όλων των στοιχείων που αφορούν προηγούμενες εισαγωγές ή ιατρικές επισκέψεις για τραυματισμούς, μώλωπες, δυστροφία, απορριπτική συμπεριφορά και κακομεταχείριση του συγκεκριμένου παιδιού ή των αδελφών του.
8. Πέθανε κανένα από τα αδέρφια του ως τώρα; Αν ναι, πότε και γιατί.
9. Υπάρχουν στοιχεία για επιβαρημένες προγεννητικές και περιγεννητικές συνθήκες του συγκεκριμένου παιδιού; Π.χ. πρόωρος τοκετός, θερμοκοιτίδα, κύηση ανεπιθύμητη ή απρογραμματιστή.
10. Παρουσιάζει το παιδί προβλήματα όπως συχνές αρρώστιες με επίμονο κλάμα ή είναι απαιτητικό παιδί;
11. Υπάρχει ιστορικό ψυχικής νόσου, αστάθειας ή αντικοινωνικής συμπεριφοράς σε ένα από τους δύο γονείς;
12. Είναι οι γονείς κοινωνικά απομονωμένοι ή ειδικά απομονωμένοι από τους γονείς τους και άλλους συγγενείς;
13. Η γενική κατάσταση του σπιτιού είναι τέτοια που να υπονοεί ότι υπάρχουν προβλήματα οικονομικά ή κακής διαχείρισης του νοικοκυριού ή ψυχαναγκαστικής καθαριότητας;

14. Υπάρχουν προβλήματα κατοικίας όπως σοβαρή ακαταλληλότητα του σπιτιού, ή υψηλός δείκτης πυκνοκατοίκησης ή συγκατοίκησης;
15. Αλλάζει η οικογένεια συχνά κατοικία;
16. Ποια είναι η εκτίμηση για το οικογενειακό περιβάλλον των γονιών; Π.χ. υπάρχει ιστορικό αποστερήσης, καώδους οικογένειας ή άλλων διαταραχών;
17. Ποιές είναι οι παρατηρήσεις σας για την στάση των γονιών προς το παιδί και την αντίδραση του παιδιού σε αυτήν;

Η αρχική αυτή εκτίμηση θα πρέπει να αξιολογείται κατά την πορεία της συνεργασίας με την οικογένεια και να καταγράφεται. Τα κύρια σημεία κάθε επανεκτίμησης σύμφωνα με Ε. Αγάθωνος- Γεωργοπούλου (1991) πρέπει να είναι:

1. **Αξιολόγηση:** Πως γενικά τα καταφέρνει η οικογένεια στο επίπεδο της ενδοοικογενειακής συναλλαγής και στις σχέσεις με το εξωτερικό περιβάλλον;
2. **Διάγνωση:** Τι φαίνεται να τους εμποδίζει να βελτιωθούν;
3. **Συνεργασία:** Πως έχει αντιδράσει ως τώρα η οικογένεια στην συνεργασία με τον κοινωνικό λειτουργό και πως τον βλέπουν;
4. **Προγραμματισμός:** Ποιος είναι ο στόχος του κοινωνικού λειτουργού για τους επόμενους έξι μήνες;

Προγράμματα Πρόληψης

Οι περισσότερες προσπάθειες στο χώρο της κακοποίησης και παραμέλησης των παιδιών έχουν επικεντρωθεί περισσότερο στην διάγνωση και στην θεραπεία, παρά στην πρόληψη του προβλήματος. Η πρόληψη και η καταπολέμηση ενός προβλήματος αρχίζει από την στιγμή που το κράτος το τοποθετεί ως προτεραιότητα του στην πράξη.

Η βία και η παραμέληση ενάντια στα παιδιά μπορεί να αντιμετωπιστεί με την οργανωμένη και συντονισμένη προσπάθεια κράτους και μη

κυβερνητικών οργανώσεων για δημιουργία μιας κοινωνίας φιλικής προς το παιδί.

Η πρόληψη μπορεί να χωριστεί σε τρεις βασικές κατηγορίες :

1. Πρωτογενής Πρόληψη

Είναι οποιοδήποτε μέτρο λαμβάνεται για άτομα (κυρίως νεογέννητα) με σκοπό να εξασφαλιστεί ότι το συγκεκριμένο άτομο ποτέ στην ζωή του δεν θα κακοποιηθεί ή παραμεληθεί και οποιοδήποτε μέτρο λαμβάνεται σε κοινωνικό επίπεδο με στόχο να μην υπάρξει ποτέ πρόβλημα κακοποίησης παιδιών στην κοινωνία. Π.χ. να βελτιωθούν οι συνθήκες κατοικίας, να γίνει ευρεία εκπαίδευση και διαφώτιση με στόχο την προαγωγή της υγείας γενικότερα και της ψυχικής υγείας ειδικότερα, να γίνει αλλαγή των στάσεων στα θέματα ανατροφής των παιδιών κυρίως στην χρησιμοποίηση της σωματικής ή ψυχολογικής κακοποίησης, να γίνει προετοιμασία των νέων για το γονικό τους ρόλο που να καλύπτει τις αναπτυξιακές ανάγκες των παιδιών, τις ευθύνες του γονικού ρόλου και τα πρακτικά προβλήματα της καθημερινής φροντίδας του παιδιού. Επίσης να γίνουν ειδικά προγράμματα στα σχολεία και στα κέντρα νεότητας, να υπάρχει υποστήριξη της γυναίκας στο μαιευτήριο και αργότερα στο σπίτι με τις επισκέπτριες υγείας και να διευκολύνονται οι συνθήκες που ενισχύουν το δεσμό μητέρας παιδιού Π.χ. αύξηση του χρόνου άδειας κύησης και τοκετού.

2. Δευτερογενής Πρόληψη

Είναι η δημιουργία οποιουδήποτε προγράμματος που απευθύνεται σε άτομο ή ομάδα ατόμων που προέρχονται από περιβάλλον υψηλού κινδύνου με σκοπό να προληφθεί η κακοποίηση ή η παραμέληση των παιδιών τους. Τέτοια προγράμματα είναι υποστηρικτικά πολυθεματικά προγράμματα για

τις οικογένειες υψηλού κινδύνου αλλά και για μονογονικούς γονείς, 24 ώρη τηλεφωνική επικοινωνία με παιδιά, σπίτια ξενώνες για προσωρινή φιλοξενία παιδιών σε περιόδους έντονων οικογενειακών δυσκολιών, εκπαιδευτικά προγράμματα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του κοινού, εντατική πολυθεματική παρακολούθηση οικογενειών.

3. Τριτογενής Πρόληψη

Η τριτογενής πρόληψη ασχολείται με τα παιδιά που ήδη έχουν κακοποιηθεί και τις οικογένειες τους, με στόχο να προληφθεί η επανακακοποίηση του παιδιού και να προχωρήσει σε μακροχρόνιο θεραπευτικό πρόγραμμα. Η τριτογενής πρόληψη καλύπτει την εντατική πολυθεματική παρακολούθηση οικογενειών, την κατ' οίκον φροντίδα σε οικογένειες, θεραπευτικά προγράμματα για κακοποιημένα παιδιά, ομάδες αυτοβοήθειας για παιδιά, χώρους φιλοξενίας, θεραπευτικά προγράμματα για θύτες, εξειδικευμένες ανάδοχες οικογένειες, οικονομική και άλλη στήριξη. (Ε. Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, Χαρ Τζόγκουρο-Στ. Γεωργίου, 2003)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

Α) ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η εργασία αυτή είναι μια βιβλιογραφική μελέτη η οποία σκοπό έχει να διερευνήσει αν ο χλευασμός, η ταπείνωση και η επίκριση του παιδιού, προσχολικής ηλικίας, αποτελούν μορφές συναισθηματικής κακοποίησης. Επίσης σκοπό έχει να προσδιοριστούν οι παράγοντες που συμβάλουν στο χλευασμό, την ταπείνωση και την επίκριση του παιδιού και πως αυτοί επηρεάζουν την ψυχοσωματική του ανάπτυξη.

Η συγκέντρωση του βιβλιογραφικού υλικού (ελληνική και ξένη βιβλιογραφία) έγινε αρχικά από την βιβλιοθήκη του Τ.Ε.Ι Πάτρας και του Πανεπιστημίου Πατρών (κεντρική). Εν συνέχεια αντλήθηκε επιπλέον υλικό από την βιβλιοθήκη του Ανοικτού Πανεπιστημίου Πάτρας, από το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και από την κεντρική δημοτική βιβλιοθήκη Πάτρας. Επίσης χρησιμοποιήθηκε βιβλιογραφία από την δημοτική βιβλιοθήκη Λάρνακας της Κύπρου, η οποία είχε συγκεντρωθεί κατά το χρονικό διάστημα της διαμονής μου εκεί. Παράλληλα αντλήθηκε βιβλιογραφία, κυρίως ξένη, από διάφορες ηλεκτρονικές διευθύνσεις στο internet.

Η διαδικασία συγκέντρωσης της συγκεκριμένης βιβλιογραφίας, κυρίως της ελληνικής, ήταν αρκετά δύσκολη, καθώς δεν υπήρχε εκτεταμένη βιβλιογραφία σχετικά με την συναισθηματική κακοποίηση. Για αυτό το λόγο έγινε αγορά μεγάλου αριθμού βιβλίων από εξειδικευμένα επιστημονικά βιβλιοπωλεία. Η διάρκεια επιμέλειας και συγγραφής της μελέτης κράτησε ένα χρόνο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Βασικός σκοπός της μελέτης αυτής ήταν να διερευνηθεί αν ο καθημερινός χλευασμός, η επίκριση και η ταπείνωση του παιδιού από τους γονείς του, αποτελούν μορφή συναισθηματικής κακοποίησης. Παράλληλα να επισημανθούν οι παράγοντες οποίοι συμβάλλουν στον να χλευάζουν, να επικρίνουν και να ταπεινώνουν οι γονείς τα παιδιά τους και πως αυτό μπορεί να επηρεάσει την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού.

Μέσα από την μελέτη γίνεται φανερό ότι μια μορφή συναισθηματικής κακοποίησης είναι όταν οι γονείς εκτοξεύουν συχνά προφορικούς χαρακτηρισμούς επίθεσης, για την εμφάνιση του παιδιού, την εξυπνάδα, τις ικανότητες του ή την αξία του ως ανθρώπινη οντότητα. (S. Forward, 1992) Επίσης, όταν κατονομάζουν τα παιδιά τους ως βλάκες ή τους κολλάνε ετικέτες, ότι αυτά είναι κακά αντί η συμπεριφορά τους. Ή όταν περιφρονούν τα συναισθήματα τους. (A. James, 2004)

Όπως και ο L. Davies (2004) υποστηρίζει ότι, η συναισθηματική κακοποίηση είναι η συστηματική επίθεση στην συναισθηματική ανάπτυξη και την αυτοεκτίμηση του παιδιού. Παρουσιάζεται όταν οι ενήλικες συστηματικά προσβάλουν, κοροϊδεύουν και εξευτελίζουν το παιδί με σαρκαστικά σχόλια, υποτιμήσεις και βρισιές. (L. Davies, 2004)

Η συστηματική επίθεση μπορεί να είναι άμεση (π.χ. οι γονείς να ταπεινώνουν ευθέως το παιδί ότι είναι ανάξιο) ή έμμεση (π.χ. να προσβάλλουν το παιδί με επιθέσεις χλευασμού και προσβλητικών, ύπουλων μειώσεων τα οποία εκφράζονται με την δικαιολογία ότι λέγονται για πλάκα). (S. Forward, 1992)

Επιπλέον συμπεραίνουμε ότι ο χλευασμός, η επίκριση και η ταπείνωση του παιδιού ενισχύεται αρνητικά όταν:

1. Και οι ίδιοι οι γονείς υπήρξαν θύματα συναισθηματικής κακοποίησης στην παιδική τους ηλικία. (A. Miller, 2003).
2. Οι γονείς είναι τελειομανείς και επιδιώκουν να είναι και τα παιδιά τους τέλεια. Περιμένοντας από αυτά να αντιδρούν πάντα με ένα βαθμό ωριμότητας ο οποίος κερδίζεται μόνο από τις εμπειρίες της ζωής. Τα παιδιά αποτυγχάνουν και γίνονται ο αποδοτομπιαίος τράγος των προβλημάτων της οικογένειας. (S. Forward, 1992).
3. Οι γονείς εκμεταλλεύονται την εξουσία που έχουν ως παιδαγωγοί των παιδιών τους και απαιτούν σεβασμό για την δική τους προσωπικότητα, χωρίς να σέβονται οι ίδιοι την προσωπικότητα των παιδιών τους. Έτσι καταφεύγουν στην αυταρχικότητα και την περιφρόνηση των συναισθημάτων των παιδιών τους. (X. Φίσλε-Καρλ, 1984).
4. Οι γονείς ανταγωνίζονται τα παιδιά τους. Οι ανταγωνιστικοί γονείς νοιώθοντας οι ίδιοι ανεπαρκείς, καθημερινά χλευάζουν και ταπεινώνουν τα παιδιά τους, έτσι ώστε να νιώσουν οι ίδιοι επαρκείς. (S. Forward, 1992).
5. Οι γονείς είναι θυμωμένοι, αγχωμένοι ή κουρασμένοι είναι δύσκολο να συγκρατήσουν τα νεύρα τους και αντιδράνε και λένε πράγματα χωρίς να σκέφτονται. Έτσι καταλήγουν να επικρίνουν και να ταπεινώνουν τα παιδιά τους. (D. Nolte και Harris, 1999).
6. Οι γονείς παρουσιάζουν ένα ευρύ φάσμα ψυχοπαθολογίας, οι οποίοι έχουν σοβαρά συγκινησιακά προβλήματα, χαμηλή αυτοεκτίμηση και χαρακτηρίζονται από παρορμητικότητα, ανωριμότητα, εγωκεντρισμό, περιορισμένο αυτοέλεγχο, ναρκισσισμό και εξάρτηση. (Ε. Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, Χαρ. Τζόγκουρο-Στ. Γεωργίου, 2003).

Επίσης, σύμφωνα με τις κατηγορίες γονέων που έχουν αναλυθεί με βάση τον τρόπο που διαπαιδαγωγούν τα παιδιά τους, διαπιστώνουμε ότι οι γονείς μπορούν να διαχωριστούν σε ποικίλες ομάδες και κατηγορίες ανάλογα με τον τρόπο που χειρίζονται και συμπεριφέρονται στα παιδιά

τους. Στην καθημερινότητα οι γονείς από κάθε κατηγορία και ομάδα μπορεί να παρουσιάσουν περιφρονητική συμπεριφορά προς τα παιδιά τους, αλλά δεν σημαίνει ότι ανήκουν στην κατηγορία γονέων οι οποίοι συχνά υποτιμούν τα συναισθήματα και τις ανάγκες των παιδιών τους.

Η μελέτη αυτή απευθύνεται μόνο στους γονείς οι οποίοι καθημερινά έως και πολύ συχνά χλευάζουν, επικρίνουν και ταπεινώνουν τα παιδιά τους.

Η περιφρονητική αυτή συμπεριφορά αποτελεί κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα των:

α) Αποστασιοποιημένων και επικριτικών – αποδοκιμαστικών γονέων σύμφωνα με τον J. Gottman (2000) (βλέπε σελίδα 37-39)

β) Γονέων «λοχίας» σύμφωνα με την B. Miller (2003) (βλέπε σελίδα 43)

γ) Γονέων που κακοποιούν με τα λόγια τα παιδιά τους σύμφωνα με την S. Forward (1992) (βλέπε σελίδα 45)

δ) Προσβλητικών γονέων σύμφωνα με τον D. Goleman (1998) (βλέπε σελίδα 47)

ε) Του κριτικού και του δικαστή σύμφωνα με τους N. Ντινκμέγιερ και Γ. Μακκαϊη (1981) (βλέπε σελίδα 48)

στ) Εχθρικών – απορριπτικών γονέων και περιοριστικών – αυταρχικών γονέων, και ειδικότερα των γονέων του άνω αριστερά τεταρτημορίου, σύμφωνα με τον Ι. Παρασκευόπουλο (1985, 2^{ος} τόμος) (βλέπε σελίδα 50-53)

Μια βασική διαπίστωση είναι επίσης ότι οι γονείς που κακοποιούν τα παιδιά τους μπορεί να προέρχονται από οποιαδήποτε κοινωνική τάξη με οποιαδήποτε μόρφωση. Στατιστικά όμως το μεγαλύτερο ποσοστό κακοποιημένων παιδιών φαίνεται να ανήκει στις χαμηλές κοινωνικά – οικονομικές τάξεις, οι οποίες είναι κοινωνικά απομονωμένες και περιθωριοποιημένες. Παράλληλα η άσχημη οικονομική κατάσταση μιας οικογένειας, η φτώχεια, τα χρέη, η ανεργία κάνουν πιο ευάλωτο τον γονέα και βρίσκεται συνεχώς κάτω από ένταση και πίεση και πιθανόν να μην είναι σε θέση να ανταποκριθεί επαρκώς στις ανάγκες των παιδιών του και να

μπορεί να συμπεριφερθεί σωστά. (Ε. Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, Χαρ. Τζόγκουρο – Στ. Γεωργίου, 2003).

Τα παιδιά που έχουν επικριτικούς – αποδοκιμαστικούς γονείς, μέσα από την μελέτη αποδείχτηκε ότι, δυσκολεύονται να εμπιστευθούν την κρίση τους. Ακούγοντας συνεχώς ότι τα συναισθήματα και τα πιστεύω τους δεν έχουν αξία, μεγαλώνουν με την πεποίθηση ότι έχουν κάτι στραβό από την φύση τους. Η αυτοεκτίμηση τους τραυματίζεται. Δυσκολεύονται να μάθουν να ελέγχουν τα συναισθήματα και να λύνουν τα προβλήματα τους. Αντιμετωπίζουν περισσότερες δυσκολίες απ' ότι τα άλλα παιδιά, στην συγκέντρωση, την μάθηση και την συναναστροφή με τους συνομήλικους. (J. Gottman, 2000).

Η επίκριση πιθανότερο είναι να κάνει το παιδί αμυντικό παρά συνεργάσιμο. Με τόση έμφαση στα αρνητικά του στοιχεία το παιδί κάνει την ενεργητικότητα του και την δημιουργικότητα του. (J. Ster, 1987).

Όταν οι γονείς συνεχώς διορθώνουν το παιδί δεν έχει μόνο την εντύπωση πως πάντα κάνει κάποιο λάθος, αλλά μπορεί να αποκτήσει το φόβο μήπως κάνει κανένα. Ο φόβος αυτός το οδηγεί στην απέχθεια να κάνει οτιδήποτε. Του δίνεται η εντύπωση πως αν δεν είναι τέλειο δεν έχει αξία και αυτό το οδηγεί στην απογοήτευση και την εγκατάλειψη κάθε προσπάθειας. (βλέπε αναλυτικά το παράδειγμα σελίδα 41). (Dreikurs 1979).

Παράλληλα, ένα παιδί που χλευάζεται συνεχώς μπορεί να γίνει διστακτικό και ντροπαλό. (D Nolte και Harris, 1999).

Μέσα από την κοροϊδία του προκαλούνται αισθήματα πικρίας, θυμού και δυσφορίας. Για αυτό τα αισθήματα θυμού και εκδικήσεως που δείχνει το παιδί εναντίον των μεγάλων είναι πολλές φορές οι καρποί του χλευασμού που επέσυραν οι γονείς εις βάρος του. (Π. Αμπλιανίτη, 1958).

Στην περίπτωση που η γελοιοποίηση του παιδιού γίνεται μπροστά στους άλλους, τραυματίζεται το αίσθημα της τιμής του. Προκαλώντας αίσθημα κατωτερότητας ή δειλίας, συνοδευμένα από αποστροφή και άμεση

ή έμμεση άρνηση των γύρω του (αντικοινωνικός άνθρωπος). Στο χώρο του σχολείου, μένει στο περιθώριο προσπαθώντας να μην τραβήξει την προσοχή πάνω του. Μερικές φορές μπορεί να πιστεύει ότι η μοναδική λύση είναι η απομόνωση και η μοναξιά. (D. Nolte, R. Harris, 1999)

Το παιδί το οποίο υφίσταται κατωτεροποίηση εναντίον μια ψυχικής, διανοητικής ή ηθικής μειονεξίας, θα καταλήξει σε μια ψευδοαναπλήρωση. Θα ζητήσει με αυτό τον τρόπο να δημιουργήσει μια ανωτερότητα για τον εαυτό του η οποία θα του επιτρέψει να αποκαταστήσει την ισορροπία μέσα του:

α) Μέσα από το πείσμα και την υπερηφάνεια θα προσπαθήσει να κρύψει την εσωτερική του κατωτερότητα.

β) Το παιδί μέσα από το όνειρο και τον κόσμο της φαντασίας ζητά να απαλλαγεί από τις ενοχλήσεις και τις ταπεινώσεις από τις οποίες υφίσταται.

Η φυγή είναι μια άλλη μορφή ψευδοαναπλήρωσης, όπου το παιδί φεύγει από το οικογενειακό ή σχολικό περιβάλλον όπου υποφέρει.

γ) Το παιδί προσπαθεί να μειώσει την εντύπωση της δικιάς του μειονεξίας μέσα από την ταπείνωση των γύρω του.

δ) Όταν το βάρος το οποίο προκαλεί η αίσθηση της μειονεξίας του δεν βρίσκει αδιέξοδο προς τα έξω, το παιδί αδύνατο να μεταβάλει την κατάσταση του, κλείνεται στον εαυτό του και είναι ευάλωτο να κυριαρχηθεί από την μελαγχολία.

ε) Μέσα από την οκνηρία προσπαθεί να αντισταθεί στις υπερβολικές απαιτήσεις του περιβάλλοντος.

στ) Όταν ο θυμός, η μελαγχολία ή η οκνηρία δεν φθάνουν να υπερασπίσουν το παιδί ενάντια στην κατωτεροποίηση, το παιδί κατευθύνεται ενάντια στην οικογένεια, το σχολείο και το περιβάλλον του. Χρησιμοποιεί το ψέμα και την κλοπή σαν μέσα αναπλήρωσεως. Μέσα από το ψέμα κρύβει την μειονεκτικότητα του και μέσα από την κλοπή του δίνεται μια ψευδαίσθηση ανωτερότητας.

Ακόμη μέσα από την μελέτη διαπιστώθηκε ότι οι γονείς είναι οι πρώτοι φυσικοί παιδαγωγοί του παιδιού τους. Ο φυσικός δεσμός της πατρότητας και της μητρότητας τους δίνει το δικαίωμα να φροντίζουν μαζί με την σωματική και την ψυχική και την πνευματική ανάπτυξη του παιδιού τους. (J.Ster,1987). Σε περίπτωση που χρησιμοποιούν σαν μέσο διαπαιδαγώγησης τον χλευασμό, την επίκριση και την ταπείνωση του παιδιού τους, θα πρέπει:

- ❖ Ποτέ να μην συζητάνε για την συμπεριφορά του παιδιού ή την εμφάνιση του, με άλλο πρόσωπο, στην παρουσία του παιδιού.
- ❖ Ποτέ να μην πειράζουν, αστειεύοντας το παιδί.
- ❖ Ποτέ να μην περιγελούν ή να μειώνουν το παιδί. Να γελούν με το παιδί τους αλλά ποτέ να μην γελούν για το παιδί τους.
- ❖ Ποτέ να μην υψώνουν τον τόνο της φωνής τους με θυμό.
- ❖ Ποτέ να μην φοβερίζουν, να προσβάλλουν, να ειρωνεύονται ή να υποτιμούν το παιδί τους.
- ❖ Ποτέ να μην δείχνουν προτίμηση για ένα παιδί και να συγκρίνουν τα παιδιά μεταξύ τους.
- ❖ Ποτέ να μην προσφέρουν στο παιδί την επιλογή όταν δεν μπορούν να δεχτούν την δική του. (Ε. Αγάθωνος – Γεωργοπούλου, Χαρ Τζόγκουρο-Στ. Γεωργίου,2003).

Τέλος, συμπεραίνουμε ότι ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού είναι καθοριστικός. Ο κοινωνικός λειτουργός έρχεται με τον ρόλο του να καλύψει εκείνο το «κενό» μεταξύ παιδιού και οικογένειας, το οποίο πολλές φορές έχει καταστρεπτικές και μη αναστρέψιμες επιπτώσεις στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των παιδιών. Παράλληλα ο κοινωνικός λειτουργός για να μπορεί να αντεπεξέλθει στο ρόλο του αυτό, θα πρέπει να αναπτύξει αυτογνωσία για το άτομο του και για τον επαγγελματικό του ρόλο, καθώς και αυτογνωσία σε σχέση με τους εξυπηρετούμενους και με την κοινωνική υπηρεσία την οποία εργάζεται. (©. Καλλινικάκη, 1998).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ - ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Μέσα από τις διαπιστώσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω, γίνεται προσπάθεια παράθεσης ορισμένων προτάσεων που θα βοηθήσουν την οικογένεια, το νηπιαγωγείο και το κοινωνικό λειτουργό να ανταποκριθούν σωστά στις ανάγκες των παιδιών προσχολικής ηλικίας.

Για την καλύτερη προσέγγιση του παιδιού και της οικογένειας προτείνεται:

✦ Ο κοινωνικός λειτουργός να προσεγγίσει το παιδί το οποίο χλευάζεται, μέσα από το διάλογο και το παιχνίδι (βλέπε παράρτημα). Έτσι ώστε, να εξασφαλίσει μια σχέση οικειότητας και εμπιστοσύνης και να το βοηθήσει να εκφράσει τα πιθανά αρνητικά συναισθήματα που μπορεί να αισθάνεται.

✦ Ο κοινωνικός λειτουργός να βοηθήσει το παιδί να καλλιεργήσει την αυτοπεποίθηση του, να έρθει σε επαφή με τα συναισθήματα του και να καταλάβει ότι είναι πολύ σημαντικό να υποστηρίζει και να εκφράζει αυτό που νιώθει.

✦ Μέσα από την ζωγραφική, την παντομίμα, το θέατρο κ.α, ο κοινωνικός λειτουργός να βοηθήσει το παιδί να ονομάσει τα αρνητικά συναισθήματα του. Το παιδί ονομάζοντας τα συναισθήματα του, θα μπορεί να αναγνωρίζει από μόνο του το ΤΙ και ΠΩΣ αισθάνεται την κάθε στιγμή και να εκφράζεται με περισσότερη ευκολία λεκτικά.

✦ Ο κοινωνικός λειτουργός να επιδιώξει την δημιουργία ομάδων ανάμεσα στα παιδιά, σε τακτικά διαστήματα, στο χώρο του σχολείου. Μέσα από την ομάδα, το παιδί το οποίο περιφρονείται, θα μπορεί να αναλάβει περισσότερες πρωτοβουλίες, να αναπτύξει τις σχέσεις του με τα υπόλοιπα

παιδιά και να αντιμετωπίσει το φόβο ότι οι γύρω του θα τον απορρίψουν. Παράλληλα με την εναλλαγή των ατόμων στην ομάδα κάθε φορά, μπορεί να επιτυγχανθεί συνεργασία ανάμεσα σε όλα τα παιδιά, σε εσωστρεφή και εξωστρεφή.

✦ Να επιδιωχθεί άμεση επαφή και συνεργασία με την οικογένεια του παιδιού. Ο κοινωνικός λειτουργός θα πρέπει να εξασφαλίσει την όσο καλύτερη σχέση εμπιστοσύνης με την οικογένεια διασαφηνίζοντας το σκοπό της συνεργασίας και την πορεία διεργασίας επίλυσης του προβλήματος. Η διεργασία επίλυσης του προβλήματος μπορεί να διαχωριστεί σε τέσσερις φάσεις :

Α) Στην πρώτη φάση ο κοινωνικός λειτουργός σημαντικό είναι να βοηθήσει τους γονείς να αναγνωρίσουν και να κατανοήσουν το πρόβλημα του κλεψασμού, της ταπείνωσης και της επίκρισης του παιδιού τους.

Β) Στην δεύτερη φάση ο κοινωνικός λειτουργός να αποσαφηνίσει στους γονείς γιατί είναι σημαντικό να αναγνωρίζονται και να εκτιμούνται τα συναισθήματα του παιδιού.

Γ) Στην τρίτη φάση ο κοινωνικός λειτουργός να διευκρινίσει ποιες μπορεί να είναι οι επιπτώσεις του κλεψασμού, της ταπείνωσης και της επίκρισης στην προσωπικότητα του παιδιού, στις σχέσεις του με την οικογένεια και το σχολείο.

Δ) Στην τέταρτη φάση ο κοινωνικός λειτουργός να βοηθήσει τους γονείς να αναπτύξουν νέες τεχνικές διαπαιδαγώγησης και αντιμετώπισης του παιδιού τους. Τεχνικές οι οποίες να ενισχύουν και να υποστηρίζουν τα συναισθήματα του παιδιού και που θα είναι προσιτές τόσο στους γονείς αλλά και στο παιδί.

Για την καλύτερη πρόληψη του φαινομένου του χλευασμού και της επίκρισης προτείνεται:

- ✦ Ο κοινωνικός λειτουργός να μπορεί να ενημερώνει συχνά τόσο τους γονείς αλλά και τους νηπιαγωγούς μέσα από ειδικά σεμινάρια, για το σωστό και ιδανικό τρόπο προσέγγισης των παιδιών. Έτσι ώστε να επιτυγχάνεται η όσο το δυνατή καλύτερη ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού, καθώς και σωστή επικοινωνία μεταξύ του γονέα- παιδιού και νηπιαγωγού - παιδιού.
- ✦ Ο κοινωνικός λειτουργός να παρέχει συμβουλευτική και ψυχολογική υποστήριξη, τόσο στα παιδιά, όσο και στους γονείς και στις νηπιαγωγούς, στα ήδη υπάρχοντα προβλήματα (όπως είναι η επιθετικότητα, ο θυμός του παιδιού ή η περιφρόνηση των συναισθημάτων του) για πιο κατάλληλη και σωστή αντιμετώπιση.
- ✦ Η δημιουργία ομάδων ως ψυχοθεραπευτικό μοντέλο, οι οποίες να αφορούν τους γονείς και τις νηπιαγωγούς. Μέσα από τις οποίες να αντιμετωπίζονται τα ήδη υπάρχουσα προβλήματα και να αξιολογούνται τόσο οι συμπεριφορές των παιδιών, αλλά και των γονιών και των νηπιαγωγών, υποδεικνύοντας σωστούς τρόπους χειρισμού των προβλημάτων. (όπως είναι η άρνηση ενός παιδιού να συμμετάσχει σε οτιδήποτε ομαδικό).
- ✦ Εμπλοκή των γονέων σε υποστηρικτικά προγράμματα τα οποία θα έχουν ως κύριο στόχο την υποστήριξη του γονεϊκού ρόλου, και λιγότερο την εκπαίδευση, σε συγκεκριμένες δεξιότητες.
- ✦ Επιμορφωτικά και βιωματικά σεμινάρια για τους επαγγελματίες που ασχολούνται με τα παιδιά προσχολικής ηλικίας με στόχο την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση τους για τις ανάγκες των παιδιών.

Επίσης προτείνεται:

✦ Η πρόκληση κοινωνικών λειτουργιών στο χώρο των νηπιαγωγείων και η επίσημη καθιέρωση τους ως μέλη της διεπαγγελματικής ομάδας στο νηπιαγωγείο για την συζήτηση θεμάτων που αφορούν την ολική ανάπτυξη των νηπίων.

✦ Ευαισθητοποίηση και ενημέρωση κοινωνικών φορέων παιδικής προστασίας (π.χ. Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας, Συμβουλευτικοί σταθμοί) για την ανάληψη ανάλογης δράσης στον τομέα των κέντρων λήψεων αποφάσεων και του ευρύτερου κοινού γύρω από την λειτουργία προγραμμάτων σχολικής κοινωνικής εργασίας στα νηπιαγωγεία.

✦ Την διεξαγωγή περισσότερων επιστημονικών ερευνών για την καλύτερη μελέτη και πρόληψη του φαινομένου της συναισθηματικής κακοποίησης.

Παράρτημα

Παιχνίδια για εκτόνωση και διαχείριση του θυμού.

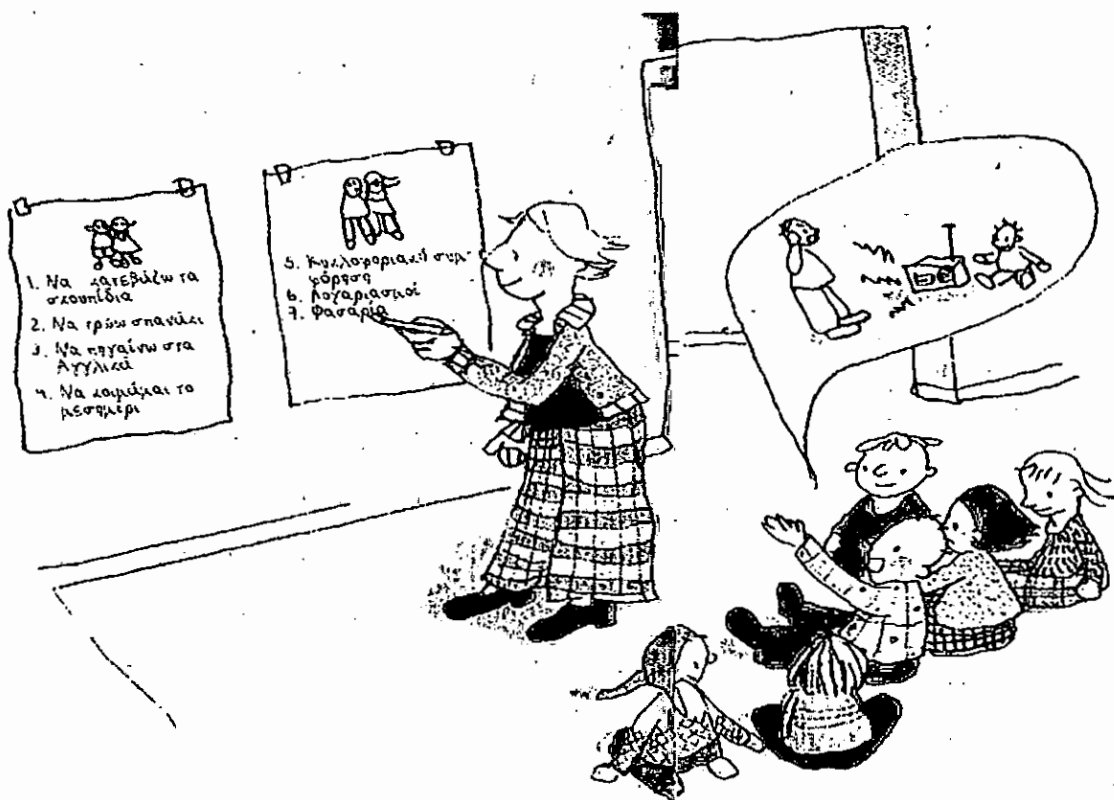
(Heike Baum, 2003)

Η Άννα και ο Θυμός*

Ο γονιός ή η νηπιαγωγός έχει καταγράψει κάποια από τα πολλά περιστατικά οργής και επιθετικότητας που συμβαίνουν καθημερινά στον παιδικό σταθμό ή στο σπίτι... Παίρνει ένα φανταστικό όνομα (π.χ. Άννα), κι ένα παραλλαγμένο περιστατικό, και χτίζει μια ιστορία, όπου η Άννα καταφέρνει να αντιμετωπίσει δημιουργικά το θυμό της.

Αφού τελειώσει η διήγηση, ο ενήλικας ρωτάει μήπως υπάρχουν κάποιες απορίες. Μετά αρχίζουν τη συζήτηση τα παιδιά με τον ενήλικα. Τι γνωρίζουν απ' τη δικιά τους εμπειρία; Πώς φαίνεται στους μεγάλους αυτή η σύγκρουση και η αντιμετώπιση της Άννας; Την επόμενη μέρα θα μπορούσαν τα παιδιά να διηγηθούν μόνα τους την ιστορία. Κι αν έχουν σκεφτεί και κάποιες παραλλαγές στον τρόπο που ενήργησε η Άννα, μπορούν να τις πουν και να τις συζητήσει η ομάδα. Όποιος θέλει, μπορεί να ζωγραφίσει τα σημεία της ιστορίας που του άρεσαν περισσότερο. Όταν τα παιδιά έχουν διασκεδάσει με όλο αυτό το ενδιαφέρον -γι' αυτά- θέμα, είναι καλό να σκηνοθετήσουμε μαζί τους την ιστορία σαν θεατρικό σκετσάκι.

ΗΛΙΚΙΑ: Από 2 ετών.
ΑΡΙΘΜΟΣ: Από 1 παιδί και πάνω.
ΥΛΙΚΑ: Το Βιβλίο με εικόνες.
ΧΡΟΝΟΣ: Περίπου 20 λεπτά.
ΧΩΡΟΣ: Οπουδήποτε, αρκεί να μην ενοχλούνται τα παιδιά.

Τι προκαλεί θυμό και τι κάνει καλό;

Όποιος μαθαίνει να αναγνωρίζει τις καταστάσεις που πάντα του προκαλούν θυμό, μπορεί με τον καιρό να αναπτύξει μια δημιουργική αντιμετώπιση τέτοιων καταστάσεων.

ΗΛΙΚΙΑ:	Από 3 ετών.
ΑΡΙΘΜΟΣ:	Από 3 παιδιά και πάνω.
ΥΛΙΚΑ:	Μια μπάλα.
ΧΡΟΝΟΣ:	Περίπου 10 λεπτά.
ΧΩΡΟΣ:	Οπουδήποτε, αρκεί να μην ενοχλούνται τα παιδιά.

Τα παιδιά κάθονται στο πάτωμα σχηματίζοντας έναν κύκλο. Το πρώτο παιδί κάνει μία από τις δύο ερωτήσεις, που επιτρέπεται να κάνει σ' ένα άλλο παιδί, και του πετάει τη μπάλα. Οι δύο αυτές ερωτήσεις είναι:

- Τι σε κάνει να θυμώσεις;
- Τι σου κάνει καλό;

Το παιδί που κρατάει τώρα τη μπάλα, απαντά στην ερώτηση. Μετά κάνει, με τη σειρά του, την ίδια ερώτηση σ' ένα άλλο παιδί, στο οποίο πετάει και τη μπάλα.

Μπορούν και οι ενήλικες να πάρουν μέρος στο παιχνίδι, κι έτσι να δώσουν στα παιδιά τη δυνατότητα να εξοικειωθούν με την αναζήτηση έκφρασης σε διάφορες καταστάσεις.

Όχι, όχι, και πάλι όχι

Τα παιδιά πρέπει να μάθουν ότι μπορούν να λένε ένα δυνατό και καθαρό "όχι" ακόμη και στους ενήλικες, και να εξετάσουν τι θα μπορούσαν να του πουν ακόμα ή τι θα μπορούσαν να κάνουν για να ξεκαθαρίσουν τα όριά τους και να απαιτήσουν να γίνουν σεβαστά από τους άλλους.

Τα παιδιά στέκονται ανά δύο αντικριστά. Ένα παιδί ξεκινά προσπαθώντας να πείσει το άλλο για κάτι. Εκείνο πάλι πρέπει να λέει πάντα "όχι" ή "δεν θέλω", να ελίσσεται, κλπ. Ο ενήλικας τα παροτρύνει συνεχώς να μιλούν δυνατά και ξεκάθαρα. Ειδικότερα τα πιο ντροπαλά παιδιά πρέπει να τολμούν και καμιά φορά να απαντούν φωνάζοντας δυνατά.

ΗΛΙΚΙΑ: Από 3 ετών.
ΑΡΙΘΜΟΣ: Από 2 παιδιά και πάνω.
ΥΛΙΚΑ: Τίποτα.
ΧΡΟΝΟΣ: Περίπου 15 λεπτά.
ΧΩΡΟΣ: Οπουδήποτε, αρκεί να μην ενοχλούνται τα παιδιά.

Υπόδειξη

Αυτό το παιχνίδι μπορεί να χρησιμοποιηθεί πολύ εποικοδομητικά μετά από έναν καυγά δύο παιδιών. Τα παιδιά που καυγάδισαν κάθονται μαζί σ' έναν πάγκο. Δύο άλλα παιδιά αναλαμβάνουν να παίξουν τους ρόλους τους. Ξεκινούν να περιγράφουν το συμβάν μέχρι που άρχισε ο καυγάς και αναπαριστούν με ακρίβεια τα γεγονότα μέχρι εκείνο το σημείο. Μετά, τα δύο "κοκόρια" (οι ήρωες του καυγά) σκέφτονται πώς θα μπορούσαν να ξεμπερδέψουν τα πράγματα χωρίς να ξεκινήσει καυγάς. Οι "ηθοποιοί" παίζουν τώρα την αντίστοιχη πρόταση των δύο "κοκοριών". Στο τέλος ξεκινά μια συζήτηση όπου όλοι προσπαθούν να εξηγήσουν γιατί δεν βρέθηκε μια ειρηνική λύση από την αρχή. Σε καμιά περίπτωση δεν επιτρέπεται να χρησιμοποιήσει ο ενήλικας την κατάσταση που δημιουργήθηκε για να απευθύνει κατηγορίες στα παιδιά που τσακώθηκαν. Είναι πολύ πιο δύσκολο να βρεθεί ειρηνική λύση όταν εμπλέκονται οι μεγάλοι παρά όταν απλώς παρατηρούν! Άλλωστε, τα παιδιά θα χρειαστούν αρκετά χρόνια ακόμα και μεγάλη προσπάθεια μέχρι να καταφέρουν να επινοούν εναλλακτικούς τρόπους για να λύνουν τις διαφορές τους.

Σήμερα είμαι σαν το δάσος εκεί έξω

Για να αντιμετωπίζουν δημιουργικά το θυμό και την επιθεικότητά τους, είναι σημαντικό τα παιδιά να διατηρούν τη δυνατότητα να είναι ξεκάθαρα απέναντι στα παλιά τους συναισθήματα και να τα εκφράζουν ανοιχτά.

Κατασκευάζουμε μαζί με τα παιδιά τέσσερις διαφορετικές εικόνες, τις κόβουμε γύρω-γύρω και τις κολλάμε σε ένα αφρολέξ με διαστάσεις τουλάχιστον όσο ένα χαρτί A4 (21x29εκ.).

Η πρώτη εικόνα παριστάνει, π.χ., μια σπηλιά στα βουνά, όπου μπορεί κάποιος να κρυφτεί όταν τους έχει βαρεθεί όλους και θέλει να μείνει για λίγο μόνος του.

Η δεύτερη εικόνα δείχνει ένα άγριο δάσος, που είναι μια πρόκληση για περιπέτεια. Μια τέτοια εικόνα είναι κατάλληλη για παιδιά με αποθέματα ενεργητικότητας.

Η τρίτη εικόνα παρουσιάζει μια ζεστή θάλασσα κάτω απ' τον ήλιο, για παιδιά που αισθάνονται συνέχεια καλά.

Στην τέταρτη εικόνα υπάρχουν πολλά μαξιλάρια, με τα οποία ένα παιδί μπορεί να παίξει με τους φίλους του ή μπορεί να παρηγορηθεί.

Όταν οι εικόνες είναι έτοιμες, τις συζητούν όλοι και τις συνδυάζουν με συναισθήματα που ένιωσαν. Κρεμούν τις εικόνες στον τοίχο. Κάθε παιδί τώρα παίρνει μια συμβολική κάρτα δική του ή μια κάρτα με το όνομά του, ενώ στην πίσω της πλευρά υπάρχει ένα κομμάτι σελοτέιπ που να κολλά στο αφρολέξ. Κάθε παιδί κολλά την κάρτα του στην εικόνα που ταιριάζει με τα συναισθήματά του εκείνη την ώρα. Αν τα συναισθήματα αλλάξουν στη διάρκεια της ημέρας, τα παιδιά μπορούν να κολλήσουν αλλού την κάρτα τους. Στον παιδικό σταθμό τα παιδιά μπορούν για το επόμενο διάστημα να κολλούν την κάρτα τους κάθε πρωί στην κατάλληλη εικόνα. Έτσι η παιδαγωγός γνωρίζει σε ποιά περίπου διάθεση βρίσκεται το παιδί και μπορεί να ανταποκριθεί στις ανάγκες του.

- ΗΛΙΚΙΑ: Από 3 ετών.
ΑΡΙΘΜΟΣ: Από 1 παιδί και πάνω.
ΥΛΙΚΑ: Τέσσερις φωτογραφίες από περιοδικά ή άλλα έντυπα αφρολέξ, χαρτί, μολύβια, σελοτέιπ.,
ΧΡΟΝΟΣ: Περίπου 20 λεπτά.
ΧΩΡΟΣ: Σ' ένα δωμάτιο.

Στο τέλος της ημέρας

Είναι σημαντικό, στο τέλος της ημέρας, να προτρέπουμε τα παιδιά να εκφράζουν τι τα συγκινεί και πώς νιώθουν. Εδώ τους δίνεται μια δυνατότητα για να συμβεί αυτό.

Τα παιδιά κάθονται μαζί. Πριν φύγουν για το σπίτι ή πριν πέσουν για ύπνο, σκέφτονται πάλι τα γεγονότα της ημέρας και ξαναθυμούνται τι έζησαν το καθένα μόνο του αλλά και όλα μαζί. Στον πρώτο γύρο λέει κάθε παιδί κάτι που έγινε σήμερα και δεν το ευχαρίστησε. Αυτό μπορεί να σχετίζεται με το ημερήσιο πρόγραμμα, με τ' άλλα παιδιά ή ακόμη και με τον καιρό.

Είναι σημαντικό να πει το παιδί και πώς ένιωσε. Η ενήλικη προσέχει ώστε τα παιδιά να μιλούν για τον εαυτό τους. Για παράδειγμα: "Σήμερα δεν μου άρεσε που η Ιλόνα πήρε μαζί της την κούκλα μου. Στεναχωρήθηκα πολύ".

Στο δεύτερο γύρο το κάθε παιδί μιλάει για κάτι που το ευχαρίστησε. Και μετά αναφέρει τα συναισθήματα που ένιωσε.

- ΗΛΙΚΙΑ: Από 3 ετών.
- ΑΡΙΘΜΟΣ: Από 1 παιδί και πάνω.
- ΥΛΙΚΑ: Τίποτα.
- ΧΡΟΝΟΣ: Περίπου 10 λεπτά.
- ΧΩΡΟΣ: Οπουδήποτε, αρκεί τα παιδιά να είναι ανενόκλητα.

Υπόδειξη

Αν τα παιδιά χρησιμοποιούν συνέχεια τις ίδιες λέξεις για να εκφράσουν τα συναισθήματά τους, η ενήλικη θα πρέπει να διακόπτει με τρόπο και να τα βοηθάει να βρουν συνώνυμα που εκφράζουν τη συναισθηματική τους κατάσταση. Οι λέξεις "καλό" και "κακό" μπορούν μόνο περιορισμένα να περιγράψουν τα συναισθήματά τους.

(Σημ. της επιμέλειας: Θα μπορούσε, ακόμη, να παιχτεί μια λεκτική άσκηση, όπου τα παιδιά σκέφτονται και βρίσκουν πολλές λέξεις για να περιγράψουν τις φατσούλες στο ζάρι, και φτιάχνουν ένα πρωτότυπο λεξικό συναισθημάτων για μελλοντική χρήση).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

➤ Ξένη Βιβλιογραφία

1. **Baun Heike.** *Αφού δεν με παίζουν...Διαχείριση του θυμού και της επιθετικότητας* (Μετάφραση: Σαλβάνου Αιμιλία), εκδόσεις Θυμάρι, Αθήνα 2003, 5^η έκδ.
2. **Dietrich Haensch.** *Η καταπιεστική Οικογένεια* (Μετάφραση: Βάνδαλης Γιώργος), εκδόσεις Επίκουρος, Αθήνα 1973.
3. **Dreikurs Rudolf.** *Η πρόκληση να είμαστε γονείς* (Μετάφραση: Κωστελάνος Δημήτρης), εκδόσεις Θυμάρι, Αθήνα 1979.
4. **Dreikurs Rudolf.** *Το Παιδί: Μια νέα αντιμετώπιση* (Μετάφραση: Καββαδά Ιουλιέττα), εκδόσεις Ερμής, Αθήνα 1979.
5. **Φίσελ-Καρλ Χ.** *Αγωγή του παιδιού με στοργή και κατανόηση. Εμπειρίες και παραδείγματα από την πράξη*, εκδόσεις Νότος, Αθήνα 1984.
6. **Forward Susan.** *Τοξικοί Γονείς: Πώς θα εξουδετερώσετε την επώδυνη κληρονομιά τους και πώς θα ανακτήσετε τη ζωή σας* (Μετάφραση: Ιωαννίδη Ελένη), εκδόσεις ΛΥΧΝΟΣ, Αθήνα 1989.
7. **Goleman Daniel.** *Η Συναισθηματική Νοημοσύνη. Γιατί το «EQ» είναι πιο σημαντικό από το «IQ»* (Μετάφραση: Παπασταύρου Άννα), εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, λ' έκδοση.
8. **Gottman John.** *Η Συναισθηματική Νοημοσύνη των Παιδιών. Πώς να μεγαλώσουμε παιδιά με συναισθηματική νοημοσύνη* (Μετάφραση: Ξενάκη Χρύσα), εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000, στ' έκδοση.
9. **Herbert Martin.** *Οι καβγάδες των παιδιών* (Μετάφραση: Τσοβίλη Θεοδώρα), εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.

10. **Herbert Martin.** *Ψυχολογική φροντίδα του παιδιού και της οικογένειας* (Μετάφραση: Γιάννα Σκαρβέλη), εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997.
11. **Hirigoyen Marie.** *Ηθική παρενόχληση. Η κρυμμένη βία στην καθημερινή ζωή* (Μετάφραση : Μαριλένα Γεωργιάδου), εκδόσεις ΠΑΤΑΚΗ, Αθήνα 2001, 4^η έκδοση.
12. **Hoffman Martin.** *Γονείς και Πειθαρχία* (Μετάφραση: Χουριτζουμάνογλου Έλση), εκδόσεις Guttenberg, Αθήνα 2000, Γ' Τόμος.
13. **L.Loyd de Mouse.** *Ιστορία της Παιδικής Ηλικίας* (Μετάφραση: Κουλεντιανού Μαργαρίτα, Κωστελένο Δημήτρης), εκδόσεις Θυμάρι, Αθήνα 1985.
14. **Marcoli Alba.** *Ο Θυμός των παιδιών. Παραμύθια για την κατανόηση της παιδικής συμπεριφοράς* (Μετάφραση: Μελετιάδης Μελής), εκδόσεις University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2001.
15. **Miller Alice.** *Οι φυλακές της παιδικής μας ηλικίας ή Το δράμα των προικισμένων παιδιών.* (Μετάφραση: Αλεξοπούλου Ευηνέλλα, Λαζαρίδης Νίκος), εκδόσεις ΡΟΕΣ, Αθήνα 2003.
16. **Miller Bonnie.** *Επικοινωνώντας με τα Παιδιά. Εγχειρίδιο για Γονείς.* (Μετάφραση: Αποστόλου Φωτεινή), Εκδόσεις Κέντρο Unesco. Για τις γυναίκες και την ειρήνη στις βαλκανικές χώρες, Θεσσαλονίκη 2003.
17. **NTINKME ΓΙΕΡΝΤΟΝ, ΜΑΚ ΚΑΙΗ ΓΚΑΡΥ.** *Σχολείο για Γονείς, Μαθήματα και ασκήσεις με κιομοριστικά σκίτσα* (Μετάφραση: Νάντσου Έυη), εκδόσεις θυμάρι, Αθήνα 1980.
18. **Nolte Law Dorothy, Rachel Harris.** *Τα Παιδιά Μαθαίνουν Αυτό που Ζουν. Να εμπνεύσουμε αξίες στα παιδιά μας* (Μετάφραση: Μαυρή Μάρω), εκδόσεις θυμάρι, Αθήνα 2001, 2^η έκδοση.
19. **Phillips Asha.** *Όταν λέμε «ΟΧΙ». Γιατί είναι σημαντικό για τους γονείς και το παιδί;* (Μετάφραση: Ροντογιάννη Κατερίνα), εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2002, β' έκδοση.

20. **Ster Johann.** *Το παιδί. Η ψυχολογία στην εποχή μας, ανάλυση και εφαρμογές* (Μετάφραση : Φ. Λαυρεντάκη), εκδόσεις αδελφών Γ. Βλάσση, Αθήνα 1987.
21. **Van den Brouck, Dolto Jeanne, Francoise.** *Εγχειρίδιο για παιδιά με δύσκολους Γονείς.* (Μετάφραση: Τσαρμακλή Δροσούλα), εκδόσεις Καστανιώτης, Αθήνα 1999.
22. **Worthman Camille.** *Η επιθετικότητα στην οικογένεια.* (Μετάφραση: Νέστορος ΙΝ), εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1992.

➤ **Ελληνική Βιβλιογραφία**

1. **Ασιώτης Α Αριστείδης.** *Το παιδί και η οικογένεια*, εκδόσεις Ινστιτούτο Ηλιακής Τεχνικής, Αθήνα 1959.
2. **Ασιώτης Α Αριστείδης.** *Το παιδί και η πειθαρχία*, Από τα ψυχολογικά προβλήματα του παιδιού, εκδόσεις Ινστιτούτο Ηλιακής Τεχνικής, Αθήνα 1959.
3. **Ασιώτης Α Αριστείδης.** *Το παιδί και ο ψυχικός του κόσμος*, Από τα ψυχολογικά προβλήματα του παιδιού, εκδόσεις Ινστιτούτο Ηλιακής Τεχνικής, Αθήνα 1959.
4. **Ασιώτης Α Αριστείδης.** *Τα αισθήματα μειονεκτικότητας*, Από τα ψυχολογικά προβλήματα του παιδιού, εκδόσεις Ινστιτούτο Ηλιακής Τεχνικής, Αθήνα 1959.
5. **Ασιώτης Α Αριστείδης.** *Τα δύσκολα παιδιά. Ψυχολογία και ζωή*, εκδόσεις Ινστιτούτο ιατρικής ψυχολογίας και ψυχικής υγιεινής, Αθήνα 1965.
6. **Βονιδάσκης Βασίλης.** *Η επαθεικότητα σαν κοινωνικό πρόβλημα στην οικογένεια και στο σχολείο*, Συμβολή στην κοινωνιολογία, εκδόσεις Γρηγόρης, Αθήνα 1987, 2^η έκδοση .
7. **Βοονιάδου Στέλλα, Χουρτζουράνογλου Έλση.** *Κείμενα Εξελικτικής Ψυχολογίας*, εκδόσεις Guttenberg, Αθήνα 1992.
8. **Γεωργοπούλου-Αγάθωνος Ελένη.** *Κακοποίηση και παραμέληση των παιδιών*, εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 1991.
9. **Γεωργοπούλου-Αγάθωνος Ελένη, Χαρ. Τζόγκαρο-Στ. Γεωργίου.** *Κακοποιημένα Παιδιά*, εκδόσεις ΚΕΝΕΚ, Λευκωσία 2003.
10. **Ιωαννίδης Γ.Δ.** *Παιδαγωγική Ψυχολογία: Ψυχοδυναμική Θεώρηση Σύγχρονων Προβλημάτων*, εκδόσεις Δρυμός, Αθήνα 1982, 4^η έκδοση.
11. **Ιωαννίδου - Johnson Αμαλία.** *Προκατάληψη Ποιος, Εγώ;. Η δυναμική ανάμεσα στην προκατάληψη και την ψυχολογική ωριμότητα*, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998.

12. **Ηλιόπουλος Ιωάννης.** *Για να γνωρίσουμε σωστά το παιδί. Από την γέννηση μέχρι την νεανική ηλικία,* Πάτρα 1979, β' έκδοση.
13. **Καλλινικάκη Θεανώ.** *Κοινωνική Εργασία. Εισαγωγή στη θεωρία και την πρακτική της κοινωνικής εργασίας,* εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998.
14. **Νάσκου-Περράκη Π., Ανθόπουλος Χρυσόγονος.** *Η διεθνής σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού και η εσωτερική έννομη τάξη,* εκδόσεις Αντ. Ν. Σακκώλα, Αθήνα 2002.
15. **Παπαϊωάννου Καλλιόπη.** *Κλινική Κοινωνική Εργασία. Κοινωνική Εργασία με Άτομα,* εκδόσεις " Έλλην" – Γ. ΠΑΡΙΚΟΣ & ΣΙΑ Ε.Ε, Αθήνα 1998.
16. **Παρασκευόπουλος Ν Ιωάννης.** *Εξελικτική Ψυχολογία. Η ψυχική ζωή από την σύλληψη ως την ενηλικίωση,* Αθήνα 1985, 2^{ος} τόμος.
17. **Πιντέρης Γιώργος.** *Εσύ τα Δικαιώματα σου και οι Άλλοι. Στην οικογένεια, στην δουλειά, στον έρωτα, στην παρέα,* εκδόσεις Θυμάρι, Αθήνα 1986, 5^η έκδοση.
18. **Χουρδάκη Μαρία.** *Διάλογοι σε θέματα παιδιά-εφήβου, συζύγων-γονέων,* εκδόσεις Γρηγόρης, Αθήνα 1982
19. **Χριστοφίδης Α Χριστόφορος.** *Ψυχικές Διαταραχές και η Αντιμετώπιση τους,* Λευκωσία 1991.

➤ **Εγκυκλοπαίδειες-Λεξικά**

1. **Αμπλιανίτη Π.** *Λεξικό της αγωγής του παιδιού*, Από βρεφική μέχρι εφηβική ηλικία, εκδόσεις Αδελφών Γ. ΡΟΔΗ, Αθήνα 1958.
2. **Γεωργοπαπαδάκου Α.** *Το Μεγάλο Λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας*, εκδόσεις Μαλλιάρης Παιδεία.
3. **Εγκυκλοπαίδεια.**, Πάπυρος-Λαρός Μπριτάνικα.
4. **Ιορδανίδου Άννα, Μπαταβάνη Στέλλα,** *Μικρό Νεοελληνικό Λεξικό Πατάκη*, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 1999.
5. **Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια / Λεξικό**, Αθήνα 1991, Τόμος 7^{ος}.
6. **Παπαδόπουλος Γ Νίκος.** *Λεξικό της Ψυχολογίας*. Αθήνα 1994.
7. **Πουρνάρα Ειρήνη.** *Εικονογραφημένο Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό και Πλήρες Λεξικό*, Εκδοτικός οργανισμός Πάπυρος, Αθήνα 2003.
8. **Σταματάκου Ι.** *Λεξικό Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα 1972.
9. **Τεγόπουλος, Φυτράκης.** *Ελληνικό Λεξικό*, εκδόσεις Ελευθεροτυπία, Αθήνα 1993.
10. **Χατζηθωμά Π Φωτ., Αλέφαντου Ν Παντ.,** *Λεξικό Ανεπτυγμένων Ενοιών*, εκδόσεις Φίλιππος, Θεσσαλονίκη, 4^η έκδοση.

➤ **Άρθρα από το internet**

1. **Andrew James.** *Emotional abuse: The effects on children*, June 2004.
2. **Leah Davies.** *Emotional abuse of children*, 2004.
3. **Kraizer Sheryll.** *Emotional abuse of the children*, 2003.
4. **Ινστιτούτο Υγείας του παιδιού.** *Οδηγίες για επαγγελματίες υγείας και πρόνοιας για τη αναγνώριση και αντιμετώπιση της κακοποίησης του παιδιού. Ψυχολογική κακοποίηση*, 2004.
5. **Ψημενάτου Νάνσυ.** *Για την παιδική ψυχολογική κακοποίηση*, 2003

➤ **Ηλεκτρονικές Διευθύνσεις**

www.athealth.com

www.cyh.com

www.dadashri.org/bookanger.html

www.focusas.com

www.google.com

www.hec.ohio-state.edu

www.in.gr

www.members.aol.com

www.mentalhelp.net/psychhelp/

www.mobur.org

www.msn.com

www.schwablearning.org/articles.asp

www.skle.gr

www.theteacherspot.com

www.wholeperson-counseling.org

www.yahoo.com

